

TNO-rapport

031.10359.01.04

Re-integratie met perspectief

Een verkenning van de arbeidsmarktpositie, arbeidsmarkt-
perspectieven en kansrijke beroepen voor re-integratie
voor AO-uitkeringsgerechtigden

Datum 1 januari 2009

Auteurs Jos Sanders
Edwin de Vos
Jan Besseling

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor Onderzoeks- opdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen partijen gesloten overeenkomst. Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belanghebbenden is toegestaan.

© 2008 TNO

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	7
1 Inleiding	15
1.1 Naar een meer vraaggerichte re-integratie	15
1.2 Innovatieve koppeling registratie, enquête en arbeidsmarktinformatie	16
1.3 Wat vindt u in dit rapport?	16
2 Onderzoeksopzet	18
2.1 Doelstelling project	18
2.2 Centrale vraagstelling	18
2.3 Afbakening van het onderzoek	19
2.4 Gebruikte databronnen	20
2.5 Onderzoekspopulatie	22
2.6 Achtergrondkenmerken	24
2.7 Conclusie	26
3 Waar werk(t)en chronisch zieken en AO-gerechtigden	27
3.1 Arbeidmarktpositie chronisch zieken zonder AO-uitkering	27
3.2 Arbeidmarktpositie van instromers, uitstromers en zittend bestand AO	30
3.3 Herkomst en bestemming van uitstromers die werken	35
3.4 Conclusie	37
4 Uitstroom die werkt; Wajong, WAZ en WAO	40
4.1 Wie zitten er in de AO-uitkering en wie stromen er uit?	40
4.2 Waar werken uitgestroomde Wajongers, WAO'ers en WAZ'ers?	45
4.3 Hoe kenmerkt zich het werk dat uitstromers vinden?	49
4.4 Conclusie	50
5 Arbeidsmarktperspectief WAO-uitkeringsgerechtigden	53
5.1 Inleiding	53
5.2 Het bepalen van arbeidsmarktperspectieven	54
5.3 Arbeidsmarktperspectieven WAO'ers op basis van opleidingsachtergrond	54
5.4 Vraag- en aanbodontwikkelingen voor WAO'ers	56
5.5 Conclusie	57
6 Arbeidsmarktperspectieven nader bekeken	59
6.1 Wat is een 'perspectiefrijk beroep'?	59
6.2 Arbeidsmarktperspectieven instromers	60
6.3 Kansrijke beroepen voor re-integratie van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden	64
6.4 Arbeidsmarktperspectieven voor uitstromers en zittend bestand	67
6.5 Benutting van kansrijke trajecten	72
6.6 Conclusie	74
7 Beschouwing en aanbevelingen	76

8	Bijlagen	81
8.1	Bronnen voor beroep bij instroom, uitstroom en zittende bestand	81
8.2	Methodologie Arbeidsmarktprognoses.....	81
8.3	Overzichtstabel: Belangrijkste opleidingsachtergrond van AO-uitkeringsgerechtigden afkomstig uit perspectiefarme beroepen	85
8.4	Overzichtstabel: Toekomstige arbeidsmarktperspectieven voor instromers, uitstromers en zittend bestand naar geslacht en soort uitkering.....	87
8.5	Arbeidsmarktperspectieven beroepen naar uitkeringsgrondslag.....	88

Voorwoord

Deze rapportage en de studie die eraan ten grondslag ligt zijn uitgevoerd met subsidie van het UWV. Het onderzoek is begeleid door een begeleidingscommissie bestaande uit Han van der Heul (UWV), Marcel Einerhand (Ministerie van SZW) en Hendrika Lautenbach (CBS). Namens het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) hebben Frank Cörvers en Sander Dijksman een centrale rol vervuld bij de analyse van de arbeidsmarktperspectieven, zoals beschreven in de hoofdstukken 5 en 6 van deze rapportage. Op deze plaats wil ik hen allen zeer bedanken voor hun zeer constructieve bijdrage en de prettige samenwerking.

Jos Sanders (TNO)
Projectleider

Samenvatting

Aanleiding en doel van deze studie (hoofdstuk 1 en 2)

De arbeidsgehandicaptenmonitoren van TNO en CBS laten zien dat de arbeidsparticipatie van arbeidsgehandicapten al sinds 2002 afneemt. Er is behoefte aan kennis die richting kan geven aan re-integratie en die kan bijdragen aan passende en duurzame arbeidsinpassing. In deze studie beoogt TNO middels analyses op beschikbare CBS en UWV bestanden, gekoppeld aan beschikbare gegevens over de arbeidsmarktperspectieven voor beroepen, opleidingen en sectoren in het Arbeidsmarktinformatiesysteem van het ROA een beter inzicht te krijgen in de arbeidsmarktpositie én de arbeidsmarktperspectieven van chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden in Nederland. Met de resultaten van het onderzoek wil TNO eraan bijdragen dat het re-integratie-instrumentarium voor chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden beter en gericht wordt ingezet. Met ‘gericht’ bedoelt TNO vooral dat bij re-integratie niet alleen wordt uitgegaan van mogelijkheden en beperkingen van de individuele re-integratiekandidaat (*aanbod*), maar dat daarnaast ook meer gebruik wordt gemaakt van informatie over actuele en toekomstige *vraag* naar arbeid.

Centrale vraagstelling en onderzoeksgroepen (hoofdstuk 2)

De volgende vragen staan centraal in deze studie:

- 1) In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werk(t)en instromers, uitstromers en zittend bestand AO in de periode 2000-2005.
- 2) Welke groepen (ex-)AO-uitkeringsgerechtigden werken?
- 3) In hoeverre verschilt het werk van uitgestroomde Wajongers, WAZ'ers en WAO'ers van dat van 'gezonde' werknemers?
- 4) Welke zijn tot 2012 de arbeidsmarktperspectieven van de beroepen en sectoren waarin, en de opleidingsachtergrond waarmee instromers, uitstromers en zittend bestand werkzaam zijn of waren?
- 5) Hoe verhouden zich de arbeidsmarktperspectieven van instromers, uitstromers en zittend bestand tot die van de groep gezonde mensen op basis van opleiding, sector en beroep?
- 6) Waar liggen kansrijke beroepen voor re-integratie van AO-uitkeringsgerechtigden op basis van hun opleidingsachtergrond?

Het onderzoek richt zich op een viertal onderzoeksgroepen (zie ook hoofdstuk 2):

1. Personen die in de periode 2000-2005 géén WAZ, WAJONG of WAO ontvingen, maar die wel chronisch ziek zijn (“chronisch zieken, geen AO-uitkering”).
2. Personen die in de periode 2000-2005 op enig moment instroomden in een AO-uitkering (WAZ, WAJONG, WAO) (“instromers”).
3. Personen die de gehele periode 2000-2005 een AO-uitkering (WAZ, WAJONG, WAO) ontvingen (“zittend bestand”).
4. Personen die op enig moment in de periode 2000-2005 uitstroomden uit een AO-uitkering (WAZ, WAJONG, WAO) (“uitstromers”).

Arbeidsmarktpositie van chronisch zieken zonder AO (hoofdstuk 3)

De verdeling van chronisch zieken zonder AO-uitkering over de diverse bedrijfssectoren blijkt nauwelijks te verschillen van die van gezonde mensen. Chronisch zieken werken wel vaker in elementaire en lagere beroepen en minder vaak in de hogere en academische beroepen, zoals arts en specialist in de gezondheidszorg of docent in het onderwijs. Chronisch zieken zonder AO-uitkering hebben ten opzichte van ‘gezonde’ werknemers bovendien vaker in een algemene richting of in een agrarische, verzorgende of technische richting. Het gaat dan bijvoorbeeld om productiemedewerkers (inpakkers), werknemers in de groenvoorziening of postbestellers. Beroepen die veel voorkomen binnen de Sociale Werkvoorziening. Chronisch zieken zonder AO uitkering blijken ook vaker dan ‘gezonde’ werknemers werkzaam in de sector “vervaardiging van meubels”, de sector waartoe ook de Sociale Werkvoorziening behoort.

Arbeidsmarktpositie van chronisch zieken mét een AO-uitkering (hoofdstuk 3)

In hoofdstuk 3 beschrijven we de arbeidsmarktpositie van drie groepen AO-uitkeringsgerechtigden, namelijk de instromers, de uitstromers en het zittend bestand (een beschrijving van deze groepen vindt u op pagina 7). *Sectoren* waar zowel instromers, als zittend bestand en uitstromers met een AO-uitkering werkten of werken, zijn naast de Sociale Werkvoorziening vooral gezondheidszorg, milieudienstverlening, cultuur, recreatie en overige diensten. Instromers komen verder vaak uit sectoren met traditioneel zwaar werk, namelijk de industrieën en de bouw. De verschillen voor deze sectoren zijn echter gering. In de sector vervoer, opslag en communicatie is het zittend bestand ondervertegenwoordigd.

Beroepen waar instromers vaak uit afkomstig zijn en waar het zittend bestand vaak in werkzaam is, zijn *algemene beroepen* zoals sjouwer, bewaker of inpakker, *technische beroepen*, zoals productiemedewerker en *transportberoepen*, zoals postbesteller of chauffeur. Instromers zijn verder vaak afkomstig uit *persoonlijke of sociaal verzorgende beroepen* (kapper, manicure etc.) of *(para)medische beroepen*. AO-uitkeringsgerechtigden die naast de uitkering werkzaam zijn (zittend bestand) werken relatief vaak in de agrarische beroepen (groenvoorziening). Uitstromers uit de AO-uitkering zijn, naast de *(para)medische* en *persoonlijke en sociaal verzorgende beroepen*, ook relatief vaker werkzaam in beroepen in de richting *gedrag en maatschappij*.

Waar instromers op het moment van instroom vooral werkzaam waren op *elementair* of *lager niveau* en waar het zittend bestand naast de uitkering werkzaam is op datzelfde *elementaire* of *lagere niveau*, zijn uitstromers ook iets vaker dan gezonde werknemers werkzaam op *middelbaar niveau*.

Groepen die na uitstroom werken; Wajong, WAZ en WAO (hoofdstuk 4)

Soort uitkering

WAZ'ers stromen relatief vaker uit met werk dan WAO'ers en Wajongers. Een belangrijke verklaring is dat het bij een groot deel van de WAZ'ers gaat om vrouwen die vanwege zwangerschap of bevalling tijdelijk hun eigen bedrijf stil leggen of zich met gebruikmaking van de WAZ tijdelijk laten vervangen. Na hun bevalling keren deze vrouwen weer terug in het eigen bedrijf. Dat lijkt een relatief eenvoudig re-integratietraject. Daarnaast blijken WAZ'ers over het algemeen beter opgeleid dan WAO'ers en Wajongers, wat betere kansen biedt op de arbeidsmarkt.

Geslacht, vrouwen vaker uit WAZ, mannen uit Wajong

In de totale groep uitstromers (werkzaam en niet werkzaam) zijn vrouwen in de meerderheid. Binnen de groep uitgestroomde werkzame Wajongers zijn juist mannen in de meerderheid (65% is man, 35% is vrouw). Dat heeft gedeeltelijk te maken met de oververtegenwoordiging van mannen binnen de Wajong populatie. De oververtegenwoordiging van mannen bij de uitgestroomde werkzame Wajongers is echter groter dan de oververtegenwoordiging van mannen binnen de totale groep Wajongers (werkzaam en niet werkzaam). Dat wijst erop dat mannen meer kans hebben dan vrouwen om vanuit de Wajong naar werk uit te stromen. Bij de werkzame uitstroom vanuit de WAZ zijn vrouwen juist oververtegenwoordigd. Het laatste lijkt vooral samen te hangen met de aard van de diagnose (zwangerschap, danwel zwangerschapsgerelateerde klachten). Of geslacht bepalend is bij het al dan niet werkzaam zijn van uitstromers of diagnose is in dit onderzoek niet nagegaan. Ten slotte zien we dat van de WAZ'ers die naast de uitkering werken (zittend bestand) 16% vrouw is. Vrouwen zijn ondervertegenwoordigd in het totale zittend bestand. De verschillen zijn in dat zittende bestand wel aanzienlijk kleiner dan die bij het werkzame deel van het zittende bestand WAZ.

Leeftijd; ouderen vaker mét uitkering werkzaam

Van de ingestroomde Wajongers is 30% ouder dan 25 jaar. 10% is zelfs 35 jaar of ouder. Meer dan de helft van de naast de uitkering werkzame Wajongers is 35 jaar of ouder. Voor WAO en WAZ geldt dat van de werkenden in het zittende bestand meer dan 95% ouder is dan 35 jaar.

Startkwalificatie

Ongeveer 65% van de werkzame (ex-)WAO'ers heeft een startkwalificatie. Van de instromers (werkzaam en niet werkzaam) is dat 57%. Ook bij WAZ'ers en Wajongers ligt het aandeel met een startkwalificatie bij de werkzame uitstromers boven dat bij de instromers. Het hebben van een startkwalificatie lijkt daarmee van invloed op het al dan niet werkzaam zijn.

Diagnose: Wajonger psychisch, WAZ'er locomotoor of graviditeit

Van de Wajongers heeft ruim de helft psychische klachten. Van de WAO'ers en de WAZ'ers is dat respectievelijk 30- en 10%. Diezelfde verdeling zien we bij AO'ers die naast de uitkering werkzaam zijn (zittend bestand). Bij de locomotore klachten zien we het omgekeerde. Van alle Wajongers in dit onderzoek heeft 5% locomotore klachten. Van de Wajongers die naast de uitkering werkzaam zijn is dat 4%. Van alle WAO'ers heeft 34% locomotore klachten, van de naast de uitkering werkzame WAO'ers is dat 40%. Bij de WAZ zien we wel opvallende verschillen. Van alle WAZ'ers heeft 27% locomotore klachten. Van de WAZ'ers die naast de uitkering werken is dat 60%.

Waar werken uitgestroomde Wajongers, WAO'ers en WAZ'ers (Hoofdstuk 4)

Wajongers werken vooral in de *Sociale Werkvoorziening*. Daarnaast werkt een deel van de Wajongers in de sector reparatie van consumentenartikelen en handel (w.o. auto/motorreparatie, groothandel, supermarkten en (kringloop)winkels). Het deel van de werkende uitgestroomde Wajongers in deze laatste sector is vergelijkbaar met het aandeel van de gezonde werknemers dat in deze sector werkt. WAO'ers en WAZ'ers werken relatief vaak in de *gezondheidszorg* (w.o. ziekenhuizen, maar ook dagopvang, ouderenzorg, zelfhulpgroepen, maatschappelijk werk en kinderopvang). WAO'ers werken daarbij vooral in grote bedrijven (100+). Het werk van uitgestroomde WAZ'ers ligt vaker in kleine (eenmans) bedrijven in de sector *reparatie van consumentenartikelen en handel*. Vaak zal het gaan om de eigen winkel of het eigen garagebedrijf.

Ook in de *milieudienstverlening, cultuur, recreatie en overige diensten* (waaronder kapperszaken en bijvoorbeeld schoonheidssalons) en de *landbouw* (eigen boerenbedrijf) zijn WAZ'ers relatief vaak werkzaam. Wajongers werken vooral in dagdiensten en in uitzendbanen en wat minder in avonddienst en ploegendienst dan 'gezonde' werknemers. Ook werken zij vooral onder voltijds contracten (32 t/m 40 uur). Het werk van uitgestroomde werkzame WAO'ers is juist iets vaker werk overdag en in ploegendienst, wat minder vaak avond- en nachtwerk en, naar verhouding, vaak in deeltijd (13 t/m 31 uur). Uitgestroomde werkzame WAZ'ers ten slotte werken wel vaker in de avond en nacht dan 'gezonde' werknemers en WAO'ers en Wajongers¹. Zij werken ook vaker meer dan 40 uur per week dan 'gezonde' werknemers.

Arbeidsmarktperspectief AO-uitkeringsgerechtigden (hoofdstuk 5)

In het vijfde hoofdstuk laten we zien hoe door koppeling van het Arbeidsmarktinformatiesysteem van het ROA aan de EBB en de AO-registratiebestanden de mogelijkheid ontstaat gemiddelde arbeidsmarktperspectieven te bepalen voor groepen AO-gerechtigden. Uit de analyses in hoofdstuk 5 blijkt dat de arbeidsmarktperspectieven van WAO'ers vergelijkbaar zijn met die van werklozen en iets ongunstiger dan die van gezonde werknemers. Bij deze uitkomsten zijn echter de nodige kanttekeningen te plaatsen. Zo kunnen de arbeidsmarktperspectieven voor AO-uitkeringsgerechtigden uitsluitend op basis van opleidingsachtergrond worden berekend. Een correctie voor de gevolgen van een eventueel (resterende) gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid of arbeidshandicap is niet mogelijk. Bovendien lijkt de hoogst afgeronde opleiding van AO-uitkeringsgerechtigden geen goede proxy voor het actuele werk- en denkniveau van AO-uitkeringsgerechtigden. Zeker niet voor de grote groep oudere AO-uitkeringsgerechtigden die na het afronden van de lagere school aan het werk zijn gegaan en geen formele opleiding meer hebben afgerond. Zij krijgen 'basisonderwijs' als hoogst afgeronde opleiding en het bijbehorende arbeidsmarktperspectief, terwijl het merendeel van deze mensen in de loop van hun werkzame leven waarschijnlijk een hoger werk- en denkniveau dan basisonderwijs heeft bereikt (VMBO, MBO).

Arbeidsmarktperspectieven nader bezien (hoofdstuk 6)

In het zesde hoofdstuk laten we ten slotte de arbeidsmarktperspectieven tot 2012 zien die gelden voor de beroepen, sectoren en opleidingsachtergronden van de personen die in de periode 2000-2006 zijn ingestroomd in de AO-uitkering. Ook voor de beroepen, sectoren en opleidingsachtergrond van zittend bestand en uitstromers laten we de arbeidsmarktperspectieven zien.

Minder gunstige perspectieven oude beroep? Zijn er perspectiefrijke alternatieven?

In hoofdstuk 6 laten we zien dat bijvoorbeeld het beroep 'hulpkracht in de horeca en verzorging' ongunstige perspectieven biedt. Dat betekent dat het aanbod van arbeid voor deze beroepsgroep de verwachte vraag de komende jaren zal (blijven) overstijgen. Ruim 4% van de ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden komt uit deze beroepsgroep. Voor die 4% biedt werkhervatting in het oude beroep (hulpkracht horeca en verzorging), hoewel altijd de eerste optie, ongunstige vooruitzichten (matige perspectieven).

¹ We vergelijken de arbeidsmarktpositie van uitgestroomde werkzame WAZ'ers, WAO'ers en Wajongers met die van 'gezonde' werknemers. Dat wil niet zeggen uitgestroomde werkzame WAZ'ers, WAO'ers en Wajongers ongezond zijn. Integendeel. Zij kunnen helemaal hersteld zijn en dus ook 'gezond'.

Arbeidsdeskundigen zouden in dit geval kunnen overwegen in overleg met een re-integratiekandidaat een ander beroep als doel van een re-integratietraject te zoeken. Welk beroep dat zou kunnen zijn, kan uiteraard pas worden bepaald als de persoonlijke belemmeringen en mogelijkheden (w.o. actuele werk- en denkniveau) van een kandidaat duidelijk zijn. In dit rapport gebruiken we de hoogst afgeronde opleiding voor het vinden van aansluitende en perspectiefrijke alternatieven. Van de in de AO-uitkering ingestroomde hulpkrachten in de horeca heeft meer dan 30% alleen basisonderwijs. Voor hen zijn de beroepen bouwvakker, mechanisch operator, metaalarbeider of monteur kansrijke beroepen voor re-integratie, omdat deze beroepen ook openstaan voor werkzoekenden met alleen basisonderwijs, omdat de arbeidsmarktperspectieven voor deze beroepen goed tot zeer goed zijn en omdat er veel baanopeningen zijn.

Conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 7)

Innovatieve koppeling AO bestanden en EBB biedt tal van analysemogelijkheden

Deze studie laat zien dat de gerealiseerde koppeling tussen AO registratiebestanden van het UWV met de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS een belangrijke meerwaarde heeft voor het beschrijven en analyseren van de actuele (arbeidsmarkt)positie van AO-uitkeringsgerechtigden in Nederland ten opzichte van bijvoorbeeld de gezonde beroepsbevolking². Het gekoppelde bestand biedt tal van interessante mogelijkheden voor verdiepend onderzoek naar de maatschappelijke positie van AO-uitkeringsgerechtigden. Niet alleen gedurende het verblijf in de uitkering, maar ook ervoor of erna. Zoveel kansen als koppeling van AO registratiebestanden aan EBB biedt, zo beperkt blijkt de bruikbaarheid van koppeling met AIS van ROA voor het bepalen van het arbeidsmarktperspectief van AO-uitkeringsgerechtigden.

Twee belangrijke knelpunten bij gebruik Arbeidsmarktinformatiesysteem

Het belangrijkste knelpunt is dat we bij het bepalen van de arbeidsmarktperspectieven voor de middellange termijn geen enkele correctie kunnen aanbrengen voor de resterende gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid en dat we ons bij het bepalen van arbeidsmarktperspectieven en kansrijke beroepen voor re-integratie enkel kunnen baseren op de opleidingsachtergrond van AO-uitkeringsgerechtigden en niet op het actuele werk- en denkniveau. Opleidingsniveau is zeker voor AO-uitkeringsgerechtigden met een jarenlange werkervaring een zeer beperkt bruikbare proxy voor het vaststellen van dat actuele werk- en denkniveau.

Arbeidsmarktprognoses richten op AO-uitkeringsgerechtigden

Wij stellen voor nader te onderzoeken of en hoe een correctie te maken is voor de gevolgen van de resterende arbeidsongeschiktheid van AO-uitkeringsgerechtigden voor het arbeidsmarktperspectief van AO-uitkeringsgerechtigden. Een mogelijkheid zou zijn apart arbeidsmarktprognoses te doen voor AO-uitkeringsgerechtigden door arbeidsmarktstromen van (ex-) AO-uitkeringsgerechtigden in het recente verleden te volgen en deze gegevens te gebruiken bij het doen van prognoses specifiek voor AO-uitkeringsgerechtigden. Nadere afstemming tussen EBB en AO registraties is daarbij overigens wel nodig.

² Zie bijvoorbeeld: Besseling, J.J.M., Andriessen, S., Vos, E.L. de en Wevers, C.W.J. (2008) *Participatiemogelijkheden van Wajongers*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Registratie van het (voormalige) beroep

TNO pleit daarnaast voor een preciezere registratie van het (voormalige) beroep van AO instromers. Dit om een beter inzicht te krijgen in de aard van de stromen van en naar de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. Bij voorkeur dient dat beroep op basis van de SBC-codes (Standaard Beroepen Classificatie) van het CBS te worden geregistreerd.

EVC instrumentarium voor bepalen en registreren actueel werk- en denkniveau

Wij pleiten voor structureel gebruik van het EVC instrumentarium om het actuele werk- en denkniveau te herkennen en erkennen en zodat de bepaling van kansrijke beroepen voor re-integratie op basis van de juiste, actuele informatie. Voor analysedoel-einden zou het zeer zinvol zijn het actuele werk- en denkniveau vast te leggen in de registratiebestanden van UWV. Het actuele werk- en denkniveau moet daarbij zo worden geregistreerd dat ze correspondeert met de SOI-indeling van het CBS.

Een nieuw arbeidsmarktprognosemodel voor re-integratie

TNO pleit er tevens voor bestaande arbeidsmarktprognosemodellen te verfijnen zodat deze niet alleen de arbeidsmarktperspectieven in beeld brengen voor gezonde, jonge schoolverlaters, maar ook die van AO'ers en andere kandidaten voor re-integratie. Dit is een model waarin ook verworven competenties (EVC) en fysieke c.q. mentale beperkingen kunnen worden meegewogen bij het vaststellen van arbeidsmarktperspectieven van het oude en eventueel ook een kansrijk nieuw beroep. De bouw van een dergelijk model start met het verzamelen van meer informatie over de loopbanen van AO'ers voor en na de uitkeringsperiode.

Nederlands Loopbanenbestand (volgen van AO'ers)

TNO pleit er in het verlengde van de wens te komen tot nieuwe prognosemodellen voor AO'ers voor om zo snel mogelijk te komen tot een Nationaal Loopbaanbestand (Nationaal Transitiebestand). Het Nationaal Loopbanenbestand is een analysebestand op basis van het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Binnen het SSB kan op basis van Banenbestanden, registratiebestanden van het UWV en de gemeenten (AO, WWB, WW) en het Zelfstandigenbestand een Loopbanenbestand worden gemaakt. Het Banenbestand bevat op basis van gegevens van de belastingdienst alle banen van alle werknemers in Nederland, inclusief de begin en eventuele einddatum van al deze banen.

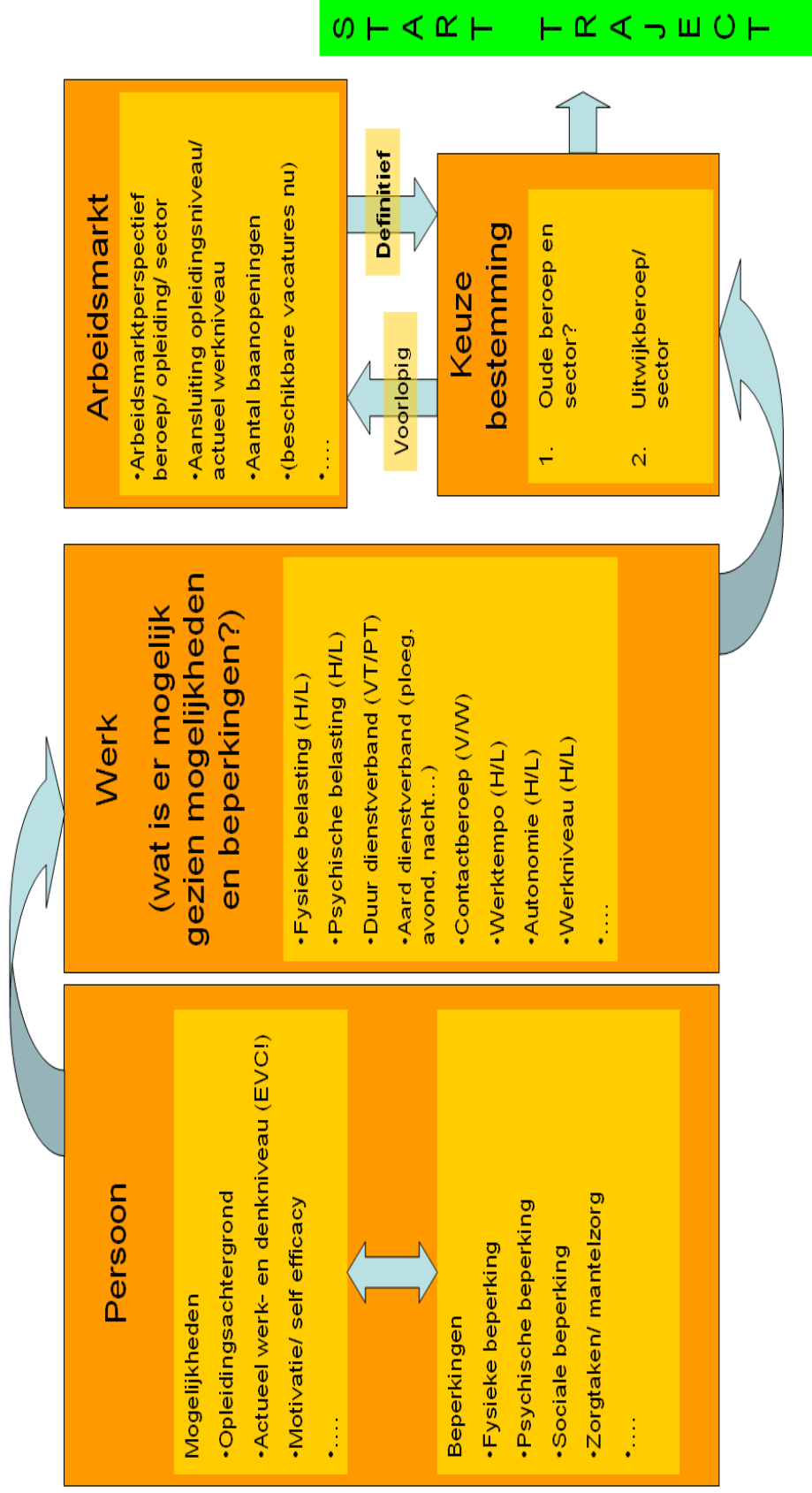
Arbeidsmarktinformatie alleen gebruiken ter aanvulling

Kansrijke beroepen voor re-integratie *vanwege gunstige arbeidsmarktperspectieven* (vraag/aanbod verhoudingen) zijn lang niet altijd ook kansrijke beroepen voor re-integratie in individuele gevallen. Arbeidsmarktinformatie kan niet leidend zijn bij het bepalen van kansrijke segmenten voor re-integratie. Leidend zijn individuele beperkingen en mogelijkheden van een kandidaat voor re-integratie. Arbeidsmarktprognoses bieden vervolgens aanvullende informatie over de perspectieven op de middellange termijn voor die passende bestemming. Onze aanbeveling is dan ook om arbeidsmarktprognoses uit het AIS wel te gebruiken bij het bepalen van kansrijke beroepen voor re-integratie, maar dat pas te doen nadat van een individuele re-integratiekandidaat is vastgesteld wat het gewenste beroep is en wat diens actuele werk- en denkniveau is.

Methodiek voor meer vraaggerichte re-integratie

Om re-integratie meer vraaggericht te laten plaats vinden stellen wij een methodiek voor waarin naast de persoonlijke mogelijkheden en beperkingen van een kandidaat voor re-integratie en de kenmerken van het werk die volgen uit de confrontatie van mogelijkheden en beperkingen, ook het gebruik van arbeidsmarktinformatie en arbeidsmarktperspectieven een structurele plaats krijgt (zie figuur 1 op de volgende pagina). Nieuw is dat in het keuzeproces bij re-integratie niet alleen de informatie over de actuele arbeidsmarkt, zoals het aantal openstaande vacatures, een rol speelt, maar dat ook de middellange termijnperspectieven voor mogelijke bestemmingssectoren en -beroepen kunnen worden meegenomen. Startpunt in deze methodiek is echter een gedegen diagnose van het actuele werk- en denkniveau van een re-integratiekandidaat, bijvoorbeeld middels een EVC-traject.

Figuur 1: Integreren arbeidsmarktinformatie bij meer vraaggerichte re-integratie.

1 Inleiding

In 1991 verscheen de WVC-notitie ‘Chronisch ziekenbeleid; chronisch patiënten niet buiten spel’. Een notitie waarin uitgebreid wordt stilgestaan bij de problemen die chronisch zieken ervaren als zij willen deelnemen aan het arbeidsproces. Een notitie ook vol aanbevelingen om chronisch zieken op weg te helpen. Zeventien jaar later, blijft de arbeidsdeelname van chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden nog steeds achter bij die van ‘gezonde’ werknemers en verloopt re-integratie moeizaam. De arbeidsdeelname loopt zelfs de laatste jaren wat terug. Er wordt in de literatuur een aantal verklaringen aangedragen voor de teruglopende arbeidsparticipatie van chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden. Allereerst wordt de oververtegenwoordiging van groepen met een zwakke arbeidsmarktpositie binnen deze groep als oorzaak genoemd³. Er zijn relatief veel allochtonen, laagopgeleiden, vrouwen en ouderen onder de chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden en zij hebben ook zonder lichamelijke of geestelijke beperkingen al een verzwakte positie op de arbeidsmarkt. Een andere oorzaak is de toename van personen met een arbeidshandicap vanwege psychische stoornissen. Die toename kan steeds minder goed worden opgenomen door de arbeidsmarkt, zeker in tijden van economische recessie en werkgelegenheidskrimp⁴. Ten slotte speelt de moeizaam verlopende (re)integratie van AO-uitkeringsgerechtigden, mede als gevolg van bijvoorbeeld de heersende vooroordelen bij werkgevers⁵ en de zwaarte van het werk, een rol⁶.

1.1 Naar een meer vraaggerichte re-integratie

Over de oorzaken van de achterstand in arbeidsdeelname van chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden is meer duidelijkheid dan over hoe dit nu te verbeteren. Dat komt niet in de laatste plaats door een gebrek aan inzicht in waar nu eigenlijk de kansen en perspectieven liggen voor deze groep mensen op duurzame participatie in het arbeidsproces. De toekomstige ontwikkelingen aan de aanbodzijde, maar zeker ook de vraagzijde van de arbeidsmarkt zijn voor het bepalen van die kansen en perspectieven essentieel. In deze rapportage bespreken we de resultaten van ons onderzoek naar de bruikbaarheid van gegevens over arbeidsmarktpositie en daarop gebaseerd de arbeidsmarktperspectieven van chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden bij het bevorderen van een meer vraaggerichte re-integratie. Een vraaggerichte re-integratiepraktijk is re-integratie waarbij naast de mogelijkheden (ervaring, kennis, kunde, wensen en behoeften en de beperkingen (fysieke, psychische of sociale handicaps) van een individuele kandidaat (de aanbodkant) ook rekening wordt gehouden met de op de middellange termijn te verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening aan de vraagkant van de arbeidsmarkt.

³ Beckers, I., Cuijpers, M. en Lautenbach, H. (2005). *Arbeidsgehandicapten 2003; arbeidssituatie van mensen met een langdurige aandoening*. Den Haag: Elsevier Bedrijfsinformatie.

⁴ RWI (2004). *Naar een werkende arbeidsmarkt, beleidskader werk en inkomen 2004*. Raad voor Werk en Inkomen.

⁵ Petersen, A. van, Vonk, M. en Bouwmeester, J. (2004). *Onbekend maakt onbemind: attitude onderzoek naar de positie van arbeidsgehandicapten op de arbeidsmarkt*. Leiden: Research voor Beleid.

Vuuren, C.V. van, Sanders, J.M.A.F., Besseling, J.J.M. en Bruijn, M. de (2005). *Werkgevers over het functioneren van hun (ex-)arbeidsongeschikte werknemers*. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Werkdocument nr. 304. Den Haag: Ministerie van SZW.

⁶ Sanders, J.M.A.F. en Besseling, J.J.M. (2006). Arbeidsbelasting van arbeidsgehandicapte en gezonde werknemers: vergelijking en trend 2000-2004. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 2006-22, nr. 1, pp. 26-38.

1.2 Innovatieve koppeling registratie, enquête en arbeidsmarktinformatie

Wij laten in deze studie zien of en hoe arbeidsdeskundigen, re-integratiecoaches en kandidaten voor re-integratie beschikbare informatie over de vraagkant van de arbeidsmarkt kunnen gebruiken bij het nemen van beslissingen over de bestemming van een nog te starten re-integratietraject. Daartoe maken wij in dit onderzoek de koppeling van beschikbare Registratiebestanden Arbeidsongeschiktheid van het UWV (AO-registratiebestanden) en data uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS. Het is de eerste keer dat een dergelijke koppeling is gemaakt. Deze koppeling maakt het allereerst mogelijk om voor een paar duizend AO-uitkeringsgerechtigden meer informatie te krijgen over de arbeidsmarktpositie op het moment van bijvoorbeeld instroom in de AO-uitkering of over de arbeidsmarktpositie op of na het moment van uitstroom uit de uitkering. Op basis van de dankzij koppeling beschikbaar gekomen informatie over het (voormalige) beroep en de bedrijfssector waarin en de opleiding waarmee AO-uitkeringsgerechtigden werkzaam zijn of waren zijn we er in deze studie ook in geslaagd gegevens over de arbeidsmarktperspectieven aan het bestand te koppelen. Deze gegevens worden door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) berekend in het Arbeidsmarktinformatiesysteem (AIS). In deze rapportage gebruiken we vooral gegevens over opleiding en beroep, maar het dankzij deze studie beschikbaar gekomen databestand biedt nog tal van andere analysemogelijkheden.

1.3 Wat vindt u in dit rapport?

Databronnen en koppeling (hoofdstuk 2)

Allereerst beschrijven we in dit rapport hoe we de koppeling maken tussen de AO-registratiebestanden van het UWV, de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS en het Arbeidsmarktinformatiesysteem (AIS) van het ROA. We beschrijven vervolgens de verschillende onderzoeksgroepen (chronisch zieken zonder AO-uitkering, instromers in de AO-uitkering, uitstromers uit de AO-uitkering en zittend bestand in de AO-uitkering) op achtergrondkenmerken. Deze gegevens hebben betrekking op respondenten voor wie geldt dat zij én in de AO-registratiebestanden worden teruggevonden én in de EBB. Voor hen is een geslaagde koppeling gemaakt.

Arbeidsmarktpositie (hoofdstuk 3 en 4)

We bespreken in dit rapport vervolgens voor een aantal verschillende onderzoeksgroepen enkele kenmerken van de arbeidsmarktpositie. Eerst vergelijken we chronisch zieken met gezonde werknemers. Vervolgens vergelijken we gezonde werknemers ook met 1) mensen die in de periode 2000-2005 zijn ingestroomd in een AO-uitkering (instromers), 2) mensen die gedurende deze gehele periode in de uitkering zaten en daarnaast werkten (zittend bestand) en 3) de mensen die in de periode 2000-2005 zijn uitgestroomd uit een AO-uitkering en werkzaam zijn (uitstromers).

Arbeidsmarktperspectieven (hoofdstuk 5 en 6)

Voor de instromers, uitstromers en het zittend bestand beschrijven we vervolgens in hoeverre zij werkzaam zijn (of waren) in kansrijke of kansarme segmenten. Kansarm zijn de segmenten waarvoor geldt dat werkgevers op de middellange termijn (tot 2012) gemakkelijk aan genoeg mensen kunnen komen met een passende opleidingsachtergrond. Hoe gemakkelijker een werkgever immers aan de juiste mensen komt, des te moeilijker is het voor een potentiële werknemer, en dus ook voor een chronisch zieke of AO-uitkerichtgerechtigde, om in dat segment aan het werk te komen en op de langere termijn ook aan het werk te blijven.

Kansrijke beroepen voor re-integratie voor instromers (hoofdstuk 6)

Voor personen die in de periode 2000-2005 zijn ingestroomd in een AO-uitkering en die afkomstig waren uit perspectiefarme beroepen, reiken we aan het einde van dit rapport (hoofdstuk 6) enkele beroepen aan die (ultimo 2007) kansrijk zijn voor re-integratie. Kansrijke beroepen voor re-integratie zijn beroepen waarvoor geldt dat 1) de opleidingsachtergrond van de in een AO-uitkering ingestroomde persoon erop aansluit én 2) de werkgever op de middellange termijn grote of zeer grote problemen gaat krijgen om aan voldoende personeel te komen met de gewenste opleidingsachtergrond én 3) er ook in kwantitatief opzicht sprake is van substantiële ruimte in termen van het aantal verwachte baanopeningen tot 2012.

Ook de meer vraaggerichte re-integratie is individueel maatwerk

Of een op grond van de opleidingsachtergrond vastgesteld kansrijk beroep voor re-integratie in individuele gevallen ook realistisch is, wordt in deze studie niet nader onderzocht. Het is aan klantmanagers, arbeidsdeskundigen en re-integratiecoaches, maar vooral ook aan een individu zelf om te bepalen of re-integratie naar een aangereikt beroep voor re-integratie in de praktijk ook realistisch en kansrijk is. Iemands mogelijkheden (kennis, kunde, wensen en motivatie) en iemands beperkingen (arbeidsbeperking) zijn ook bij meer vraaggerichte re-integratie altijd leidend. Ook een meer vraaggerichte re-integratie is en blijft individueel maatwerk.

Methodiek voor een meer vraaggerichte re-integratie (hoofdstuk 7)

We sluiten deze rapportage af met een samenvatting, conclusies en enkele aanbevelingen. We presenteren ook een methodiek die uitgaande van persoonlijke mogelijkheden en beperkingen (waaronder het actuele werk- en denkniveau) en de mogelijkheden in het werk (werkkenmerken), ook de actuele en toekomstige vraag vanuit de arbeidsmarkt, gezien het actuele werk- en denkniveau betreft bij het keuzeproces voor re-integratiebestemming. Het structurele gebruik van EVC instrumentarium staat mede aan de basis van deze methodiek voor meer vraaggerichte re-integratie.

2 Onderzoeksopzet

2.1 Doelstelling project

Met dit project beoogt TNO middels analyses op beschikbare CBS en UWV bestanden, gekoppeld aan beschikbare gegevens over de arbeidsmarktperspectieven voor beroepen, opleidingen en sectoren (ROA) een beter inzicht te krijgen in de arbeidsmarktpositie en de arbeidsmarktperspectieven van chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden in Nederland.

Dat betekent dat we het project splitsen in een retrospectief en een prospectief deel. In het *retrospectieve* deel bespreken we de arbeidsmarktpositie in het verleden en de actuele arbeidsmarktpositie van gezonde personen en chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden. We kijken in het *prospectieve* deel op basis van arbeidsmarktprognoses naar de segmenten op de arbeidsmarkt waar in de komende jaren ‘ruimte’ ontstaat of blijft bestaan cq. waar werkgevers naar verwachting moeite hebben of krijgen om aan voldoende geschikt personeel te komen.

Uiteindelijk wil TNO er met de resultaten van het onderzoek voor zorgen dat het re-integratie-instrumentarium voor chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden beter en gericht kan worden ingezet. Met ‘gericht’ bedoelt TNO vooral dat bij re-integratie niet alleen wordt uitgegaan van mogelijkheden en beperkingen van de individuele re-integratiekandidaat (*aanbod*), maar dat daarnaast ook meer gebruik wordt gemaakt van informatie over actuele en toekomstige *vraag* naar arbeid. Re-integratie zou bijvoorbeeld meer kunnen worden gericht op beroepen waarvoor geldt dat werkgevers in de komende jaren (ic. tot 2012) problemen zullen ervaren bij het vinden van voldoende personeel.

2.2 Centrale vraagstelling

De centrale vraag in dit onderzoek luidt: Waar liggen kansen voor chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden op duurzame arbeidsparticipatie? Deze vraag valt uiteen in een aantal subvragen, die we kunnen onderverdelen in een aantal retrospectieve en een aantal prospectieve vragen. De retrospectieve vragen staan centraal in de hoofdstukken 2, 3 en 4 van deze rapportage. De prospectieve vragen staan centraal in de hoofdstukken 5 en 6.

Retrospectief:

- In welke sectoren, in welke beroepen en met welke opleidingsachtergrond:
 - *Werken* chronisch zieken die géén AO-uitkering hebben?
 - *Werken* mensen die zijn ingestroomd in de AO-uitkering op of voorafgaand aan het moment van instroom?
 - *Werken* mensen die zijn uitgestroomd uit de AO-uitkering?
 - *Werken* mensen die werkzaam zijn met een AO-uitkering?
- Zijn er groepen die in de afgelopen jaren (2000-2006) vaker werken?
 - Welke groepen (ex-)AO-uitkeringsgerechtigden werken?
 - In hoeverre verschilt het werk van uitgestroomde Wajongers, WAZ'ers en WAO'ers van dat van 'gezonde' werknemers?

Prospectief:

- Welke zijn tot 2012 de arbeidsmarktperspectieven van de beroepen en sectoren waarin, en de opleidingsachtergrond waarmee instromers, uitstromers en zittend bestand werkzaam zijn of waren?
- Hoe verhouden zich de perspectieven van de instromers, uitstromers en het zittend bestand tot die van de groep gezonde mensen op basis van opleiding, sector en beroep?
- Waar liggen kansrijke beroepen voor re-integratie van AO-uitkeringsgerechtigden op basis van hun opleidingsachtergrond?

2.3 Afbakening van het onderzoek

2.3.1 *Wat is perspectiefrijk?*

Een beroep is perspectiefrijk of kansrijk *als er voor de komende jaren (tot 2012) voor de werkgever voor dat beroep knelpunten worden verwacht in de personeelsvoorziening*. Voor werkgevers worden knelpunten in de personeelsvoorziening verwacht wanneer het verwachte aanbod van schoolverlaters (de instroom van schoolverlaters) achterblijft bij de verwachte vraag naar werknemers. Worden er grote knelpunten verwacht dan worden werkgevers zeer waarschijnlijk gedwongen breder te werven en AO-uitkeringsgerechtigden maken dan automatisch ook meer kans op een baan. Kan een werkgever voor een beroep naar verwachting ook de komende jaren gemakkelijk in zijn personele behoeften voorzien dan achten wij de kansen voor chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden juist gering en het bewuste beroep ‘perspectiefarm’.

Dat betekent overigens zeker *niet* dat een chronisch zieke of AO-uitkeringsgerechtigde geen kans heeft om in een bepaald beroep aan de slag te gaan. Het betekent wel dat het arbeidsmarktperspectief ongunstig is en dat overwogen zou kunnen worden om te kiezen voor een ander beroep met gunstigere arbeidsmarktperspectieven; een ‘perspectiefrijk uitstroomberoep’. Ten slotte is nog van belang dat binnen een uitstroomberoep het aantal verwachte baanopeningen voor de komende jaren substantieel is.

Een perspectiefrijk/ kansrijk uitwijkberoep is een beroep dat voldoet aan drie criteria:

- 1) De opleidingsachtergrond van een langdurig zieke sluit erop aan (passend).
- 2) Voor de werkgever worden op de middellange termijn grote of zeer grote knelpunten verwacht in de personeelsvoorziening (duurzaam).
- 3) Er zijn in de komende jaren naar verwachting voldoende baanopeningen (ruimte).

2.3.2 *Wat we niet onderzochten*

We gaan in dit onderzoek *niet* in op de mate waarin een individuele langdurig zieke ook zelf in staat is of gemotiveerd is om in een ander beroep aan de slag te gaan. We benadrukken op deze plaats dat in elk individueel geval moet worden afgewogen of de kansrijke of perspectiefrijke (uitwijk)beroepen die we onderscheiden ook daadwerkelijk kansen bieden aan individuele AO-uitkeringsgerechtigden. De qua arbeidsmarktperspectieven kansrijke uitwijkberoepen ‘monteur’ en ‘bouwvakker’, zullen niet voor alle (ongeschoolde) secretaresses die de AO-uitkering instromen en die op zoek zijn naar ander werk een even realistisch uitstroomberoep zijn, ondanks dat er vraag naar bouwvakkers en monteurs is en mensen met niet meer dan basisonderwijs in die beroepen aan de slag kunnen.

We gaan in dit onderzoek ook niet in op de mate waarin reeds stromen plaatsvinden tussen perspectiefarme en perspectiefrijke segmenten van de arbeidsmarkt. Er zijn tal van projecten en experimenten in regio's, sectoren en branches waarin gewerkt wordt aan het stimuleren van intersectorale mobiliteit, omscholingstrajecten en beroepsmobiliteit. Het inventariseren van dergelijke experimenten en het op basis daarvan beoordelen van de mate waarin re-integratie in een ander dan het oorspronkelijke perspectiefarme beroep ook in de praktijk plaatsvindt, valt buiten het bereik van dit onderzoek.

2.4 Gebruikte databronnen

Voor de analyses, zoals we die in het kader van dit project verrichtten, maken we gebruik van een drietal databronnen:

- Enquête beroepsbevolking (EBB) 2000-2006:
 - Met als onderdeel: Monitoren Arbeidsgehandicapten van 2000-2006.
- Administratie arbeidsongeschiktheidswetten (AO) van het UWV over 2000 tot en met 2005.
- Arbeidsmarktinformatiesysteem van het ROA, met daarin de arbeidsmarktprognoses naar opleiding en beroep van 2007 tot 2012.

De EBB en AO-registratiebestanden zijn door TNO in het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS aan elkaar gekoppeld. Daarmee creëerden we een compleet beeld van herkomst en bestemming van AO-uitkeringsgerechtigden op de arbeidsmarkt. Vervolgens analyseerden we in welke sector en beroep in de afgelopen jaren de meeste AO-uitkeringsgerechtigden aan het werk kwamen. Het gekoppelde bestand is vervolgens door ROA weer gekoppeld aan het AIS om arbeidsmarktperspectieven te bepalen.

2.4.1 *Enquête beroepsbevolking (EBB)*

De data in de monitoren arbeidsgehandicapten zijn verzameld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in het kader van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De EBB heeft tot doel de arbeidssituatie van personen te beschrijven. De vragen die in de enquête aan de orde komen hebben onder andere betrekking op het al dan niet hebben van betaald werk, iemands beroep, iemands hoogst genoten opleiding en de sector waarin iemand werkzaam is. Ook bevat de EBB enkele vragen over het arbeidsverleden van personen, zoals de sector waarin iemand een jaar geleden werkzaam was, het aantal uren dat men een jaar geleden werkte enzovoorts. De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen. De gegevens uit de EBB zijn daarom gebruikt om het huidige en voormalige beroep van chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden te achterhalen.

Dezelfde informatie is ook gebruikt bij het bepalen van de arbeidsmarktperspectieven van chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden. Via de AO-registratiebestanden beschikken wij over een persoonsgebonden code die ook in de EBB is opgenomen. Via deze code (RIN-code) wordt het AO-registratiebestand gekoppeld aan de EBB en via dat bestand zijn wij in staat om voor een selectie van individuen informatie te krijgen over het beroep dat zij uitoefenden in de maand waarin zij instroomden in de AO-uitkeringen of op enig moment in de twee jaar daaraan voorafgaand.

Ook om het beroep en de sector van de AO-uitkeringsgerechtigden die uitstroomden uit de AO-uitkeringen vast te stellen hebben we een vergelijkbare methode gehanteerd. We koppelden AO bestanden aan de EBB en gaan vervolgens voor alle uit de uitkering uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden, die we ook terugvinden in de EBB, na wat hun beroep is en in welke sector men werkt. Ook bij deze koppelingen gebruikten we de door het CBS versleutelde sofinummers (RIN-codes).

We gebruiken alleen de gegevens van degenen die zijn uitgestroomd uit de AO-uitkering die in de EBB zijn bevraagd op of maximaal 2 jaar na het moment van uitstroom. De arbeidsmarktpositie van de AO-uitkeringsgerechtigden die gedurende de gehele onderzoeksperiode 2000-2005 een AO-uitkering ontvangen is eveneens vast te stellen na koppeling tussen de AO bestanden en de EBB. Omdat voor deze mensen geldt dat ze de gehele periode uitkeringsgerechtigd zijn, hebben we niet nader gekeken naar het precieze moment waarop de EBB enquête bij hen werd afgenomen, zolang dat maar binnen de periode 2000-2005 gebeurde.

De *monitoren arbeidsgehandicapten* vormden van 2000 tot en met het jaar 2006 een onderdeel van de EBB. De monitoren arbeidsgehandicapten bevatten jaarlijks de gegevens over ongeveer 70.000 personen (werkzaam, werkloos of niet tot de beroepsbevolking behorend). Ongeveer een kwart hiervan behoort naar eigen zeggen tot de groep chronisch zieken. Dat betekent dat zij één of meerdere chronische aandoeningen of handicaps hebben.

2.4.2 *AO-uitkeringenbestanden*

De data in de bestanden van de AO-uitkeringen worden door het CBS samengesteld uit de informatie die van het UWV wordt ontvangen. Het betreffende registratiebestand bevat informatie over de AO-uitkeringen van personen. De gegevens over de AO worden per maand geleverd door het UWV in drie verschillende bestanden (één per soort uitkering: Wajong, WAO/WIA en WAZ). Het CBS verwerkt deze gegevens vervolgens in een database. CBS confronteert tijdens de verwerking van de gegevens de gegevens ook met eerdere opgaven en maakt vervolgens publicatiebestanden, die dan weer tot één maandbestand worden gekoppeld. CBS maakt van deze maandbestanden vervolgens een jaarbestand. We hebben de uitkeringsgegevens zodanig bewerkt naar personen dat één record voor één persoon staat. Over de periode 2000 tot en met 2005 beschikken we zodoende over statistische gegevens van ruim 1 miljoen verschillende Nederlanders die in die periode een AO-uitkering ontvingen.

2.4.3 *Arbeidsmarktperspectieven uit het ROA Arbeidsmarktinformatiesysteem (AIS)*

De toekomstige arbeidsmarktperspectieven stelden we vast met hulp van het ROA. Het ROA becijfert in het kader van het Project Onderwijs-Arbeidsmarkt (POA) de arbeidsmarktperspectieven naar opleiding, beroep en sector. Deze gegevens worden vervolgens beschikbaar gemaakt via het Arbeidsmarktinformatiesysteem (AIS). Dit AIS bevat gegevens op het aggregatieniveau van 34 bedrijfssectoren, 127 beroepsgroepen en 104 opleidingstypen, die rechtstreeks te koppelen zijn aan de sector-, beroepen- en opleidingenindelingen die CBS hanteert in de EBB. Het ROA geeft met haar gegevens inzicht in de huidige en de toekomstige arbeidsmarktsituatie van verschillende bedrijfssectoren, beroepsklassen en opleidingscategorieën. De centrale aandacht gaat in de prognoses uit naar de verwachte ontwikkelingen op de middellange termijn (5 jaar). Kansrijke re-integratietrajecten worden bepaald door de groeisectoren en groeiberoepen te onderscheiden.

2.5 Onderzoekspopulatie

Het onderzoek heeft betrekking op de Nederlandse beroepsbevolking. Uitgesloten van dit onderzoek zijn de personen van 60 jaar of ouder op het moment van enquête in de EBB, omdat voor deze groep geldt dat zij in de onderzoeksperiode mogelijk de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar bereikten⁷. Ook de mensen die jonger zijn dan 18 jaar en personen die zijn opgenomen in een inrichting, tehuis of instelling zijn uitgesloten. Binnen deze populatie onderscheiden we vier onderzoeksgroepen, die we in het vervolg van deze paragraaf nader toelichten. In tabel 2.1 wordt de omvang van de genoemde groepen weergegeven:

1. Personen die in de periode 2000-2005 géén WAZ, WAJONG of WAO ontvingen, maar die wel chronisch ziek zijn (“chronisch zieken, geen AO-uitkering”).
2. Personen die in de periode 2000-2005 op enig moment instroomden in een AO-uitkering (WAZ, WAJONG, WAO) (“instromers”).
3. Personen die de gehele periode 2000-2005 een AO-uitkering (WAZ, WAJONG, WAO) ontvingen (“zittend bestand”).
4. Personen die op enig moment in de periode 2000-2005 uitstroomden uit een AO-uitkering (WAZ, WAJONG, WAO) (“uitstromers”).

Tabel 2.1 Omvang van de onderzoeksgroepen.

	2000-2005 N	2000-2005 %
<i>Gezonde beroepsbevolking (EBB)</i>	359.384	77%
<i>Chronisch ziek (EBB)</i>	111.060	23%
<i>Niet in AO bestanden (onderzoeksgroep 1)</i>	86.331	78%
Totaal (N)	470.638	100%
<i>AO-uitkeringsgerechtigden</i>		
<i>Zittend bestand (onderzoeksgroep 2)</i>	20.959	58%
<i>Instroom (onderzoeksgroep 3)</i>	7.634	21%
<i>Uitstroom (onderzoeksgroep 4)</i>	7.337	21%
Totaal (N)	35.930*	100%

Bron: CBS/TNO.

* Zittend+Instroom+Uitstroom (35.930) > Langdurig ziek wel in AO bestanden (24.729), omdat ook personen mét een AO-uitkering (AO bestand) zonder chronische aandoening (EBB) bij zittend bestand, instroom en uitstroom zijn meegenomen.

2.5.1 Chronisch zieken, geen AO-uitkering

Onder chronisch zieken zonder AO-uitkering verstaan we personen die in de EBB aangeven een chronische ziekte of handicap te hebben en die niet terugkomen in de AO-registratiebestanden van het UWV. In totaal beschikken we in ons onderzoeksbestand voor de periode 2000-2006 over de gegevens van 111.060 personen die aangeven een chronische ziekte of handicap te hebben. Na de koppeling met de AO-registratiebestanden van het UWV kunnen we binnen de groep chronisch zieken twee groepen onderscheiden.

⁷ In de onderzochte periode was 57,5 jaar de leeftijdsgrens voor vrijstelling van de sollicitatieplicht. Wij hebben in dit onderzoek gekozen voor een grens bij 60 jaar, omdat, zo blijkt, een deel van de AO'ers tussen de 55 en 60 jaar uitstroomt (zie tabel 2.3) en een deel daarvan ook werkzaam is (zie tabel 4.3). Dit is exclusief uitstroom vanwege overlijden.

Chronisch zieken die op enig moment in de periode 2000-2005 een AO-uitkering hebben gehad (24.729 personen) en chronisch zieken die géén AO-uitkering ontvingen (86.331 personen). De laatste groep is in deze studie onderzoeksgroep nummer 1 (zie tabel 2.1).

2.5.2 *Instromers in AO-uitkering*

Onder instromers verstaan we personen die in de periode 2000-2005 op enig moment zijn ingestroomd in de AO-uitkering. Daarbij kan het gaan om een WAZ uitkering, een Wajong uitkering of een WAO-uitkering. Voor onze analyses gebruikten we alléén de gegevens van personen bij wie de EBB enquête is afgenomen binnen een termijn van 2 jaar voorafgaand aan de instroom. In totaal komen we zo tot 7.634 (bruikbare) gevallen. Het kan hierbij gaan om personen die in de EBB aangaven een chronische aandoening te hebben, maar het kan ook gaan om instromers in de AO-uitkering, zonder dat deze personen zichzelf chronisch ziek of gehandicapt noemen in de EBB. Het kan bijvoorbeeld gaan om zelfstandig werkende vrouwen die instromen in de WAZ, vanwege zwangerschapsgerelateerde klachten (graviditeit). Deze vrouwen zullen zichzelf zeer waarschijnlijk niet chronisch ziek of gehandicapt noemen in de EBB.

2.5.3 *Uitstromers uit AO-uitkering*

De uitstromers zijn personen wier uitkering in de periode 2000-2005 op enig moment is beëindigd. Hierbij gaat het om WAZ, Wajong of WAO. Voor onze analyses gebruikten we de cases waarbij de EBB enquête is afgenomen binnen 2 jaar na de maand van uitstroom. We zijn vooral geïnteresseerd in ervaringen op de arbeidsmarkt na uitstroom. Vandaar dat degenen boven de 60 jaar en degenen die uitstroonden door overlijden buiten de analyses zijn gelaten. In totaal betreft het 7.337 (bruikbare) cases van uitstromers. Het kan gaan om personen die in de EBB aangaven een chronische aandoening te hebben, maar het kan ook gaan om uitstromers uit de AO-uitkering, die zichzelf niet (meer) chronisch ziek of gehandicapt noemen in de EBB. Mensen die op het moment van uitstroom volledig hersteld zijn bijvoorbeeld. Daarbij kan het overigens ook gaan om mensen die uit de AO-uitkering zijn uitgestroomd en gedeeltelijk weer aan het werk zijn, maar gedeeltelijk ook in de WW terecht zijn gekomen.

2.5.4 *Zittend bestand in AO-uitkering*

Het zittende bestand is de groep personen die gedurende de gehele periode 2000-2005 een Wajong-, WAO- of WAZ-uitkering ontvingen. In deze periode zijn zij geïnterviewd voor de EBB. In totaal komen we zo tot 20.959 (bruikbare) cases. Het betreft zowel personen die in de EBB aangaven een chronische aandoening te hebben, maar ook personen die wel een AO-uitkering ontvingen, maar zichzelf niet chronisch ziek of gehandicapt vinden.

2.5.5 *'Gezonde' personen (referentie)*

Gezonde personen zijn diegenen die (in de EBB-enquêtes van 2000 tot en met 2006) aangeven geen chronische ziekte of handicap te hebben en in de onderzochte periode geen AO-uitkering hebben gehad. Van bijna 360.000 gezonde personen hebben we de gegevens. De groep gezonde personen is in de meeste analyses de referentiegroep.

2.6 Achtergrondkenmerken

2.6.1 Chronisch zieken zonder AO-uitkering vergeleken met 'gezonde' personen

In tabel 2.2 staat een overzicht van de achtergrondkenmerken van de chronisch zieken en gezonde personen. Vrouwen zijn oververtegenwoordigd binnen de groep chronisch zieken die geen AO-uitkering hebben. Chronisch zieken zonder AO-uitkering zijn verder ouder, lager opgeleid en zij behoren vaker tot de niet-beroepsbevolking dan gezonde personen. Tabel 2.2. laat verder zien dat de chronisch zieken die in de periode 2000-2005 wel een AO-uitkering hadden gemiddeld nog wat ouder en lager opgeleid zijn dan chronisch zieken zonder AO-uitkering. Zij behoren ook aanmerkelijk vaker tot de niet-beroepsbevolking. De man/vrouw verdeling is nagenoeg gelijk aan die binnen de gezonde bevolking.

Tabel 2.2 Achtergrondkenmerken chronisch zieken.

	Gezonde be- volking	Chronisch ziek (AO)	Chronisch ziek (géén AO)
	%	%	%
Man	50	51	45
Vrouw	50	49	55
18-24 jaar	15	2	9
25-34 jaar	24	11	18
35-44 jaar	29	23	27
45-54 jaar	23	38	31
55-60 jaar	9	26	16
Laag opgeleid	28	49	39
Middelbaar opgeleid	45	37	42
Hoog opgeleid	27	13	19
Onbekend	0	1	1
Werkzame beroepsbevolking	77	39	62
Werkloze beroepsbevolking*	3	4	5
Niet-beroepsbevolking**	20	57	33
Totaal (N)	351.048***	24.729	86.331
* Ingeschreven als werkzoekende voor 12 uur per week of meer.			
** Niet werkend of werkzoekend.			
*** Niet van iedereen zijn de achtergrondkenmerken bekend.			

Bron: CBS, bewerking TNO.

2.6.2 Kenmerken zittend bestand, instromers en uitstromers

De kenmerken van de instromers in de AO-uitkering, het zittende bestand en de uitstromers staan weergegeven in tabel 2.3. De instromers en uitstromers zijn in vergelijking met het zittende bestand vaker vrouw, jonger en hoger opgeleid. In de laatste kolom vergelijken we de groep uitstromers met de groep instromers.

De hogere kansverhouding toont aan dat vooral vrouwen, personen in de leeftijdscategorie 35-44 jaar⁸, middelbaar en hoger opgeleiden, WAZ'ers en degenen met een geringere mate van arbeidsongeschiktheid vaker uitstromen⁹. Vooral vrouwen met zwangerschapsgelateerde gezondheidsklachten (graviditeit) stromen vaker uit dan in (kansverhouding 2,38). Personen voor wie een diagnose psychisch is gesteld maken meer kans uit te stromen dan personen met cardiovasculaire klachten (ziekten aan hart en/of aderen). Mensen met een laag arbeidsongeschiktheidspercentage (AO% < 35%) stromen relatief vaker uit dan in. Is het AO% echter hoger dan 55% dan wordt de uitstroomkans aanzienlijk lager. Het aandeel arbeidsongeschikten dat instroomt met een AO% tussen de 55 en 80 ligt twee keer hoger dan het aandeel dat uitstroomt. Het aandeel dat instroomt in de hoogste AO-klasse ligt iets hoger dan het aandeel dat uitstroomt, maar het verschil is beperkt. Wel is het aandeel 80-100 onder het zittend bestand hoger. 70% van het zittend bestand is volledig arbeidsongeschikt.

Tabel 2.3 Achtergrondkenmerken instromers, uitstromers en zittend bestand.

	Instromers	Uitstromers	Zittend bestand	Kansverhouding
	%	%	%	Uit/ in
Man	46	39	54	0,84
Vrouw	54	61	46	1,13
18-24 jaar	8	3	2	0,38
25-34 jaar	23	23	8	1,00
35-44 jaar	27	35	20	1,30
45-54 jaar	32	28	40	0,88
55-60 jaar	11	11	31	1,00
Laag opgeleid	41	36	51	0,88
Middelbaar opgeleid	40	44	34	1,10
Hoog opgeleid	17	19	13	1,12
Onbekend	1	2	2	2,00
WAJONG	5	4	13	0,80
WAO	85	84	84	0,99
WAZ	10	12	4	1,20
Psychisch	31	37	33	1,19
Locomotor	27	29	31	1,07
Cardiovasculair	5	3	4	0,60
Graviditeit	3	8	1	2,38
Algemeen/Overig	32	23	31	0,96
15% - 25% AO	9	15	6	1,67
25% - 35%	8	12	7	1,50
35% - 45%	8	6	5	0,75
45% - 55%	7	7	5	1,00
55% - 65%	4	2	3	0,50
65% - 80%	4	2	3	0,50
80% - 100%	59	55	70	0,93
Totaal (N)	7.634	7.337	20.959	

Bron: CBS, bewerking TNO.

⁸ Dat 35-44 jarigen vaker uitstromen in de periode 2000-2005 kan een eerste gevolg zijn van de herbeoordelingsoperatie die in 2005 is gestart. Dit is nog niet verder onderzocht. De herbeoordelingsoperatie startte overigens met de jongste groepen. Voor die groepen zien we geen verschil.

⁹ De laatste kolom toont de kansverhoudingen. Het gaat om de ratio van de kans dat een langdurig zieke met een bepaald kenmerk uitstroomt ten opzichte van de kans dat een langdurig zieke met dat kenmerk instroomt: $(P(\text{uitstroom})/P(\text{instroom}))$. Is een kansverhouding groter dan 1 dan is de kans op uitstroom voor een persoon met een bepaald kenmerk groter dan de kans op instroom.

2.7 Conclusie

In dit tweede hoofdstuk geven we een overzicht van de onderzoeksopzet. Ook beschrijven we de in deze studie centraal gestelde onderzoeksgroepen, te weten:

1. Chronisch zieken zonder AO-uitkering.
2. Personen die in de periode 2000-2005 zijn ingestroomd in de AO (instromers).
3. Personen die de gehele periode 2000-2005 een AO hadden (zittend bestand).
4. Personen die in de periode 2000-2005 zijn uitgestroomd uit de AO (uitstromers).

In de uitstroom uit een AO-uitkering zijn vrouwen relatief oververtegenwoordigd ten opzichte van hun aandeel in de instroom in een AO-uitkering. Dat komt vooral door het grote aandeel vrouwen dat uitstroomt met de diagnose graviditeit (zwangerschapsgerelateerde klachten). Hun oververtegenwoordiging zien we ook weerspiegeld in de oververtegenwoordiging van personen met een WAZ-uitkering. We zien bij de uitstroom verder een oververtegenwoordiging van jongeren, personen met een lager AO% en hoger opgeleiden. In de volgende hoofdstukken (3 en 4) zullen we inzoomen op de arbeidsmarktpositie van de onderzoeksgroepen ten opzichte van de gezonde werknemers.

3 Waar werk(t)en chronisch zieken en AO-gerechtigden

In dit derde hoofdstuk staan de volgende retrospectieve onderzoeksvraag centraal:
Waar werk(t)en chronisch zieken en AO-uitkeringsgerechtigden?

Deze vraag valt uiteen in een viertal subvragen:

- a. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werken chronisch zieken die geen AO-uitkering hebben?
- b. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werken AO-uitkeringsgerechtigden die zijn ingestroomd in de AO-uitkering (instromers).
- c. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werken ex-AO-uitkeringsgerechtigden die zijn uitgestroomd uit de AO-uitkering (uitstromers).
- d. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werken AO-uitkeringsgerechtigden die van 2000 tot en met 2005 in de AO-uitkering zaten (zittende bestand).

3.1 Arbeidmarktpositie chronisch zieken zonder AO-uitkering

In deze paragraaf (3.1) maken we bij de bespreking van de resultaten telkens een vergelijking tussen de chronisch zieken *zonder* AO-uitkering en ‘gezonde’ werknemers. Dit om een goed beeld te krijgen van de arbeidsmarktsegmenten waarop chronisch zieken ten opzichte van gezonde mensen een relatief grote, of juist kleine, kans op werk hebben.

- a. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werken chronisch zieken die géén AO-uitkering hebben?

3.1.1

Sector¹⁰

In tabel 3.1 geven we een overzicht van de bedrijfssectoren waar chronisch zieken zonder AO-uitkering werken en maken een vergelijking met ‘gezonde’ werknemers. Chronisch zieken werken opvallend vaker dan gezonde werknemers in de vervaardiging van meubels en overige goederen. Het gaat hier vooral om mensen die werkzaam zijn in of via de Sociale Werkvoorziening (SW bedrijven). Ook in de vervaardiging van transportmiddelen (1,17) en de vervaardiging van glas, aardewerk e.d. (1,15) werken chronisch zieken zonder AO-uitkering ten opzichte van gezonde werknemers relatief vaak. Ondervertegenwoordigd zijn chronisch zieken zonder AO-uitkering in de kleine ‘energie’-sectoren, te weten winning van energiehoudende delfstoffen (0,51) en aardolie en steenkolenverwerkende industrie (0,73) en in grote sectoren als de financiële (0,79) en zakelijke dienstensectoren, waaronder ook de verhuur en handel in (on-)roerend goed (0,85). Ook in de sectoren horeca, reparatie consumentenartikelen en handel en landbouw zien we een lichte ondervertegenwoordiging van chronisch zieken ten opzichte van gezonde werknemers.

¹⁰ De allerkleinste sectoren hebben door de geringe aantallen snel een afwijkende kansverhouding. De allerkleinste sectoren (n<200) laten we in de tabellen en bij de bespreking ervan daarom buiten beschouwing. Het gaat om een vijftal sectoren, te weten: winning niet-energiehoudende delfstoffen (n=88), particuliere huishoudens met personeel (n=53), visserij (n=125), vervaardiging van leer en lederwaren (n=76) en extra-territoriale lichamen en organisaties (n=50).

Tabel 3.1 Sectoren (CBS) waar chronisch zieken zonder AO-uitkering werkzaam zijn.

Bedrijfssector	Chro- nisch ziek zonder AO (CZ) %	Gezond %	Kans- verhou- ding CZ/G	N
Vervaardiging meubels (<i>inclusief</i> SW)	5	1	3,79	5.220
Vervaardiging transportmiddelen	1	1	1,17	2.626
Vervaardiging glas, aardewerk e.d.	1	0,5	1,15	1.578
Vervaardiging producten rubber/ kunststof	1	1	1,08	1.865
Vervaardiging metalen en metaalproducten	2	2	1,07	6.516
Gezondheids- en welzijnszorg	16	15	1,07	49.554
Vervaardiging textiel en textielproducten	0,3	0,3	1,05	1.016
Vervaardiging machines en apparaten	1	1	1,03	3.837
Bouwnijverheid	7	7	1,03	22.802
Houtindustrie, kurk, riet en vlechtwerk	0,3	0,3	1,02	983
Vervaardiging papier; uitgeverij/ drukkerij	2	2	1,02	5.440
Vervoer, opslag en communicatie	6	6	1,02	19.678
Onderwijs	7	7	1,01	22.598
Vervaardiging voedings- en genotmiddelen	2	2	1,00	6.885
Vervaardiging elektrische/ optische apparaten	1	1	0,99	4.242
Milieudienstverlening, cultuur, recreatie, overige diensten	4	4	0,97	12.127
Vervaardiging chemische producten	1	1	0,96	4.029
Productie en distributie energie	1	1	0,96	1.887
Openbaar bestuur	7	8	0,95	25.020
Landbouw, jacht en bosbouw	3	3	0,90	10.492
Reparatie consumentenartikelen en handel	13	14	0,90	45.163
Horeca	2	3	0,89	8.589
Overige industrie	1	1	0,88	2.136
Verhuur/ handel onroerend goed, verhuur roerend goed, zakelijke dienstverlening	10	12	0,85	37.804
Financiële instellingen	3	4	0,79	12.265
Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie; be- werking van splijt- en kweekstoffen	0,1	0,1	0,73	352
Winning energiehoudende delfstoffen	0,1	0,1	0,51	348
Onbekend (geen antwoord/ weet niet)	2	3	0,88	8.447
Totaal (N)	53.910	269.981		323.891

Bron: CBS, bewerking TNO.

3.1.2 Beroepsrichting

De ondervertegenwoordiging van chronisch zieken zonder AO-uitkering in de financiële en zakelijke dienstensector (tabel 3.1) zien we terug in tabel 3.2. Chronisch zieken zijn immers ook licht ondervertegenwoordigd in de economisch, administratieve en commerciële beroepen. Chronisch zieken hebben voorts twee keer vaker dan gezonde werknemers een beroep in een algemene richting. Hieronder vallen met name de elementaire beroepen, waarvoor geen (specifieke) opleiding noodzakelijk is.

Voorbeelden zijn lader en/of lossen, vakkenvuller, inpakker, kantoorhulp, buffetbediende, assistent onderhoudsmedewerker, klusjesman of bijvoorbeeld koerier. Ook in de richting transport, communicatie en verkeer zijn de chronisch zieken verhoudingsgewijs vaak aan et werk. Ook in agrarische, (niet medische) verzorgende en technische beroepen zijn chronisch zieken relatief oververtegenwoordigd in vergelijking met gezonde werknemers. De verschillen zijn voor deze beroepsrichtingen echter klein. In management en in juridisch, bestuurlijke, exacte en economisch, administratieve en commerciële beroepen zijn chronisch zieken ondervertegenwoordigd.

Tabel 3.2 Beroepsrichting waarin chronisch zieken zonder AO-uitkering werkzaam zijn.

Beroepsrichting	Chronisch ziek zonder AO %	Gezond %	Kansver- houding CZ/G	N
Algemene richting	2	1	2,01	2.811
Transport, communicatie en verkeer	7	6	1,22	19.756
Agrarisch	4	3	1,14	10.772
Persoonlijke en sociale verzorging	10	9	1,13	28.059
Technisch	23	21	1,11	67.245
Taal en cultuur	1	1	1,08	4.327
Docenten en staffuncties onderwijs,	6	6	0,95	18.789
Gedrag en maatschappij	4	4	0,95	12.808
Medisch en paramedisch	8	8	0,94	25.385
Economisch-administratief en com- mercieel	31	34	0,89	108.617
Exact	1	1	0,87	1.882
Juridisch, bestuurlijk, openbare orde en veiligheid	3	3	0,84	10.962
Management	2	2	0,72	6.996
Onbekend (geen antwoord/ weet niet)	1	1	0,71	2.171
Totaal (N)	53.308	267.272		320.580

Bron: CBS, bewerking TNO.

Vergelijken we de tabellen 3.1 en 3.2 dan valt op dat chronisch zieken licht oververtegenwoordigd zijn in de agrarische beroepen, maar juist licht ondervertegenwoordigd in de sector landbouw, jacht en bosbouw. Een verklaring is dat bij de sectorindeling van het CBS de Sociale Werkvoorziening (SW bedrijven) wordt ingedeeld in de sector vervaardiging van meubels. Dat betekent dat ook de chronisch zieken die via het SW bedrijf werkzaam zijn in een agrarisch beroep (groenvoorziening, hulparbeider landbouw, akkerbouw of veeteelt) worden ingedeeld in de sector vervaardiging van meubels en niet in de sector landbouw, jacht en bosbouw.

3.1.3 Beroepsniveau

Chronisch zieken zonder AO-uitkering zijn minder vaak werkzaam in hogere en wetenschappelijke beroepen (26% t.o.v. 32%; zie tabel 3.3) en wat vaker in de elementaire en lagere beroepen (34% t.o.v. 29%). De kans dat een chronisch zieke werkzaam is in een elementair beroep is zelfs bijna 1,4 keer groter dan de kans dat een gezond persoon werkzaam is in een elementair beroep.

Tabel 3.3 Beroepsniveau waarop chronisch zieken zonder AO-uitkering werkzaam zijn.

Beroepsniveau	Chronisch ziek zonder AO %	Gezond %	Kansverhou- ding CZ/G	N
Elementaire beroepen	8	6	1,38	20.310
Lagere beroepen	26	23	1,15	74.133
Middelbare beroepen	40	40	1,00	128.158
Hogere beroepen	19	23	0,85	70.962
Wetenschappelijke beroepen	7	9	0,75	27.017
Totaal (N)	53.308	267.272		320.580

Bron: CBS, bewerking TNO.

3.1.4 Enkele conclusies

De verdeling van werkzame chronisch zieken over de diverse sectoren is nagenoeg gelijk aan die voor gezonde werknemers. Chronisch zieken werken in die sectoren echter wel wat vaker in de elementaire en lagere beroepen en minder vaak in de hogere en academische beroepen, zoals arts en specialist in de gezondheidszorg of docent in het onderwijs.

Tabellen 3.1 tot en met 3.3 roepen de vraag op of het nu door de zwaarte van de lagere en elementaire beroepen komt dat mensen in die beroepen relatief vaak chronisch ziek zijn geworden, of dat het door de zwakke gezondheid van chronisch zieken komt dat zij relatief vaak zijn aangewezen op elementaire of lagere beroepen. Met de analyses die we in dit onderzoek doen is het niet mogelijk om oorzaak-gevolg relaties bloot te leggen. Secundaire analyses op de in dit onderzoek gebruikte dataset zijn hiertoe wenselijk.

3.2 Arbeidsmarktpositie van instromers, uitstromers en zittend bestand AO

In deze paragraaf formuleren wij een antwoord op de volgende drie retrospectieve onderzoeksvragen:

- b. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werkten AO-uitkeringsgerechtigden die zijn ingestroomd in de AO-uitkering (instromers).
- c. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werken ex-AO-uitkeringsgerechtigden die zijn uitgestroomd uit de AO-uitkering (uitstromers).
- d. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werken AO-uitkeringsgerechtigden die van 2000 tot en met 2005 in de AO-uitkering zaten (zittende bestand).

In deze paragraaf (3.2) maken we bij de bespreking van de resultaten telkens een vergelijking tussen de instromers, het zittend bestand, de uitstromers en ook de chronisch zieken zonder AO-uitkering aan de ene kant en de groep 'gezonde' werknemers aan de andere kant. Dit doen we door in de tabellen 3.4, 3.5 en 3.6 steeds de kansverhoudingen weer te geven voor instromers, uitstromers, zittend bestand en chronisch zieken ten opzichte van gezonde personen. Zo wordt in tabel 3.4 bijvoorbeeld de kans dat een instromer in de AO-uitkering heeft gewerkt in de sector landbouw, jacht en bosbouw gedeeld door de kans dat een gezonde persoon in de sector landbouw, jacht en bosbouw werkzaam is.

Dat levert een kansverhouding op van 0,81. Dat betekent dat ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden naar verhouding minder vaak afkomstig zijn uit de sector landbouw, jacht en bosbouw dan gezonde personen. We maken deze vergelijking om een goed beeld te krijgen van 1) de arbeidsmarktsegmenten waar instromers relatief vaak, of juist minder vaak, werkzaam waren op of voorafgaand aan het moment van instroom 2) de arbeidsmarktsegmenten waar uitstromers relatief vaak of juist minder vaak werken op of na het moment van uitstroom uit de uitkering en 3) de arbeidsmarktsegmenten waar het zittend bestand werkzaam is naast de AO-uitkering. Bij instromers kijken we alléén naar personen die zijn ingestroomd vanuit een werkzaam bestaan. Bij de uitstromers kijken we alleen naar personen die werkzaam zijn op of na het moment van uitstroom. Dat betekent overigens niet altijd dat deze personen ook volledig aan het werk zijn. Het kan zo zijn dat uitstromers een kleine baan hebben en daarnaast gedeeltelijk in de WW zitten. Voor het zittend bestand beschrijven we de AO-uitkeringsgerechtigden die naast de uitkering werkzaam zijn.

3.2.1 *Bedrijfssector*¹¹

Tabel 3.4 toont de sectoren waar chronisch zieken werkzaam zijn of waren. In de tweede kolom geven we een overzicht van de sectoren waar instromers werkten op of voorafgaand aan het moment van instroom in de AO-uitkering. *Instromers* in de AO-uitkering waren op of voorafgaand aan het moment van instroom relatief vaak werkzaam in de sector vervaardiging van meubels (w.o. SW bedrijven) en de gezondheidszorg. Ook zijn instromers iets vaker afkomstig uit enkele kleinere industriële sectoren, zoals de vervaardiging van elektrische apparaten en de vervaardiging van voedings- en genotmiddelen. Iets minder vaak dan gezonde werknemers waren instromers werkzaam in de sector openbaar bestuur en onroerend goed en zakelijke diensten.

Ook als we de verdeling van de werkzame *uitgestroomde* AO-uitkeringsgerechtigden over bedrijfssectoren met de verdeling van gezonde werknemers vergelijken, valt de oververtegenwoordiging van uitstromers werkzaam in de sector vervaardiging van meubels (waaronder SW-bedrijven) als eerste op. Een andere sector waar uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden in vergelijking met gezonde werknemers relatief vaak werken, is de gezondheidszorg. Waar van de gezonde werknemers 15% in de gezondheidszorg werkzaam is, is dat van de uitstromers 24%.

Van de mensen die met een AO-uitkering werkzaam zijn (*zittend bestand*), werkt een kwart in de sector vervaardiging van meubels. Ten opzichte van de 1% van de gezonde werknemers die in deze sector werkt is dit een forse oververtegenwoordiging. Het betreft vooral AO-uitkeringsgerechtigden die via de Sociale Werkvoorziening, werken. We zullen later in dit rapport nog laten zien dat het vooral om Wajongers (jonggehandicapten) gaat en veel minder om WAO-ers of WAZ'ers.

Opvallend is ten slotte de onderverteenwoordiging van het zittend bestand in de gezondheidszorg. Daar waar naar verhouding veel instromers afkomstig zijn uit de zorg en ook veel uitstromers er werken, zijn er binnen het zittende bestand juist relatief weinig personen werkzaam in de gezondheidszorg. Blijkbaar biedt de gezondheidszorg vooral ruimte aan AO-uitkeringsgerechtigden die volledig uitstromen en minder aan AO-uitkeringsgerechtigden die naast hun uitkering aan het werk zijn.

¹¹ Zie noot 9.

Tabel 3.4 Kans dat instromers (I), werkzame uitstromers (U), werkzame zittend bestand (Z) en chronisch zieken zonder AO-uitkering (CZ) werkzaam zijn of waren in sectoren ten opzichte van de kans dat 'gezonde' werknemers er werken (G).

Bedrijfssector	Instro- mers (totaal)	Uitstro- mers (werk- zaam)	Zittend be- stand (werk- zaam)	Chro- nisch ziek zonder AO CZ/G
	I/G	U/G	Z/G	
Landbouw, jacht en bosbouw	0,81	0,96	1,07	0,90
Winning energiehoudende delfstoffen	0,88	0,35	0,39	0,51
Overige industrie	0,31	0,76	0,73	0,88
Vervaardiging voedings- en genotmiddelen	1,35	1,04	0,69	1
Vervaardiging textiel en textielproducten	1,88	0,65	0,49	1,05
Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout, kurk, riet en vlechtwerk (geen meubels)	1,19	0,80	1,05	1,02
Vervaardiging papier, karton en papier- en kartonwaren; uitgeverijen en drukkerijen e.d.	1,16	0,83	0,80	1,02
Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie; bewerking van splijt- en kweekstoffen	1,35	0,53	0,93	0,73
Vervaardiging chemische producten	0,81	0,89	0,55	0,96
Vervaardiging producten van rubber en kunststof	1,16	0,68	0,75	1,08
Vervaardiging glas, aardewerk, cement-, kalk- en gipsproducten	1,32	1,22	1,04	1,15
Vervaardiging metalen primaire vorm en producten van metaal	1,02	1,05	0,94	1,07
Vervaardiging machines en apparaten	1,01	0,66	0,82	1,03
Vervaardiging elektrische en optische apparaten en instrumenten	1,18	0,68	0,76	0,99
Vervaardiging transportmiddelen	1,11	1,21	0,85	1,17
Vervaardiging meubels (<i>inclusief SW</i>)	2,46	3,05	17,75	3,79
Productie en distributie elektriciteit, aardgas, stoom en water	0,66	0,32	0,56	0,96
Bouwnijverheid	1,10	0,82	1,19	1,03
Reparatie consumentenartikelen en handel	0,97	0,91	0,71	0,9
Horeca	0,99	0,62	0,62	0,89
Vervoer, opslag en communicatie	0,95	1,14	0,87	1,02
Financiële instellingen	0,84	0,87	0,52	0,79
Verhuur/ handel onroerend goed, verhuur van roerende goederen en zakelijke dienstverlening	0,84	0,83	0,56	0,85
Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	0,72	0,54	0,60	0,95
Onderwijs	1,02	0,60	0,86	1,01
Gezondheids- en welzijnszorg	1,18	1,61	0,76	1,07
Milieudienstverlening, cultuur, recreatie, overige dienstverlening	1,14	1,44	0,91	0,97
Totaal (N)	6.031	5.136	7.185	53.910

Bron: CBS, bewerking TNO.

3.2.2 *Beroepsrichting*

In tabel 3.5 staat een overzicht van beroepsrichting waarin uitstromers, zittend bestand en chronisch zieken zonder AO werkzaam zijn en de beroepsrichting waarin instromers werkzaam waren. *Instromers* waren in vergelijking met gezonde werknemers vaak werkzaam in algemene (elementaire) beroepen en technische beroepen. Dat bevestigt dat instromers wat vaker dan gezonde werknemers werken in de kleinere industriële sectoren en bijvoorbeeld de bouwsector (tabel 3.4). Ook de oververtegenwoordiging van instromers vanuit de persoonlijke en sociaal verzorgende beroepen (niet medisch) in tabel 3.5 komt terug in de oververtegenwoordiging van instromers in de gezondheids- en welzijnszorg en de sector milieudienstverlening, cultuur, recreatie en overige diensten in tabel 3.4. Een opmerkelijk verschil is de oververtegenwoordiging van instromers vanuit de transport- en communicatieberoepen (tabel 3.5). Die oververtegenwoordiging komt niet terug in tabel 3.4, waar juist een lichte ondervertegenwoordiging te zien is van instromers vanuit de sector vervoer, opslag en communicatie. Dat impliceert dat vooral personen in de AO-uitkering stromen met een transportberoep vanuit een andere dan de transportsector. Het kan bijvoorbeeld gaan om heftruckchauffeurs in een hout- of staalfabriek.

Opvallend is ook dat instromers minder vaak dan gezonde werknemers werkten in economische, administratieve en commerciële en juridische, bestuurlijke beroepen. Dat stemt overeen met het beeld dat tabel 3.4 geeft dat instromers wat minder dan gezonde werknemers werkten in sectoren als onroerend goed en zakelijke dienstverlening, openbaar bestuur en financiële diensten.

Vergelijken we de beroepsrichting van *uitstromers* met die van gezonde werknemers, dan zien we dat uitstromers relatief vaak aan het werk zijn in de beroepsgroepen medisch en paramedisch, persoonlijke en sociale verzorging en gedrag en maatschappij. Dat bevestigt het beeld uit tabel 3.4 dat uitstromers naar verhouding vaak werken in de gezondheids- en welzijnszorg en de sector milieudienstverlening, cultuur, recreatie en overige diensten, waartoe bijvoorbeeld werknemersorganisaties en levensbeschouwelijke organisaties (gedrag en maatschappij), maar ook kappers, schoonheidsspecialisten en pedicures/manicures (verzorging) worden gerekend. Ook het beeld uit tabel 3.4 dat uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden relatief vaak werkzaam zijn in de beroepsgroep transport, communicatie en verkeer wordt bevestigd in tabel 3.5. Uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden werken relatief vaak in de sector vervoer, opslag en communicatie. Uitstromers werken minder vaak dan gezonde werknemers in juridisch, bestuurlijke beroepen, docentberoepen, en bijvoorbeeld managementberoepen. Ook dat stemt overeen met het beeld uit tabel 3.4. Uitstromers werken minder dan gezonde werknemers in sectoren als het openbaar bestuur en de zakelijke diensten (beiden juridisch, bestuurlijk), onderwijs (docentberoepen).

Het *zittend bestand* ten slotte is ten opzichte van de gezonde werknemers relatief vaak werkzaam in 'algemene' beroepen en in agrarische, transport- en technische beroepen. Het gaat hierbij vooral om AO-uitkeringsgerechtigden, voornamelijk Wajongers, die via de SW werkzaam zijn in bijvoorbeeld de groenvoorziening (agrarisch) of productiewerk (algemeen/technisch), werken bij de stadsreiniging (technisch) of als postbesteller (transport/communicatie en verkeer). Ook voor het zittend bestand wordt het beeld van tabel 3.4 in tabel 3.5 bevestigd: Mensen die deel uitmaken van het zittend bestand zijn, inclusief de SW bijvoorbeeld iets vaker dan gezonde werknemers werkzaam in de (land)bouwsector. Dat bevestigt de relatieve oververtegenwoordiging in de agrarische en technische beroepen die tabel 3.5 laat zien. De oververtegenwoordiging in de transportberoepen die tabel 3.5 laat zien, komt echter niet terug in tabel 3.4.

AO-uitkeringsgerechtigden die met een uitkering werkzaam zijn werken blijktbaar vooral in transportberoepen *buiten* de sector vervoer, opslag en communicatie. In de management-, juridisch bestuurlijke, economisch, administratieve en commerciële en exacte beroepen en ook de (para)medische beroepen is het zittend bestand wat minder vertegenwoordigd. Ook dat bevestigt de gegevens in tabel 3.4, waar blijkt dat het zittend bestand relatief weinig werkzaam is in de gezondheidszorg ((para)medisch) en in de meer administratieve en commerciële en juridisch bestuurlijke sectoren als het openbaar bestuur, reparatie en handel consumentenartikelen, onroerend goed en zakelijke of financiële diensten.

Tabel 3.5 Verhouding tussen de kans dat instromers (I), uitstromers (U), zittend bestand (Z) en chronisch zieken zonder AO- (CZ) werkzaam zijn in een bepaalde beroepsrichting en de kans dat 'gezonde' werknemers in die beroepsrichting werken (G).

Beroepsrichting	Instromers	Uitstromers (werkzaam)	Zittend Bestand (werkzaam)	Chronisch ziek zonder AO
	I/G	U/G	Z/G	CZ/G
Agrarisch	0,99	1,01	2,49	1,14
Algemeen	2,53	1,69	6,04	2,01
Docenten, staffuncties in onderwijs, onderwijskundig	1,02	0,60	0,79	0,95
Economisch, administratief en commercieel	0,79	0,91	0,69	0,89
Exact	0,82	0,55	0,63	0,87
Gedrag en maatschappij	0,97	1,52	0,71	0,95
Juridisch, bestuurlijk, openbare orde en veiligheid	0,51	0,52	0,54	0,84
Management	0,86	0,36	0,30	0,72
Medisch en paramedisch	1,18	1,47	0,62	0,94
Persoonlijke en sociale verzorging	1,42	1,32	0,83	1,13
Taal en cultuur	0,62	0,87	1,26	1,08
Technisch	1,13	0,91	1,40	1,11
Transport, communicatie en verkeer	1,21	1,31	1,59	1,22
Totaal (N)	6.043	5.202	7.215	53.308

Bron: CBS, bewerking TNO.

3.2.3 Beroepsniveau

Instromers waren op of voor het moment van instroom vaker werkzaam in elementaire en lagere beroepen dan de 'gezonde' werkzame beroepsbevolking en minder vaak in hogere en wetenschappelijke beroepen (tabel 3.6). *Uitstromers* gaan relatief vaak werken in elementaire en lagere beroepen, maar ook in de middelbare beroepen vinden de uitstromers regelmatig emplooi. In de hogere en wetenschappelijke beroepen zijn uitstromers, net als de instromers, ten opzichte van gezonde werknemers minder vaak werkzaam. Mensen met een AO-uitkering die werken (*zittend bestand*), werken meer dan 2,5 keer vaker in een elementair beroep dan gezonde werknemers.

Kanttekening is dat de AO-uitkeringsgerechtigden (voornamelijk Wajong) die binnen de beschermde omgeving van een sociale werkplaats werkzaam zijn hierin ook worden meegerekend. Binnen de SW gaat het vaak om elementaire of lagere beroepen (bijvoorbeeld groenvoorziening of productiewerk).

Tabel 3.6 Beroepsniveau waarop instromers, uitstromers, zittend bestand en chronisch zieken zonder AO-uitkering werkzaam zijn of waren.

Beroepsniveau	Instromers	Uitstromers	Zittend bestand (Z)	Chronisch ziek zonder AO
	I/G	U/G	Z/G	CZ/G
Elementaire beroepen	1,83	1,33	2,57	1,38
Lagere beroepen	1,26	1,22	1,52	1,15
Middelbare beroepen	0,95	1,05	0,84	1,00
Hogere beroepen	0,74	0,74	0,58	0,85
Wetenschappelijke beroepen	0,67	0,67	0,37	0,75
Totaal (N)	6.043	5.202	7.215	53.308

Bron: CBS, bewerking TNO.

3.3 Herkomst en bestemming van uitstromers die werken

In deze paragraaf geven we van de werkzame uitstromers een overzicht van de sectoren van herkomst en bestemming. Tabel 3.7 geeft voor de werkzame uitstromers aan uit welke sector zij de AO-uitkering instroomden en in welke sector zij op of na het moment van uitstroom werkzaam zijn. Om de herkomstsector van de uitstromers vast te stellen gebruiken we het UWV uitkeringenbestand. Om de bestemmingssector vast te stellen gebruiken we de EBB. Omdat we gebruik maken van twee verschillende databronnen met elk hun eigen sectorindeling is een 1 op 1 vergelijking niet mogelijk. In tabel 3.7 geven we een globaal overzicht.

De eerste kolom van tabel 3.7 laat zien dat een kwart van de werkzame uitstromers instroomde vanuit de gezondheidszorg. 17% stroomde in vanuit een van de handelssectoren en 14% stroomde in vanuit een (zakelijke) dienstensector, waaronder ook de schoonmaak/reiniging, uitleenbedrijven, beveiliging en re-integratiebranche. In de tweede kolom van tabel 3.7 geven we vervolgens per herkomstsector de verdeling van de uitstromers over de sectoren waarin zij werkzaam zijn. Het blijkt dat 80% van de uitstromers die instroomden vanuit de gezondheidszorg, ook na uitstroom werkzaam is in de gezondheids- en welzijnszorg. Dat impliceert ook dat 20% van de uitstroom die werkzaam was in de gezondheidszorg na uitstroom werkzaam is in een andere sector dan de gezondheidszorg. Onderwijs, milieudienstverlening, cultuur en recreatie en onroerend goed, zakelijke diensten zijn daarvan de belangrijkste met elk 4%.

Net als de gezondheidszorg blijken ook landbouw, vervoerssector (havenbedrijven etc.) en bouwnijverheid sectoren waarin uitstromers naar verhouding vaak werkzaam blijven. Van de werkzame uitstromers die instroomden vanuit deze sectoren is 60 tot 70% er ook na uitstroom werkzaam. Voor de landbouw komt dat waarschijnlijk vooral door ingestroomde zelfstandige boeren die in het eigen bedrijf werkzaam blijven. In de sector metaalindustrie en metaalnijverheid zien we een heel ander beeld. Van de werkende uitstromers stroomde 7% in vanuit deze sector. Van deze 7% is slechts 18% op of na het moment van uitstroom (nog) werkzaam in de vervaardiging metalen/metaalproducten. Een vergelijkbaar percentage is werkzaam in de bouwnijverheid of in de sector reparatie van consumentenartikelen en handel. In de aan de metaalindustrie en metaalnijverheid gerelateerde sectoren vervaardiging transportmiddelen (9%) en vervaardiging machines en apparaten (6%) werkt overigens in totaal ook zo'n 15%.

Tabel 3.7 Sector van herkomst en sector van bestemming van werkzame uitstromers.

Werkzame uitstromers ingestroomd vanuit:	Werkzame uitstromers werkzaam in:	%
Gezondheid, geestelijke en maatschappelijke belangen (25%)	Gezondheids- en welzijnszorg	80
	Onderwijs	4
	Milieudienstverlening, cultuur en recreatie	4
	Onroerend goed, zakelijke diensten	4
	Overige sectoren	8
Groothandel I en II, detailhandel en ambachten, grootwinkelbedrijf, groothandel in hout (17%)	Reparatie van consumentartikelen en handel	46
	Milieudienstverlening, cultuur en recreatie	15
	Onroerend goed, zakelijke diensten	9
	Vervoer, opslag en communicatie	6
	Gezondheids- en welzijnszorg	6
	Overige sectoren	18
Zakelijke diensten I, II en III, reiniging, uitleenbedrijven, beveiliging en re-integratie (14%)	Onroerend goed, zakelijke diensten	31
	Gezondheids- en welzijnszorg	11
	Reparatie van consumentartikelen en handel	10
	Openbaar bestuur	8
	Milieudienstverlening, cultuur en recreatie	6
	Vervoer, opslag en communicatie	5
	Financiële instellingen	4
	Onderwijs	4
	Vervaardiging meubelen (inclusief SW)	4
	Overige sectoren	17
Metaalindustrie en metaalnijverheid (7%)	Vervaardiging metalen/ metaalproducten	18
	Bouwnijverheid	18
	Reparatie van consumentartikelen en handel	15
	Vervaardiging van transportmiddelen	9
	Vervaardiging van machines en apparaten	6
	Onroerend goed, zakelijke diensten	6
	Vervoer, opslag en communicatie	5
	Gezondheids- en welzijnszorg	4
	Overige sectoren	19
Havenbedrijven, vervoer goederen en personen over land, water en lucht, openbaar vervoer, taxi's ambulance etc. (6%)	Vervoer, opslag en communicatie	61
	Reparatie van consumentartikelen en handel	6
	Gezondheids- en welzijnszorg	5
	Onroerend goed, zakelijke diensten	5
	Overige sectoren	23
Bouwbedrijf, schildersbedrijf, stuka-doors, dakdekkers en railbouw (5%)	Bouwnijverheid	60
	Reparatie van consumentartikelen en handel	7
	Vervoer, opslag en communicatie	5
	Onroerend goed, zakelijke diensten	5
	Onderwijs	4
	Overige sectoren	19
Agrarisch bedrijf (4%)	Landbouw	70
	Onroerend goed, zakelijke diensten	5
	Reparatie van consumentartikelen en handel	5
	Gezondheidszorg	4
	Overige sectoren	16

Bron: CBS, bewerking TNO.

Ook in de handelsectoren (groothandel I en II etc.) en de dienstensectoren (zakelijke diensten I, II en III etc.) is het beeld overigens wisselend. De verschillen in sectorindeling in de UWV registraties en de EBB zijn daar gedeeltelijk de oorzaak van. Om een preciezer overzicht te krijgen van de mate waarin de herkomst- of instroomsector verschilt van de bestemmingssector van AO-uitkeringsgerechtigden is afstemming noodzakelijk tussen de EBB sectorindeling en de sectorindeling in de UWV registratie.

3.4 Conclusie

De vragen die in dit hoofdstuk centraal staan zijn:

- a. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werken chronisch zieken die géén AO-uitkering hebben?
- b. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werkten ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden (instromers).
- c. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond werken uitgestroomde ex-AO-uitkeringsgerechtigden (uitstromers).
- d. In welke sectoren en beroepen en met welke opleidingsachtergrond zijn AO-uitkeringsgerechtigden naast de uitkering werkzaam (zittende bestand).

Chronisch zieken zonder AO-uitkering hebben ten opzichte van ‘gezonde’ werknemers iets vaker een beroep in een algemene richting. Het gaat dan vooral om beroepen op elementair niveau en in de Sociale Werkvoorziening, die deel uitmaakt van de sector vervaardiging van meubels. Ook in agrarische, (niet medisch) verzorgende en technische beroepen zijn ze, verhoudingsgewijs vaker werkzaam dan gezonde werknemers. Het gaat dan bijvoorbeeld om productiemedewerkers, werknemers in de groenvoorziening of postbestellers, beroepsrichtingen die in de SW relatief veel voorkomen.

Instromers werkten in vergelijking met gezonde werknemers vaker in de Sociale Werkvoorziening en iets vaker in de industriële sectoren (met uitzondering van de sector ‘vervaardiging van chemische industrie’) en in de sectoren gezondheidszorg, milieudienstverlening, cultuur, recreatie en overige diensten en bouw. De verschillen voor deze laatste sectoren zijn echter gering. Instromers komen verder relatief vaak uit algemene beroepen (vakkenvuller, hulpkracht, klusjesman e.d.) of persoonlijk of sociaal verzorgende beroepen (niet medisch, zoals kapper, manicure etc.). Ook werkten instromers relatief vaak in technische beroepen, transportberoepen of (para)medische beroepen. Het gaat dan vooral om beroepen op elementair of lager niveau.

Uitstromers uit de AO-uitkeringen werken ten opzichte van gezonde werknemers relatief vaak in de Sociale Werkvoorziening, maar ook in de gezondheidszorg en de sector milieudienstverlening, cultuur, recreatie en overige diensten. De uitstromers zijn bovendien vaker dan gezonde werknemers actief in (para)medische beroepen, beroepen in de richting gedrag en maatschappij en persoonlijke en sociaal verzorgende beroepen (niet medisch). Uitstromers werken relatief vaak op elementair, lager en ook middelbaar niveau.

AO-uitkeringsgerechtigden die met hun uitkering werkzaam zijn (*zittend bestand*), zijn dat eveneens vooral in de Sociale Werkvoorziening en in de beroepsrichtingen en -niveaus die daarbij horen. Het zittend bestand is ten opzichte van gezonde werknemers vaker werkzaam in algemene (elementaire) beroepen, zoals sjouwer, bewaker of inpakker, agrarische beroepen, zoals in de groenvoorziening, technische beroepen, zoals productiemedewerker en transportberoepen, zoals postbesteller of chauffeur.

De sectoren waarin het zittend bestand relatief vaak werkzaam is zijn de sector vervaardiging van meubels, waartoe ook de SW behoort, de bouwsector, de landbouwsector en een enkele industriector (de houtindustrie en de glas-, aardewerk-, cement-, kalk- en gipsindustrie). AO-uitkeringsgerechtigden die met hun uitkering werkzaam zijn in een transportberoep werken mogelijk vooral buiten de transportsector in dat transportberoep. In de sector vervoer, opslag en communicatie is het zittend bestand immers juist naar verhouding ondervertegenwoordigd.

4 Uitstroom die werkt; Wajong, WAZ en WAO

In dit vierde hoofdstuk geven we antwoord op de tweede en derde retrospectieve onderzoeksvraag:

- Welke groepen (ex-)AO-uitkeringsgerechtigden werken?
- In hoeverre verschilt het werk van uitgestroomde Wajongers, WAZ'ers en WAO'ers van dat van gezonde werknemers?

4.1 Wie zitten er in de AO-uitkering en wie stromen er uit?

Met uitstroom bedoelen we in dit hoofdstuk telkens de mensen die in de periode 2000-2005 uit de AO-uitkering zijn uitgestroomd. Van de *werkzame* uitstromers beschrijven we de arbeidsmarktpositie na uitstroom. Dat doen we voor uitstromers Wajong, WAO en WAZ. Dat een persoon is uitgestroomd en aan het werk is, wil overigens niet altijd zeggen dat deze persoon ook volledig is gere-integreerd (zijn resterende verdiencapaciteit volledig wordt benut). Er kan ook sprake zijn van gedeeltelijke werkherhvatting met daarnaast een gedeeltelijke WW-uitkering.

4.1.1 *Uitstroom WAZ vaakst voor 12 uur of meer aan het werk*

Van degenen die in de periode 2000-2005 uit de AO-uitkering stroomden hebben WAZ'ers naar verhouding het vaakst betaald werk voor 12 uur per week of meer (78%; zie tabel 4.1). Van de uitgestroomde WAO'ers heeft 67% een baan van 12 uur of meer per week. 15% van de uitgestroomde WAO'ers wil wel aan het werk voor minimaal 12 uur per week, maar heeft een dergelijke baan nog niet gevonden. Twee van de drie uitgestroomde WAO'ers die aan het werk willen staan ook ingeschreven als werkzoekende. Uitgestroomde Wajongers zijn het minst vaak voor 12 uur of meer betaald aan het werk; slechts 52%. Een belangrijk deel daarvan is via de SW aan het werk. Eén op de vijf uitgestroomde Wajongers wil overigens wel graag 12 uur of meer per week werken. Opvallend is dat maar de helft van deze groep ook ingeschreven staat als werkzoekende. Iets meer dan een kwart van de uitgestroomde Wajongers geeft aan niet te willen of te kunnen werken.

4.1.2 *Werkloosheid Wajongers en WAO'ers 3 keer hoger dan onder gezonde Nederlanders*

De werkloosheid onder uitgestroomde Wajongers en WAO'ers is met 9% drie keer hoger dan de werkloosheid onder 'gezonde' Nederlanders en een kleine twee keer hoger dan de werkloosheid onder chronisch zieke Nederlanders die geen AO-uitkering hebben (gehad) in de periode 2000-2005. De werkloosheid onder uitgestroomde WAZ'ers ligt daarentegen op een derde van de werkloosheid onder gezonde Nederlanders. Het grote verschil is overigens deels te verklaren vanuit het beperkte belang dat (gewezen) zelfstandigen hebben bij een inschrijving als werkzoekende. Het merendeel streeft waarschijnlijk naar voortzetting van het eigen bedrijf, danwel het opstarten van een nieuwe eigen onderneming. Dat is in onze studie overigens niet nader onderzocht.

Tabel 4.1 Binding met de arbeidsmarkt.

Binding met de arbeidsmarkt	Uitstromers (totaal)			Chronisch ziek zonder AO	Gezond
	WAJONG	WAO	WAZ		
	%	%	%	%	%
Werkt 12 uur of meer per week	52	67	78	62	77
Wil 12 uur of meer per week werken	20	15	4	11	7
• Waarvan ingeschreven als werkloos	9	9	1	5	3
Wil/kan niet werken	27	18	17	27	17
Totaal (N)	309	6.153	875	86.331	351.048

Bron: CBS, bewerking TNO.

4.1.3

Startkwalificatie

Een startkwalificatie is voor veel Nederlanders een paspoort naar werk. Gezonde Nederlanders hebben vaak een startkwalificatie (76%, tabel 4.2). Instromers in de Wajong beschikken aanzienlijk minder vaak over een startkwalificatie (35%). Voor een deel komt dat echter doordat veel jonggehandicapten instromen in de Wajong op het moment dat zij nog bezig zijn een opleiding af te ronden (zie ook tabel 4.6). Ook van de uitgestroomde Wajongers die werkzaam zijn, heeft maar 38% een startkwalificatie. Van de Wajongers die werkzaam zijn naast de uitkering (vooral SW populatie) heeft slechts een vijfde een startkwalificatie (21%). Van de ingestroomde WAO'ers heeft een kleine meerderheid een startkwalificatie (57%). Ten opzichte van de gezonde werknemers en de chronisch zieke werknemers zonder AO-uitkering is dat percentage laag. Bij de WAZ'ers zien we dat zowel de instromers als de uitstromers met werk ongeveer net zo vaak als gezonde werknemers over een startkwalificatie beschikken. Het percentage van het werkzame deel van het zittende bestand WAZ met een startkwalificatie is echter lager. Tabel 4.2 laat verder zien dat onder de uitstromers met werk uit de AO-uitkering het percentage mét een startkwalificatie hoger is dan onder de instromers. Dat geldt voor WAO, Wajong en WAZ.

Tabel 4.2 Startkwalificatie en werk.

SK	Instroom (totaal)			Zittend (werkzaam)			Uitstroom (werkzaam)			Chronisch ziek zonder AO (werkzaam 12+ u/pwk)	Gezond, (werkzaam 12+ u/pwk)
	WA-JONG	WAO	WAZ	WA-JONG	WAO	WAZ	WA-JONG	WAO	WAZ		
	%	%	%	%	%	%	%	%	%		%
Nee	62	42	27	76	28	44	62	38	18	29	23
Ja	35	57	71	21	72	56	38	62	82	70	76
Totaal (N)	358	6.500	776	1.029	5.288	291	162	4.113	684	53.910	269.981

Bron: CBS, bewerking TNO.

4.1.4 Leeftijdsgroepen en werk

Tabel 4.3 geeft een beeld van de uitstromers die werkzaam zijn naar soort uitkering en leeftijd. Voor Wajongers spreekt het voor zich dat de instroom zich concentreert in de leeftijdsgroep 18-24 jaar (70%). De Wajong is er immers voor *jonggehandicapten*. Des te opvallender is dat 30% van de ingestroomde Wajongers pas instroomt op latere leeftijd. 10% van de ingestroomde Wajongers is zelfs 35 jaar of ouder. Dat instroom in de Wajong ook op latere leeftijd voorkomt heeft te maken met gezondheidsklachten die een individu al het hele leven heeft, maar die pas op latere leeftijd worden vastgesteld. Is aannemelijk dat iemand de klachten al vanaf zijn of haar jeugd heeft, dan kan iemand ook op latere leeftijd nog in aanmerking komen voor een Wajong-uitkering. De leeftijd waarop Wajongers uitstromen concentreert zich in de leeftijdsgroep 25-34 jaar. Bij het werkzame deel van het zittend bestand Wajong valt op dat meer dan de helft 35 jaar of ouder is. Waarschijnlijk gaat het vooral om jonggehandicapten die al wat langer werkzaam zijn binnen de beschutte omgeving van de Sociale Werkvoorziening.

Van de ingestroomde WAO'ers en van de werkzame WAO-uitstromers is bijna de helft 45 jaar of ouder. Van het werkzame deel van het zittende bestand WAO is bijna 75% 45 jaar of ouder. Bij de WAZ is dat zelfs bijna 90%. Bijna de helft van de WAZ'ers die naast de uitkering werkzaam is, is zelfs 55-60 jaar. Waar de leeftijdsverdeling voor de instroom in WAZ en WAO niet veel verschilt, zien we bij de werkzame uitstromers juist forse verschillen. Van de werkzame WAO uitstromers is 44% 45 jaar of ouder. Van de werkzame WAZ uitstromers is 36% 25-34 jaar. Dat komt hoofdzakelijk door het gebruik van de, inmiddels afgeschafte, zwangerschapsuitkering WAZ. Bij de WAO is nog geen 20% 25-34 jaar ¹².

Tabel 4.3 Leeftijdsklasse en werk.

	Instroom (totaal)			Zittend (werkzaam)			Uitstroom (werkzaam)			Chronisch ziek zonder AO (werkzaam)	Gezond, geen AO (werkzaam)
	WA-JONG %	WA-O %	WA-Z %	WA-JONG %	WA-O %	WA-Z %	WA-JONG %	WA-O %	WA-Z %		
18-24 jaar	70	5	3	16	0	0	21	1	0	7	11
25-34 jaar	20	22	28	33	4	2	48	19	36	20	27
35-44 jaar	8	29	22	28	20	9	22	36	43	30	31
45-54 jaar	2	33	32	19	49	43	7	34	15	31	24
55-60 jaar	0	11	16	4	28	46	3	10	6	12	7
Totaal (N)	358	6.50	776	1.029	5.28	291	162	4.11	684	53.910	269.981
		0			8			3			

Bron: CBS, bewerking TNO.

¹² Mogelijk is op deze resultaten de herbeoordelingoperatie die in het najaar van 2004 werd gestart van invloed. Deze operatie beoogde WAO-uitkeringsgerechtigden die na 1 juli 1954 werden geboren te herbeoordelen met aangescherpte criteria. Dat heeft de uitstroom van WAO-uitkeringsgerechtigden jonger dan 50 jaar zeer waarschijnlijk bevorderd. De invloed zal overigens beperkt zijn omdat we in onze analyses alleen kijken naar de uitstroom *met werk*.

4.1.5 *Geslacht en werk*

Mannen zijn licht oververtegenwoordigd bij zowel de instroom in de Wajong als het werkzame deel van het zittende bestand en de werkzame uitstroom uit de Wajong (tabel 4.4). In de WAO stromen naar verhouding meer vrouwen in dan mannen. We zien dezelfde verdeling bij de werkende uitstroom uit de WAO. Ook daar zijn de vrouwen licht in de meerderheid (55%). Bij het werkzame deel van het zittende bestand WAO zijn echter de mannen in de meerderheid (58%).

Van de instroom in de WAZ is iets meer dan 50% vrouw. Bij de uitstroom uit de WAZ zijn vrouwen met 78% zelfs sterk oververtegenwoordigd. Bij het werkzame deel van het zittende bestand zijn juist de mannen sterk in de meerderheid (84%). Een en ander houdt verband met het gegeven dat relatief veel vrouwen de WAZ instromen met zwangerschapsgerelateerde klachten. Na de zwangerschap en de hieraan gerelateerde klachten stromen vrouwen weer uit de uitkering om het werk te hervatten (zie ook tabel 4.5 onder 'graviditeit').

Tabel 4.4 Geslacht en werk.

	Instroom (totaal)			Zittend (werkzaam)			Uitstroom (werkzaam)			Chronisch ziek zonder AO (werkzaam)	Gezond, geen AO (werkzaam)
	WA-JONG	WAO	WAZ	WA-JONG	WAO	WAZ	WA-JONG	WAO	WAZ		
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Man	54	46	48	69	58	84	65	45	22	57	58
Vrouw	46	54	52	31	42	16	35	55	78	43	42
Totaal (N)	358	6.500	776	1.029	5.288	291	162	4.113	684	53.910	269.981

Bron: CBS, bewerking TNO.

4.1.6 *Diagnose en werk*

In tabel 4.5 geven we een overzicht van de instroom en van het werkzame deel van het zittende bestand en de uitstroom verbijzonderd naar diagnose¹³. Van alle Wajongers heeft 57% psychische klachten. Van de ingestroomde Wajongers heeft echter bijna 80% psychische klachten. Bij de instroom WAO en de instroom WAZ ligt het percentage met psychische klachten met respectievelijk 32% en 9% aanzienlijk lager. Bij deze beide groepen ligt het percentage ook meer op het niveau van de verdeling binnen de totale groep WAO'ers (31% psychisch) en WAZ'ers (10% psychisch) (totale groep = instroom+zittend bestand+uitstroom).

¹³ Deze diagnose is alleen bekend voor de mensen die ook daadwerkelijk een AO-uitkering hebben (gehad). Een vergelijking met gezonde mensen en chronisch zieken zonder AO-uitkering is daarom niet mogelijk.

Tabel 4.5 Diagnose en werk.

	Instroom (totaal)			Zittend (werkzaam)			Uitstroom (werkzaam)		
	WA- JONG	WAO	WAZ	WA- JONG	WA O	WAZ	WA- JONG	WAO	WAZ
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Psyche	77	32	9	54	25	11	55	39	9
Locomotor	6	29	22	4	40	60	9	33	16
Cardiovasculair	0	5	8	1	5	7	0	3	2
Graviditeit	0	2	20	0	0	0	1	3	44
Algemeen	2	16	26	25	17	9	25	10	25
Overig	15	16	15	16	13	13	10	12	4
Totaal (N)	334	6.084	747	1.029	5.24	287	118	2.984	469

Bron: CBS, bewerking TNO.

Van alle Wajongers heeft 5% locomotore klachten. Ook bij de instroom in de Wajong zien we een dergelijk percentage (6%). Van de ingestroomde WAO'ers en WAZ'ers heeft respectievelijk 29% (hele groep WAO'ers: 34%) en 22% (hele groep WAZ'ers: 27%) locomotore klachten. Wat ten slotte opvalt, is dat één op de vijf ingestroomde WAZ'ers zwangerschapsgerelateerde klachten heeft. Bij de instroom WAO is dat slechts één op de vijftig (2%), van de instroom Wajong niemand. De aard van de Wajong, maakt instroom vanwege zwangerschapsgerelateerde klachten overigens ook onwaarschijnlijk. Kijken we naar de Wajongers dan valt op dat van het zittende bestand en de werkzame uitstroom een kwart 'algemene klachten' heeft. Daarmee worden klachten bedoeld die niet specifiek gediagnosticeerd zijn of die niet specifiek gediagnosticeerd kunnen worden. Van de instroom heeft maar 2% deze diagnose. Dat impliceert dat de aard van de klachten bij ingestroomde Wajongers veel meer gespecificeerd zijn. Dat zien we vooral ook terug in het hoge percentage ingestroomde Wajongers met psychische klachten. Dat percentage is 77% tegen 57% voor de hele groep Wajongers. Wat verder opvalt is dat van de Wajongers die werkzaam zijn naast de uitkering ruim de helft psychische klachten heeft. Van de WAO'ers is dat 'maar' 25% en van de WAZ'ers maar 11%. Ook deze zien we overigens terug als we de hele groep Wajongers vergelijken met de hele groep WAO'ers en de hele groep WAZ'ers.

Van de naast de uitkering werkzame Wajongers heeft slechts 4% locomotore klachten, van de werkzame WAO'ers is dat 40%. Dit beeld verschilt overigens niet veel van het beeld voor de gehele groep Wajongers (5% locomotor) en WAO'ers (34% locomotor). Voor de WAZ'ers zien we wel grote verschillen. Van de naast de uitkering werkzame WAZ'ers heeft maar liefst 60% locomotore klachten. Binnen de gehele groep WAZ'ers is dat 'maar' 27%. Ook bij de uitgestroomde werkzame Wajongers is vooral sprake van psychische klachten (55%) en van algemene, niet specifiek te benoemen, klachten (25%). Eén op de tien werkzame uitgestroomde Wajongers heeft locomotore klachten. Deze verdeling verschilt licht van de verdeling in de hele groep Wajongers. Ook hier ligt de oorzaak vooral bij de specifiekere diagnosestelling bij instromende Wajongers (Slechts 2% van de instromers heeft algemene klachten, tegen 25% bij zittend bestand en uitstromers). Bij de uitgestroomde werkzame WAO'ers zien we een evenwichtiger verdeling over psychische (39%) en locomotore klachten (33%).

Bij de uitgestroomde werkzame WAZ'ers valt vooral het grote aandeel met zwangerschapsgelateerde klachten op (44%). Dat grote aandeel beperkt ook het aandeel met psychische (9%) of locomotore klachten (16%).

4.1.7 Opleiding volgend en werk

In tabel 4.6 laten we zien in welke mate instromers AO en werkzame (ex-)AO-uitkeringsgerechtigden een opleiding volgen. Chronisch zieken die werkzaam zijn zonder AO-uitkering zijn bijna net zo vaak een opleiding volgen als gezonde werkzame mensen. Van de uitgestroomde werkzame WAO'ers en van de werkzame chronisch zieken volgt 13% een opleiding. Van de gezonde werkzame beroepsbevolking is dat 15%. De werkzame ex-WAZ'ers volgen wat minder vaak een opleiding. Dat geldt echter ook voor zelfstandigen in het algemeen. Wat in tabel 4.6 ook opvalt is dat van de Wajongers een groot aandeel op het moment van instroom in de Wajong een opleiding volgt. Veel Wajongers zijn dan ook schoolgaand op het moment dat zij 18 worden en instromen in de Wajong.

Tabel 4.6 Opleiding volgend en werk.

Opleiding volgend	Instroom (totaal)			Zittend (werkzaam)			Uitstroom (werkzaam)			Chronisch ziek geen AO (werkzaam)	Gezond, geen AO (werkzaam)
	WA-JONG	WAO	WAZ	WA-JONG	WAO	WAZ	WA-JONG	WAO	WAZ		
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ja	39	10	7	8	7	4	15	13	9	13	15
Totaal (N)	350	6.468	771	1.029	5.288	291	162	4.113	684	53.910	269.981

Bron: CBS, bewerking TNO.

4.2 Waar werken uitgestroomde Wajongers, WAO'ers en WAZ'ers?

In hoofdstuk 3 lieten we zien in welke sectoren en beroepen uitstromers uit de AO-uitkeringen aan het werk zijn. In deze paragraaf maken we binnen de groep uitstromers een verbijzondering naar uitkeringsgrondslag (Wajong, WAO en WAZ). We maken vervolgens bij elke tabel een vergelijking met gezonde werknemers. Dit om na te gaan in welk soort werk AO-uitkeringsgerechtigden relatief vaak werkzaam zijn. We maken geen vergelijking tussen WAO'ers, Wajongers en WAZ'ers onderling. Ook maken we geen vergelijking van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden of zittend bestand AO-uitkeringsgerechtigden met gezonde werknemers.

4.2.1 Sector¹⁴

Tabel 4.7 laat allereerst zien dat vooral Wajongers aan de slag gaan in de meubelindustrie (de SW bedrijven). Van alle uitgestroomde Wajongers die werken, ging meer dan een kwart aan de slag in de vervaardiging van meubels en overige goederen (waartoe ook SW behoort). Van de gezonde werknemers is maar 1% aan het werk in die sector.

¹⁴ Zie noot 9. Ook de sectoren winning van energiehoudende delfstoffen en aardolie/ steekolenindustrie vallen in tabel 4.7 onder de categorie 'overig/ onbekend'. In beide sectoren werken geen uitstromers.

De sector waar Wajongers ten opzichte van gezonde werknemers opvallend minder vaak werken is het onderwijs. Ook in het openbaar bestuur, de financiële en zakelijke diensten en de sector reparatie consumentenartikelen en handel werken Wajongers minder vaak in vergelijking met gezonde werknemers. Uitgestroomde werkzame WAO'ers werken vaker in de gezondheidszorg. Van de werkzame uitgestroomde WAO'ers werkt een kwart daar. Van de gezonde werknemers is dat 'maar' 15%.

Ook in de sector vervaardiging van meubels (inclusief SW) werken ex-WAO'ers iets vaker. Iets minder vaak werken uitgestroomde WAO'ers in het openbaar bestuur, het onderwijs en de sector reparatie en handel. Ook uitgestroomde werkzame WAZ'ers werken relatief vaak in de gezondheidszorg. Daarnaast zijn zij naar verhouding goed vertegenwoordigd in de sectoren reparatie consumentenartikelen en handel, landbouw en milieudienstverlening, cultuur en recreatie. Bij deze laatste sector moeten we niet alleen denken aan bijvoorbeeld afvalbehandeling en –inzameling, maar ook aan kunstenaars, exploitanten van sportaccommodaties, kappers en schoonheidsspecialisten.

Tabel 4.7 Bedrijfssector werkende uitstromers Wajong, WAO, WAZ.

Bedrijfssector	Uitstroom (werkzaam)			Chronisch ziek zonder AO (werk- zaam)	Gezond, geen AO (werk- zaam)
	WA- JONG %	WAO %	WAZ %		
Landbouw, jacht en bosbouw	2	2	13	3	3
Overige industrie	0	1	0	1	1
Vervaardiging voedings- en genotmiddelen	1	2	1	2	2
Vervaardiging textiel en textielproducten	1	0	0	0	0
Houtindustrie, kurk, riet en vlechtwerk	1	0	0	0	0
Vervaardiging papier; uitgeverij/ drukkerij	1	2	0	2	2
Vervaardiging chemische producten	1	1	0	1	1
Vervaardiging producten rubber/ kunststof	0	0	0	1	1
Vervaardiging glas, aardewerk etc.	0	1	0	1	0
Vervaardiging metalen en metaalproducten	4	2	0	2	2
Vervaardiging machines en apparaten	1	1	0	1	1
Vervaardiging elektr./ optische apparaten	1	1	0	1	1
Vervaardiging transportmiddelen	0	1	0	1	1
Vervaardiging meubels (incl. WSW)	27	4	1	3	1
Productie en distributie energie	0	0	0	1	1
Bouwnijverheid	4	6	5	7	7
Reparatie consumentenartikelen en handel	11	11	21	13	14
Horeca	3	1	2	2	3
Vervoer, opslag en communicatie	6	8	3	6	6
Financiële instellingen	1	4	0	3	4
Onroerend goed en zakelijke diensten	9	10	7	10	12
Openbaar bestuur	4	5	1	8	8
Onderwijs	2	4	3	7	7
Gezondheids- en welzijnszorg	15	25	21	16	15
Milieudienstverlening, cultuur en recreatie	3	4	16	4	4
Overig/ onbekend	3	2	4	2	3
Totaal (N)	162	4.113	684	53.910	269.981

Bron: CBS, bewerking TNO.

4.2.2 Beroepsrichting

Ook de beroepsrichting van uitgestroomde Wajongers, WAO-ers en WAZ'ers die werken verschilt van die van gezonde werknemers, zo laat tabel 4.8 zien. Uitgestroomde werkende Wajongers werken vaker dan gezonde werknemers in de algemene, technische en agrarische beroepen. We gaan ervan uit dat het daarbij vooral gaat om bijvoorbeeld banen in de groenvoorziening (algemeen/agrarisch), productiemedewerkers (algemeen/technisch) of schoonmaak (algemeen), omdat dat de beroepen zijn die binnen de Sociale Werkvoorziening.

Beroepsrichtingen waarin Wajongers minder vaak actief zijn dan gezonde werknemers zijn de economisch, administratieve en commerciële beroepen, docentberoepen en juridisch bestuurlijke beroepen. Daarmee worden de resultaten uit tabel 4.7 bevestigd. Die tabel liet al zien dat uitgestroomde werkzame Wajongers minder vaak dan gezonde werknemers werken in de sectoren openbaar bestuur (bestuurlijk), financiële en zakelijke diensten (commercieel) en onderwijs (docent).

Tabel 4.8 laat ook zien dat uitgestroomde WAO'ers relatief vaker dan gezonde werknemers werken in (para)medische beroepen, transportberoepen en beroepen in de richting gedrag en maatschappij. De gevonden verschillen zijn echter klein. Als we tabel 4.7 met tabel 4.8 vergelijken valt op dat de oververtegenwoordiging van werkende uitgestroomde WAO'ers in de gezondheidszorg maar in beperkte mate wordt weerspiegeld in een oververtegenwoordiging in (para)medische beroepen. Dat wijst erop dat WAO'ers verhoudingsgewijs vaak werken in andere dan de (para)medische beroepen binnen de gezondheidszorg. Te denken valt aan beroepen in de welzijnszorg, jeugdzorg, thuiszorg (vooral persoonlijke en sociale, niet medische verzorgende beroepen) en het maatschappelijk werk (gedrag en maatschappij), maar ook aan niet-medische dagbehandeling, dagverblijven voor gehandicapten en ouderenzorg. Net als de uitgestroomde Wajongers werken ook uitgestroomde WAO'ers ten opzichte van gezonde werknemers overigens minder vaak als docent.

Tabel 4.8 Beroepsrichting werkende uitstromers, Wajong, WAO en WAZ.

Beroepsrichting	Uitstroom (werkzaam)			Chronisch ziek zonder AO (werkzaam)	Gezond, geen AO (werkzaam)
	WA- JONG	WAO	WAZ		
	%	%	%	%	%
Algemeen/overig	5	2	0	2	1
Docenten, staffuncties in onderwijs	2	3	4	6	6
Agrarisch	13	2	13	3	3
Exact	0	0	0	1	1
Technisch	28	20	9	22	21
Transport, communicatie en verkeer	9	9	2	7	6
Medisch en paramedisch	5	11	19	8	8
Economisch, administratief, commercieel	22	32	30	31	34
Juridisch, bestuurlijk, orde en veiligheid	1	2	1	3	3
Taal en cultuur	1	1	1	1	1
Gedrag en maatschappij	4	7	3	4	4
Persoonlijke en sociale verzorging	9	10	17	10	9
Management	0	1	0	2	2
Totaal (N)	158	4.050	680	53.308	267.272

Bron: CBS, bewerking TNO.

Uitgestroomde WAZ'ers werken relatief vaker dan gezonde werknemers in agrarische, (para)medische en niet medische persoonlijke en sociale verzorgende beroepen. Meer specifiek zal het gaan om boeren (agrarisch), specialisten en bijvoorbeeld huisartsen, therapeuten met een eigen praktijk ((para)medisch) en zelfstandige kappers, schoonheidsspecialisten, manicures en pedicures, maar bijvoorbeeld ook om winkeliers of snackbar- of caféhouders (persoonlijke en sociale verzorging). We zagen eerder al dat bij de uitgestroomde WAZ'ers die werken de vrouwen sterk oververtegenwoordigd zijn en dat ze vooral uitgevallen waren vanwege zwangerschapsgerelateerde klachten (graviditeit).

Daarmee is het aannemelijk dat het bij een groot deel van de uitgestroomde werkende WAZ'ers gaat om vrouwen die terugkeren in het eigen bedrijf of de eigen praktijk als zij hersteld zijn van (complicaties tijdens of na) hun zwangerschap. In technische beroepen zijn relatief weinig uitgestroomde WAZ'ers werkzaam. Uitgestroomde WAZ'ers werken vooral in agrarische beroepen in de land- en tuinbouw (het eigen boerenbedrijf), in (para)medische beroepen in de gezondheidszorg (eigen praktijken en klinieken therapeuten en specialisten) of in de niet medische persoonlijke en sociale verzorgende beroepen in de gezondheidszorg (welzijnszorg, crècheleidster, thuiszorg etc.), de sector reparatie van consumentartikelen en handel (winkeliers) of de sector milieudienstverlening, cultuur en recreatie (kappers, schoonheidsspecialisten).

4.2.3 Beroepsniveau

In het vorige hoofdstuk constateerden we dat chronisch zieken relatief vaak werkzaam zijn in elementaire en lagere beroepen en wat minder vaak in hogere en wetenschappelijke beroepen. Tabel 4.9 laat zien dat uitgestroomde werkzame Wajongers veel vaker dan gezonde werknemers werkzaam zijn in elementaire en lagere beroepen. Voor uitgestroomde werkzame WAO'ers zien we hetzelfde, zij het in iets mindere mate. Uitgestroomde werkzame WAZ'ers werken juist op een gemiddeld hoger niveau dan gezonde werknemers. Vooral het percentage uitgestroomde werkzame WAZ'ers in middelbare beroepen is relatief hoog.

Tabel 4.9 Beroepsniveau werkende uitstromers, Wajong, WAO en WAZ.

Beroepsniveau	Uitstroom (werkzaam)			Chronisch ziek zonder AO (werkzaam)	Gezond, geen AO (werkzaam)
	WAJONG	WAO	WAZ		
	%	%	%	%	%
Elementaire beroepen	18	9	2	10	6
Lagere beroepen	48	29	15	27	23
Middelbare beroepen	20	41	51	39	40
Hogere beroepen	9	16	20	19	23
Wetenschappelijke beroepen	6	5	12	6	9
Totaal (N)	158	4.050	680	53.308	267.272

Bron: CBS, bewerking TNO.

4.2.4 Bedrijfsgrootte

Tabel 4.10 laat zien dat uitgestroomde werkzame WAO'ers relatief vaak werken in grotere bedrijven (100 of meer werknemers). Ook uitgestroomde werkzame Wajongers werken ten opzichte van gezonde werknemers iets vaker in grotere bedrijven. Daarbij kan het echter ook gaan om een SW bedrijf. Uitgestroomde werkzame WAZ'ers werken in kleinere bedrijven. In de meeste gevallen zal het gaan om de eigen onderneming.

Tabel 4.10 Werkende uitstromers, Wajong, WAO en WAZ naar bedrijfsgrootte.

Bedrijfsgrootte	Uitstroom (werkzaam)			Chronisch ziek zonder AO (werkzaam)	Gezond, geen AO (werkzaam)
	WJONG	WAO	WAZ		
	%	%	%	%	%
1-9 werknemers	14	12	78	17	19
10-99	26	21	13	24	25
100 of meer	57	64	8	56	53
Niet bekend	4	3	2	3	3
Totaal (N)	162	4.113	684	53.907	269.962

Bron: CBS, bewerking TNO.

4.3 Hoe kenmerkt zich het werk dat uitstromers vinden?

4.3.1 *Arbeidsduur; WAZ'ers werken in deeltijd, Wajong in voltijd*

In tabel 4.11 geven we ten slotte een beeld van de functies waarin Wajongers, WAO'ers en WAZ'ers werken na uitstroom. Wajongers werken net zo vaak als gezonde werknemers voltijd. WAO'ers relatief vaak in deeltijd (13 - 31 uur per week). Ook de uitgestroomde WAZ'ers zijn relatief vaak in deeltijd aan de slag gegaan (13 - 31 uur). Uitgestroomde WAZ'ers werken echter ook vaker dan gezonde werknemers meer dan 40 uur per week. Dan gaat het vooral om zelfstandigen die weer aan het werk gaan in de eigen onderneming.

4.3.2 *WAZ'er (weer) zelfstandig, WAO'ers en Wajongers vooral vast contract*

We geven in tabel 4.11 ook een verbijzondering naar type dienstverband. Uitgestroomde Wajongers die werken hebben vaker dan gezonde werknemers uitzendcontracten en wat minder vaak een eigen bedrijf. Uitgestroomde WAO'ers die werken hebben vaker een vast contract en wat minder vaak een eigen bedrijf. Uitgestroomde WAZ'ers die werken zijn, logischerwijs, veel vaker dan gezonde werknemers gaan werken in het eigen bedrijf (of gaan meewerken in dat van de partner). Zij werken juist veel minder vaak met een vast contract (in loondienst).

4.3.3 *Wajongers vaak in dagdienst, WAZ'er ook avond en nacht*

Tabel 4.11 laat ten slotte zien dat het werk van Wajongers ten opzichte van gezonde werknemers vaker alleen dagwerk is. Uitgestroomde Wajongers doen relatief weinig avondwerk. Ook werk in ploegdienst komt bij uitgestroomde werkende Wajongers minder vaak voor dan bij gezonde werknemers. Ook het werk van uitgestroomde WAO'ers die aan het werk zijn gegaan is iets vaker werk in dagdienst, maar het verschil met gezonde werknemers is minder groot. WAZ'ers die zijn uitgestroomd naar werk werken juist vaker dan gezonde werknemers in avond en nachtdiensten. Zij werken, mede daardoor, relatief minder vaak alleen in dagdiensten.

Tabel 4.11 Soort dienstverband werkende uitstromers Wajong, WAO en WAZ.

Kenmerken werk	Uitstroom (werkzaam)			Chronisch ziek zonder AO (werkzaam)	Gezond, geen AO (werkzaam)
	WA- JONG	WAO	WAZ		
	%	%	%	%	%
12 uur of minder	2	2	2	2	2
13-31 uur	30	47	53	34	32
32-40 uur	62	47	24	56	57
Meer dan 40 uur	6	5	22	8	10
Vast contract	83	88	16	83	82
Uitzendkracht	6	3	0	2	2
Oproep/ inval	1	1	1	1	1
Eigen bedrijf	6	6	75	10	11
Meewerkend	1	0	5	0	1
Overig	3	2	3	4	3
Alleen dagwerk	69	59	30	56	55
Nachtwerk	12	10	20	12	12
Avondwerk	17	24	50	26	28
Ploegendienst (3+)	2	7	0	5	5
Onbekend/overig	0	0	0	0	0
Totaal (N)	162	4.113	684	53.910	269.981

Bron: CBS, bewerking TNO.

4.4 Conclusie

In dit vierde hoofdstuk beantwoorden we de tweede en derde onderzoeksvraag:

- Welke groepen (ex-)AO-uitkeringsgerechtigden werken?
- In hoeverre verschilt het werk van uitgestroomde Wajongers, WAZ'ers en WAO'ers van dat van gezonde werkenden?

Vrouwen vaker (weer) werkzaam na WAZ-uitkering

In hoofdstuk 2 lieten we zien dat vrouwen oververtegenwoordigd zijn binnen de totale groep uitstromers (werkzaam én niet werkzaam). De oververtegenwoordiging van vrouwen in de totale groep uitstromers wordt mede veroorzaakt door het hoge percentage vrouwen binnen de werkzame uitstroom uit de WAZ (78%). Van de WAZ'ers die naast de uitkering werken (zittend bestand) is 16% vrouw. Vrouwen zijn weliswaar ondervertegenwoordigd in het totale zittend bestand maar de verschillen in het totale bestand zijn aanzienlijk minder groot dan die binnen het werkzame deel van het zittende bestand WAZ. Ten slotte blijkt dat iets meer dan de helft van de instroom in de WAZ vrouw is. Dit wekt de indruk dat vrouwen vaker uitstromen uit de WAZ en dan ook werkzaam zijn en dat mannen minder vaak uitstromen, maar wel vaker naast de WAZ uitkering werkzaam zijn. Een en ander houdt verband met het gegeven dat relatief veel vrouwen de WAZ instromen met zwangerschapsgerelateerde klachten. Na de zwangerschap stromen vrouwen weer uit de uitkering en hervatten het werk.

Mannen vaker werkzaam na Wajong uitkering

In de totale groep uitstromers (werkzaam en niet werkzaam) mogen vrouwen in de meerderheid zijn, binnen de groep uitgestroomde werkzame Wajongers zijn juist mannen in de meerderheid (65% is man, 35% is vrouw). Dat heeft gedeeltelijk te maken met de oververtegenwoordiging van mannen binnen de Wajong populatie. Van de onderzochte Wajongers is 55% man en 45% vrouw. De oververtegenwoordiging van de mannen bij de uitgestroomde werkzame Wajongers is echter groter dan de oververtegenwoordiging van mannen binnen de totale groep uitstromers (werkzaam en niet werkzaam). Dat wijst erop dat bij de werkzame uitstroom uit de Wajong mannen beter vertegenwoordigd zijn dan vrouwen.

Vooral 'oudere' Wajongers werken naast de uitkering

Opvallend is dat 30% van de ingestroomde Wajongers niet op 18 jarige leeftijd, maar later instroomt (vanaf 25 jaar). 10% van de ingestroomde Wajongers is zelfs 35 jaar of ouder. Dat instroomt in de Wajong ook op latere leeftijd voorkomt heeft te maken met gezondheidsproblemen die een individu al het hele leven heeft, maar die pas op latere leeftijd worden vastgesteld. Opvallend is dat meer dan de helft van de naast de uitkering werkzame Wajongers 35 jaar of ouder is. Waarschijnlijk gaat het vooral om jonggehandicapten die al wat langer werkzaam zijn binnen de beschutte omgeving van de Sociale Werkvoorziening. Ook voor WAO en WAZ geldt dat 'oudere' leeftijdsgroepen iets vaker naast de uitkering werkzaam zijn. Van het werkzame deel van het zittende bestand WAO is ruim 75% 45 jaar of ouder, bij de WAZ is dat zelfs bijna 90%. Van het totale zittend bestand (werkzaam en niet werkzaam) is maar iets meer dan 70% 45 jaar of ouder.

Klachten werkzame Wajonger psychisch

Van de Wajongers die werkzaam zijn naast de uitkering (zittend bestand) of zonder uitkering (uitstromers) heeft ruim de helft psychische klachten. Onder de werkzame (ex-)WAO'ers ligt dat percentage iets lager. Onder de (ex-)WAZ'ers zelfs veel lager. Die verschillen zien we overigens ook bij de instroom. Van de instroom Wajong heeft driekwart psychische klachten, van de instroom WAO 32% en van de instroom WAZ 'maar' 9%.

In- en uitstroom WAZ vaak (vrouw met) zwangerschapsgerelateerde klachten

Eén op de vijf ingestroomde WAZ'ers heeft zwangerschapsgerelateerde klachten. Bij de instroom WAO is dat slechts één of de vijftig (2%), van de instroom Wajong zelfs niemand. Dat laatste is gezien de aard van de Wajong-regeling overigens niet verrassend. Bij de uitgestroomde werkzame Wajongers is vooral sprake van psychische (55%) en algemene, niet specifiek te benoemen, klachten (25%). Bij uitgestroomde werkzame WAO'ers zien we een evenwichtiger verdeling over psychische (39%) en locomotore klachten (33%), maar ook binnen die groep zijn zwangerschapsgerelateerde klachten zeldzaam (3%). Onder de uitgestroomde werkzame WAZ'ers heeft of had bijna de helft zwangerschapsgerelateerde klachten (44%).

Wajongers werken in SW en handel

Uitgestroomde werkzame Wajongers werken vooral in de SW. Daarnaast werkt een deel van de Wajongers in de sector reparatie van consumentenartikelen en handel (w.o. auto/motorreparatie, groothandel, supermarkten en (kringloop)winkels). Het deel van de werkende uitgestroomde Wajongers in deze laatste sector is vergelijkbaar met het aandeel van de gezonde werknemers dat in deze sector werkt.

WAO'ers werkzaam in gezondheidszorg, WAZ'ers (terug) in eigen bedrijf

Het werk van uitgestroomde WAO'ers en WAZ'ers is relatief vaak in de gezondheidszorg (w.o. ziekenhuizen, maar ook dagopvang, ouderenzorg, zelfhulpgroepen, maatschappelijk werk en kinderopvang). Het werk van uitgestroomde WAZ'ers ligt vaak in de reparatie van consumentenartikelen en handel. Vaak zal het daarbij gaan om de eigen winkel of het eigen garagebedrijf. Ook in de milieudienstverlening, cultuur, recreatie en overige diensten (waaronder kapperszaken en bijvoorbeeld schoonheidssalons) en de landbouw (eigen boerenbedrijf) zijn deze WAZ'ers relatief vaak werkzaam.

WAO'er werkt in grotere bedrijven

We zien verder dat het werk van uitgestroomde werkzame WAO'ers zich relatief vaker bevindt in grote bedrijven (100 of meer werknemers). Het werk van uitgestroomde werkzame WAZ'ers is, logischerwijs, relatief vaak in de kleine bedrijven (w.o. de eenmanszaken).

Uitstroom WAZ op hoogste beroepsniveau

Uitgestroomde werkzame Wajongers werken vooral in beroepen op elementair of lager niveau. Dat is ook het niveau waarop Wajongers werkzaam zijn op het moment van instroom in de Wajong. Uitgestroomde werkzame WAO'ers werken vaker in beroepen op lager en middelbaar niveau en WAZ'ers relatief vaak op middelbaar en academisch niveau. Voor WAZ'ers geldt eveneens dat zij ook op een hoger niveau instromen in de uitkering en veel vaker dan Wajongers of WAO'ers beschikken over een startkwalificatie.

Wajongers in dagdienst, WAZ in avond en nacht

Het werk van uitgestroomde werkzame Wajongers is vooral werk in dagdiensten. Ook is het vaker uitzendwerk. Avonddienst en ploegendienst komen bij uitgestroomde werkzame Wajongers minder vaak voor dan bij gezonde werknemers. Het werk van uitgestroomde werkzame WAO'ers is juist iets vaker werk in ploegendienst. Net als van de uitgestroomde werkzame Wajongers is het werk van uitgestroomde werkende WAO'ers ook vaker werk in dagdienst. Avond- en nachtwerk komen minder vaak voor. Het werk van uitgestroomde werkzame WAZ'ers is na uitstroom relatief vaker avondwerk en nachtwerk dan het werk van gezonde werknemers of uitgestroomde werkzame WAO'ers en Wajongers.

WAZ'er werkt vaker in deeltijd of meer dan voltijd, WAO'er werkt vooral in deeltijd

Het werk van uitgestroomde werkzame WAZ'ers is vaker dan dat van gezonde werknemers werk in deeltijd (13-31 uur per week). Voltijdbanen (32-40 uur) hebben zij minder vaak dan gezonde werknemers. Banen voor meer dan 40 uur hebben uitgestroomde werkzame WAZ'ers juist weer vaker. Het gaat bij de laatste groep uiteraard voornamelijk om mensen die als zelfstandig ondernemer verder werken in het eigen bedrijf. Uitgestroomde werkzame Wajongers hebben vooral voltijdbanen (32 tot en met 40 uur per week). Uitgestroomde werkzame WAO'ers werken relatief vaak in deeltijd (13-31 uur per week). Mogelijk zijn de WAO'ers na uitstroom uit de uitkering nog niet meteen volledig inzetbaar of geven zij de voorkeur aan een minder omvangrijke werkweek, vanwege de aard en de omvang van hun (eerdere) klachten. Uit onderzoek uit 2005 is bekend dat hervatte ex-WAO'ers zichzelf willen beschermen om een eventuele terugval te voorkomen¹⁵.

¹⁵ Vuuren, C.V. van, Sanders, J.M.A.F., Besseling, J.J.M. en Bruijn, M. de (2005). *Werkgevers over het functioneren van hun (ex-)arbeidsongeschikte werknemers*. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Werkdocument nr. 304. Den Haag: Ministerie van SZW.

5 Arbeidsmarktperspectief WAO-uitkeringsgerechtigden

In dit vijfde hoofdstuk staat de volgende prospectieve onderzoeksvraag centraal:

- Hoe verhouden zich de arbeidsmarktperspectieven van (ex-)WAO'ers (instromers, uitstromers en zittend bestand) tot die van de groep gezonde mensen op basis van opleiding?

5.1 Inleiding

In de hoofdstukken 2 en 3 lieten we zien wat de arbeidsmarktpositie was van instromers op het moment dat zij de AO-uitkering instroomden en wat de actuele arbeidsmarktpositie is van zittend bestand en uitstromers. In hoofdstuk 4 maakten we vervolgens een verbijzondering naar het soort uitkering (Wajong, WAZ en WAO), om duidelijk te maken dat de arbeidsmarktpositie van Wajongers, WAO'ers en WAZ'ers sterk uiteenloopt. Daarmee sluiten wij het retrospectieve deel van dit onderzoek af.

In dit tweede, prospectieve, gedeelte van het onderzoek (hoofdstuk 5 en 6), gebruiken we de gegevens uit het retrospectieve deel om naar de toekomst te kijken. We koppelen daartoe de bestanden instroom WAO, zittend bestand WAO en uitstroom WAO aan het Arbeidsmarktinformatiesysteem van het Researchcentrum Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). Deze unieke koppeling maakt het mogelijk om de *gemiddelde* arbeidsmarktperspectieven van instromers WAO, uitstromers WAO en zittend bestand WAO vast te stellen op basis van 1) de verdeling binnen de groepen WAO'ers over opleidingstypen en 2) de vraag- en aanbodontwikkelingen van deze opleidingstypen.

In paragraaf 5.2 gaan we nader in op de wijze waarop arbeidsmarktperspectieven worden vastgesteld. In paragraaf 5.3 geven we vervolgens voor de instromers WAO, de uitstromers WAO en het zittend bestand WAO het % met een ongunstig, redelijk of gunstig arbeidsmarktperspectief heeft. We vergelijken deze vervolgens met het gemiddelde arbeidsmarktperspectief voor de totale werkzame beroepsbevolking en dat voor het werkloze deel van de beroepsbevolking.

Kanttekening: Géén correctie voor arbeidshandicap mogelijk bij bepalen perspectief
Het is op deze plaats van belang te benadrukken dat het arbeidsmarktperspectief alléén wordt bepaald op basis van de opleidingsachtergrond van de WAO'ers, de verwachte vraag naar en het verwachte aanbod van die opleidingsachtergrond op de middellange termijn (tot 2012). Een correctie voor de gevolgen van een (eventueel resterende) gedeeltelijke arbeidsgeschiktheid/ arbeidshandicap voor het daadwerkelijke perspectief op werk is met de beschikbare statistische gegevens vooralsnog niet mogelijk. De resultaten in dit hoofdstuk moeten dan ook vooral als een exploratie worden beschouwd en laten vooral de *potentiële* meerwaarde zien van een verbinding van UWV-gegevens met het Arbeidsmarktinformatiesysteem (AIS) van ROA.

5.2 Het bepalen van arbeidsmarktperspectieven

Het arbeidsmarktperspectief wordt vastgesteld aan de hand van de opleidingsachtergrond van een individu. Door per opleidingstype de verwachte vraag- en aanbodstromen op de middellange termijn (2012) met elkaar te confronteren wordt een indicatie verkregen van de toekomstige arbeidsmarktperspectieven voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Die indicatie wordt uitgedrukt in de *Indicator Toekomstige Arbeidsmarktperspectieven (ITA)*. De ITA geeft aan welke vraag-aanbod-discrepancie er per opleidingstype te verwachten is. Als het arbeidsaanbod kleiner is dan de vraag, is de ITA kleiner dan 1,00 en wordt het arbeidsmarktperspectief als *goed* of *gunstig* getypeerd. Als de waarde van de ITA zelfs kleiner is dan of gelijk aan 0,85 dan wordt gesproken van een *zeer goed* of *zeer gunstig* arbeidsmarktperspectief¹⁶. Wanneer de ITA een waarde heeft tussen de 1,00 en 1,05 en het aanbodoverschot niet veel groter is dan wat als frictie kan worden beschouwd, wordt gesproken van een *redelijk* arbeidsmarktperspectief. Bij een hogere waarde van de ITA wordt het arbeidsmarktperspectief voor het desbetreffende opleidingstype als *matig*, of als de ITA zelfs groter is dan 1,15, als *slecht* aangeduid. In beide gevallen is het arbeidsmarktperspectief uiteraard *ongunstig*. Naarmate de ITA voor een opleidingstype hoger is, is het arbeidsmarktperspectief slechter. In bijlage 8.2 wordt een uitgebreide samenvatting gegeven van de methodologie van de arbeidsmarktprognoses en de totstandkoming van deze indicatoren.

5.3 Arbeidsmarktperspectieven WAO'ers op basis van opleidingsachtergrond

In deze paragraaf worden de verwachte ontwikkelingen op hoofdlijnen weergegeven voor de instromers WAO, het zittend bestand WAO en de uitstromers WAO. Bovendien worden de groepen vergeleken met schoolverlaters die instromen op de arbeidsmarkt en met de werkzame en werkloze beroepsbevolking, en met degenen die niet tot de beroepsbevolking behoren: de niet-uitkeringsgerechtigden (nuggers). De groep niet-uitkeringsgerechtigden kan beschikbaar zijn voor een baan (maar niet actief op zoek), maar kan ook helemaal niet beschikbaar zijn. Op de arbeidsmarkt concurreren de (ex-) WAO'ers met deze verschillende groepen.

Arbeidsmarktperspectieven WAO'ers vergelijkbaar met die voor werklozen

In tabel 5.1 wordt het arbeidsmarktperspectief weergegeven van verschillende groepen op de arbeidsmarkt. Zuiver en alleen op grond van de opleidingsachtergrond, doen de WAO'ers qua arbeidsmarktperspectieven niet onder voor werklozen, of het beschikbare en niet-beschikbare arbeidspotentieel. Van de ingestroomde WAO'ers heeft 21% een opleiding met ongunstige arbeidsmarktperspectieven. Van de werkloze beroepsbevolking is dat iets meer, namelijk 24%. Ook als we kijken naar het aandeel WAO'ers en het aandeel werklozen met gunstige perspectieven zien we nauwelijks verschil.

Arbeidsmarktperspectieven ten opzichte van de werkzame beroepsbevolking ongunstig

Vergelijken we de perspectieven van de instromers WAO, uitstromers WAO en het zittende bestand WAO met die van de werkzame beroepsbevolking dan zien we dat de perspectieven voor de werkzame beroepsbevolking wat gunstiger zijn. 57% van de werkzame beroepsbevolking heeft gunstige perspectieven, tegen 46% van de instromers, 48% van het zittend bestand en 48% van de uitstromers.

¹⁶

Deze grenzen zijn gebaseerd op een statistische analyse van de spreiding van de arbeidsmarktsituatie van de verschillende opleidingstypen. Zie M.H. Wieling, A. de Grip en E.J.T.A. Willems (1990), *Een systematische kwalitatieve typering van arbeidsmarktinformatie*, ROA-W-1990/8, Universiteit Maastricht.

Personen die deel uitmaken van de werkzame beroepsbevolking beschikken dus gemiddeld genomen over een opleiding waarnaar de komende jaren voldoende vraag is ten opzichte van het concurrerende aanbod van schoolverlaters, dat zal instromen op de arbeidsmarkt. Toch zal ook van de werkzame beroepsbevolking nog 20% ervaren dat de arbeidsmarkt voor de opleiding waarover zij beschikken ongunstig is. Indien deze werkenden hun baan verliezen, zal het moeilijk zijn een nieuwe baan te vinden. Dat is voor de WAO'ers in dit onderzoek echter niet anders.

Tabel 5.1 Percentage personen met op basis van hun opleidingsachtergrond een gunstig, redelijk of ongunstig arbeidsmarktperspectief tot 2012 (ITA)¹⁷.

Doelgroep	Gunstig %	Redelijk %	Ongunstig %	Totaal %
Instroom WAO (totaal)	46	32	21	100
Zittend bestand WAO (totaal)	48	31	22	100
Uitstroom WAO (totaal)	48	31	21	100
<i>Totale potentiële beroepsbevolking:</i>				
Werkzaam (2006)	57	24	20	100
Werkloos (2006)	48	28	24	100
• Beschikbaar (2006)	49	28	24	100
• Niet beschikbaar (2006)	44	31	25	100

Bron: ROA/TNO.

Kijken we ten slotte in tabel 5.1 naar het percentage personen met *ongunstige* perspectieven, dan zien we dat dat percentage voor zowel het zittend bestand WAO, als de totale instroom WAO als de uitstroom WAO vergelijkbaar is met dat bij de totale werkzame beroepsbevolking. Het percentage werklozen met ongunstige perspectieven ligt daar iets boven. Het verschil tussen de werkzame beroepsbevolking en de verschillende groepen (ex)-WAO'ers zit vooral in het aandeel met gunstige perspectieven. Dat is onder de werkzame beroepsbevolking 57% en bij de instroom WAO, het werkzame deel van de uitstroom WAO en het werkzame deel van het zittende bestand WAO ongeveer 10%-punt lager. In plaats daarvan hebben WAO'ers vaker dan de werkzame beroepsbevolking redelijke perspectieven.

Kanttekening: 'basisonderwijs' biedt redelijk perspectief

Het hoge aandeel WAO'ers met redelijke perspectieven hangt samen met het relatief hoge percentage WAO'ers dat alleen basisonderwijs heeft. Personen met alleen basisonderwijs krijgen in het AIS een 'redelijk' arbeidsmarktperspectief. De reden daarvoor is dat de arbeidsmarktperspectieven in het AIS worden berekend voor schoolverlaters. Voor (voortijdig) schoolverlaters met alleen basisonderwijs is er weliswaar voldoende werk, maar het gaat daarbij per definitie om ongeschoold werk, onder mindere condities (omstandigheden en voorwaarden) en van tijdelijke aard. Perifere arbeid dus, maar wel arbeid die de komende jaren ook gevraagd zal worden. Voor basisonderwijs gelden daarom redelijke arbeidsmarktperspectieven. Voor WAO'ers met als hoogst afgeronde opleiding basisonderwijs ligt de situatie echter wat complexer dan voor voortijdig schoolverlaters. Het perifere, vaak fysiek zware, werk is namelijk vaak niet geschikt voor hen en dat beperkt de mogelijkheden aanzienlijk. Bovendien zijn de meeste WAO'ers van wie als hoogst afgeronde opleiding basisonderwijs staat geregistreerd, vaak al wat ouder en meer ervaren.

¹⁷ In paragraaf 8.4 presenteren we een verdere verbijzondering naar geslacht.

Zij hebben weliswaar geen diploma's meer toegevoegd aan hun 'lagere school diploma', maar zij hebben wel veel kennis en vaardigheden in de praktijk opgedaan. Dat maakt dat hun actuele werk- en denkniveau niet wordt weerspiegeld door het geregistreerde opleidingsniveau. Het is dan ook zeer de vraag in hoeverre de arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters direct toepasbaar zijn op WAO'ers. In de conclusies bij dit hoofdstuk komen we hierop terug.

5.4 Vraag- en aanbodontwikkelingen voor WAO'ers

In tabel 5.2 worden de achterliggende vraag- en aanbodontwikkelingen weergegeven. We geven net als in tabel 5.1 alleen de resultaten voor de ingestroomde, zittende en uitgestroomde WAO'ers. Wederom geldt de opleidingsachtergrond als uitgangspunt. De uitbreidingsvraag voor het samenstel van de opleidingsachtergronden van instromers, zittend bestand en uitstromers WAO komt iets beneden landelijk niveau te liggen (3% vs. 4%). Tegelijkertijd echter verlaten relatief veel ouderen met de opleidingscategorieën die ook de WAO'ers hebben, de arbeidsmarkt. Dat betekent dat de vervangingsvraag naar de opleidingscategorieën van instromers, zittend bestand en uitstromers juist wat hoger ligt dan het landelijk niveau (20% vs. 19%). De lagere uitbreidingsvraag wordt gecompenseerd door de hogere vervangingsvraag, waardoor per saldo het percentage baanopeningen (het aantal banen dat beschikbaar komt) voor WAO'ers, gezien hun opleidingsachtergrond, gelijk is aan het percentage baanopeningen landelijk, namelijk 23%.

Tabel 5.2 Verwachte vraag- en aanbodontwikkelingen tot 2012 als percentage van de werkgelegenheid in 2006.

Doelgroep	Uitbreidings- vraag	Vervangings- vraag	Arbeidsmarkt- instroom schoolverla- ters	Extra baan- openingen voor niet- schoolverla- ters
	%	%	%	%
Instroom WAO (totaal)	3	20	20	3
Zittend bestand WAO (totaal)	3	20	20	3
Uitstroom WAO (totaal)	3	20	20	3
Totaal arbeidsmarkt	4	19	19	4

Bron: ROA/TNO.

De arbeidsmarktinstroom schoolverlaters heeft betrekking op de verwachte instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarktsegmenten waar ook WAO-uitkeringsgerechtigden gezien hun opleidingsachtergrond (zouden kunnen) werken. Met de arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters van 20% kan niet geheel worden voorzien in het totaalpercentage baanopeningen van 23%. In de laatste kolom van tabel 5.2 geven we daarom het percentage baanopeningen dat overblijft als we ervan uitgaan dat de arbeidsmarkt de volledige instroom van schoolverlaters met een bepaalde opleidingsachtergrond absorbeert. Dat percentage bedraagt 3%.

5.5 Conclusie

Gebruik arbeidsmarktprognoses levert aanvulling op bestaande gegevens

In dit hoofdstuk laten we zien hoe door koppeling van het Arbeidsmarktinformatiesysteem van het ROA, aan de EBB en de AO-registratiebestanden de mogelijkheid ontstaat gemiddelde arbeidsmarktperspectieven te bepalen voor groepen AO-gerechtigden. Dat kan vooralsnog echter uitsluitend op basis van de opleidingsachtergrond. Er kan geen correctie plaatsvinden voor de gevolgen van een eventueel (resterende) gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid of arbeidshandicap.

Uitgaande van de opleidingsachtergrond laten we zien dat het gemiddelde arbeidsmarktperspectief voor instromers WAO, uitstromers WAO en zittend bestand WAO nauwelijks afwijkt van het arbeidsmarktperspectief voor de werkloze beroepsbevolking. De arbeidsmarktperspectieven voor de totale werkzame beroepsbevolking blijken wel iets gunstiger dan die voor instromers, uitstromers en zittend bestand WAO. Dat de koppelingen het mogelijk maken een indruk te krijgen van gemiddelde arbeidsmarktperspectieven voor doelgroepen in de AO-uitkering betekent niet dat dit ook voldoende informatie oplevert om de feitelijke perspectieven (kansen op werk) voor deze doelgroepen eenduidig vast te stellen. Het gebruik van arbeidsmarktprognoses en de koppeling van het AIS van ROA aan de registratiebestanden van UWV en de EBB van CBS levert vooral aanvullende informatie die nuttig kan zijn als op basis van mogelijkheden en beperkingen van een individu een re-integratietraject is vastgesteld en de bestemming van dat traject duidelijk is. Op dat moment kan het zinvol zijn na te gaan in hoeverre die bestemming ook op de middellange termijn perspectief biedt (er vraag is naar arbeid).

Kanttekening: basisonderwijs = 'redelijk' perspectief, harde conclusies lastig

We lopen in dit hoofdstuk aan tegen enkele belangrijke beperkingen bij het gebruik van de voor schoolverlaters becijferde arbeidsmarktprognoses van het ROA. Allereerst worden aan een persoon met als hoogst afgeronde opleiding 'basisonderwijs' door ROA 'redelijke' arbeidsmarktperspectieven toegekend. ROA stelt haar arbeidsmarktprognoses namelijk primair op voor schoolverlaters en van schoolverlaters met basisonderwijs als hoogst afgeronde opleiding is bekend dat het voornamelijk gaat om voortijdig schoolverlaters. Schoolverlaters dus die een vervolgopleiding op het basisonderwijs voortijdig hebben gestaakt. Zij kunnen in veel verschillende vormen van ongeschoold werk aan de slag. Perifeer werk, onder minder goede omstandigheden, tegen een minder goed loon en vaak van tijdelijke aard, maar wel werk waar de komende jaren vraag naar zal blijven bestaan. Werk ook dat een voortijdige schoolverlater wel een paar jaar vol kan houden. Een begrijpelijke redenering voor schoolverlaters wellicht, maar voor WAO'ers gelden heel andere overwegingen. Bij de WAO'ers met als hoogst afgeronde opleiding basisonderwijs gaat het niet om jonge voortijdige schoolverlaters, maar meestal om mensen in de hogere leeftijdsgroepen die direct na hun lagere school (basisonderwijs) aan het werk zijn gegaan, zoals dat in het verleden niet ongebruikelijk was, en die gedurende tientallen jaren fysiek zwaar, ongeschoold werk hebben verricht. Zij zijn op enig moment uitgevallen uit het arbeidsproces en kunnen zeer waarschijnlijk niet terugkeren in datzelfde fysiek zware werk. Voor deze groep gelden dus andere perspectieven dan voor de voortijdig schoolverlaters, want er mag dan wel vraag zijn en blijven naar ongeschoolde krachten (mensen met basisonderwijs), dat werk is voor veel WAO'ers niet meer te doen. Voor schoolverlaters met basisonderwijs mogen de 'redelijke' arbeidsmarktperspectieven dus aannemelijk zijn, voor WAO'ers met alleen basisonderwijs achten wij deze typering te optimistisch.

Daartegenover staat dat veel werknemers met als hoogst afgeronde opleiding ‘basisonderwijs’ tijdens hun loopbaan veel werkervaring hebben opgebouwd. Ook zij krijgen ‘redelijke’ perspectieven, waar op grond van hun kennis en ervaring een deel waarschijnlijk eerder gunstige perspectieven zou moeten hebben. Omdat binnen de populatie AO-uitkeringsgerechtigden het percentage ‘basisonderwijs’ relatief hoog ligt, is het zeer waarschijnlijk dat het bovenstaande de nodige impact heeft op de resultaten. In hoeverre de arbeidsmarktperspectieven van schoolverlaters met alleen basisonderwijs gelijk gesteld kunnen worden met die van (oudere) (ex-)arbeidsongeschikten met alleen basisonderwijs is onduidelijk en vraagt om nader onderzoek.

Gebruik niet de hoogst afgeronde opleiding maar het actuele werk- en denkniveau

In het verlengde van voorgaande kanttekening pleiten wij ervoor de mogelijkheden te onderzoeken om niet alléén de hoogst afgeronde opleiding te nemen bij het vaststellen van arbeidsmarktperspectief, maar om ook, of zelfs alleen maar, aandacht te hebben voor het actuele werk- en denkniveau. Dat is bijvoorbeeld van belang om voor personen met als hoogst afgeronde opleiding ‘basisonderwijs’ een realistischer perspectief te kunnen schetsen. Voor voortijdig schoolverlaters is dat relevant, maar zeker ook voor (oudere) werknemers die in het verleden direct na de lagere school aan het werk zijn gegaan en die sindsdien geen formele vervolgopleiding hebben gevolgd. Zij beschikken formeel over de opleidingsachtergrond ‘basisonderwijs’, maar die weerspiegelt natuurlijk niet of nauwelijks het feitelijke en actuele werk- en denkniveau van deze personen. Hoogst afgeronde opleiding lijkt daarmee geen optimale indicator voor iemands kennis en ervaring. Een en ander pleit ervoor om per direct meer aandacht te besteden aan het scherp krijgen en erkennen van verworven capaciteiten en competenties (bijvoorbeeld middels EVC) van de Nederlandse beroepsbevolking en vooral ook van AO-uitkeringsgerechtigden. Onderkennen en erkennen van verworven competenties is echter niet voldoende. Ook registreren van die verworven competenties is van belang om de aansluiting van vraag naar en aanbod van arbeid te versterken en transparanter te maken. Met deze informatie kan de allocatie van arbeid op de Nederlandse arbeidsmarkt worden geoptimaliseerd en kan ook re-integratie vraaggericht worden ingezet.

Kanttekening: Arbeidsmarktperspectieven voor gezonde schoolverlaters

Een andere kanttekening is dat de arbeidsmarktperspectieven door ROA berekend worden voor (gezonde) schoolverlaters. De effecten van de hogere leeftijd en de (resterende) beperkingen door de arbeidsongeschiktheid zullen ongetwijfeld een ongunstig effect hebben op de feitelijke arbeidsmarktperspectieven voor instromers, zittend bestand en uitstromers.

Arbeidsmarktkrapte biedt kansen, maar waar?

Dit vijfde hoofdstuk laat zien dat de voor de komende jaren de verwachte instroom van schoolverlaters niet in alle opzichten kan voorzien in de verwachte vraag naar arbeid. Dat tekort biedt kansen voor AO-uitkeringsgerechtigden zelf. In hoofdstuk 6 gaan we nader in op de voor AO-uitkeringsgerechtigden meest kansrijke arbeidsmarktsegmenten, gezien de verwachte vraag-aanbod spanning. Het bepalen van de meest kansrijke segmenten doen we wederom op basis van beschikbare informatie over de opleidingsachtergrond.

6 Arbeidsmarktperspectieven nader bekeken

In dit hoofdstuk staat het beantwoorden van de laatste twee prospectieve vragen centraal:

- Welke zijn tot 2012 de arbeidsmarktperspectieven van de beroepen en sectoren waarin, en de opleidingsachtergrond waarmee, (ex-)AO-uitkeringsgerechtigden werkzaam zijn of waren?
- Waar liggen de meest kansrijke beroepen (re-integratietrajecten) voor AO-uitkeringsgerechtigden die zijn ingestroomd vanuit kansarme beroepen?

In dit hoofdstuk gaan we na wat de arbeidsmarktperspectieven zijn voor de sectoren en beroepen waarin en de opleidingsachtergrond waarmee ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden werkzaam waren (paragraaf 6.2). Voor de ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden die werkzaam waren in beroepsgroepen die voor wat betreft de verwachte vraag-aanbod spanningen als *kansarm* kunnen worden aangeduid, gaan we vervolgens na welke kansrijke uitwijkberoepen er zijn, gezien de opleidingsachtergrond van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden (paragraaf 6.3). In paragraaf 6.4 kijken we naar de arbeidsmarktperspectieven voor de segmenten waar uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden zijn gaan werken en waar het zittend bestand naast de uitkering werkzaam is. Aparte aandacht besteden we in deze paragraaf aan de benutting van de als perspectiefrijk gekwalificeerde uitwijkberoepen. Daartoe kijken we in hoeverre AO-uitkeringsgerechtigden in de periode 2000-2005 zijn uitgestroomd naar perspectiefrijke beroepen en in hoeverre het zittend bestand in de perspectiefrijke uitwijkberoepen werkzaam is. We sluiten het hoofdstuk af met een résumé.

6.1 Wat is een ‘perspectiefrijk beroep’?

Om vast te stellen in hoeverre voor beroepen op de middellange termijn (tot 2012) knelpunten worden verwacht in de personeelsvoorziening koppelen we vanuit het Arbeidsmarktinformatiesysteem (AIS) van het ROA de Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening per Beroepsgroep (ITKB) aan de in het kader van deze studie gekoppelde AO-uitkeringen (UWV) en EBB bestand (CBS). Zo verkrijgen we een bestand met daarin voor instroom-, uitstroom- en zittend bestand niet alleen gegevens over de arbeidsmarktpositie en de uitkering (grondslag, diagnose etc.), maar ook de ITKB op grond van het meest recente (of huidige) beroep.

De ITKB geeft voor alle door ROA onderscheiden 127 beroepstypen¹⁸ aan in welke mate het voor werkgevers mogelijk is om de voor dat beroep gewenste personeelssamenstelling naar opleidingsachtergrond te realiseren. De ITKB heeft een waarde tussen de 0 en 1. Naarmate de waarde van de indicator lager is, zijn de knelpunten in de personeelsvoorziening voor een bepaalde beroepsgroep voor werkgevers groter. Wanneer de ITKB bijna gelijk is aan 1, zullen werkgevers maar weinig moeite hebben de gewenste personeelssamenstelling binnen een beroep te realiseren. De ITKB is ook op te vatten als het gedeelte van de totale vraag naar mensen in een bepaald beroep waarin de werkgever kan voorzien door te putten uit het aanbod van mensen met een opleidingsachtergrond die aansluit bij het beroep. Is de ITKB 0,865, dan kan de werkgever voor 86,5% putten uit beschikbaar aanbod. Voor 13,5% van de baanopeningen moet de werkgever uitwijken naar andere doelgroepen.

¹⁸ Deze typering is gebaseerd op de Standaard Beroepenclassificatie (SBC) van het CBS.

Hoe hoger het percentage van het totaal aan baanopeningen waarvoor werkgevers moeten uitwijken, des te groter de kansen voor AO-uitkeringsgerechtigden. Hoe lager dus de ITKB des te beter de perspectieven voor AO-uitkeringsgerechtigden. Voor de volledigheid zij op deze plaats nogmaals gemeld dat de mate waarin beroepen kansrijk danwel kansarm zijn wordt bepaald door de vraag naar en het aanbod van mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond. Er wordt geen rekening gehouden met de aard en ernst van een arbeidshandicap, hoewel die in individuele gevallen uiteraard zeker leidend kan zijn bij het bepalen van de kans op duurzame re-integratie en de mogelijkheden voor volledige danwel gedeeltelijke re-integratie.

6.2 Arbeidsmarktperspectieven instromers

Welke zijn tot 2012 de arbeidsmarktperspectieven van de beroepen en sectoren van waaruit, en de opleidingsachtergrond waarmee, AO'ers zijn ingestroomd in de AO-uitkering?

We starten met een analyse van de arbeidsmarktperspectieven voor de segmenten waarvandaan instromers de AO-uitkering instromen. Gekeken wordt achtereenvolgens naar de arbeidsmarktperspectieven van beroep, opleiding en sector op of voorafgaand aan het moment van instroom. Instroom vanuit een perspectiefarm segment (vanuit een perspectiefarm beroep of met een perspectiefarme opleidingsachtergrond) betekent voor de instromers dat het oude beroep in principe ongunstige vooruitzichten biedt en dat re-integratie in dat oude beroep bepaalde risico's met zich meebrengt. De vraag naar mensen met een opleiding die aansluit bij dat oude beroep kan bijvoorbeeld gaan afnemen en dat betekent bij een gelijkblijvend of zelfs stijgend aanbod dat de concurrentie om schaarser wordende banen verhevigt. Re-integratie in die segmenten verloopt naar verwachting moeizamer dan re-integratie in segmenten waar de werkgever juist problemen heeft om aan mensen te komen. Voor mensen die de AO-uitkering zijn ingestroomd vanuit perspectiefarme segmenten kan het daarom nuttig zijn te kijken naar perspectiefrijke uitwijkberoepen. In bijlage 8.5 presenteren we de arbeidsmarktperspectieven afzonderlijk voor ingestroomde Wajongers, WAO'ers en WAZ'ers. De tabellen voor instroom Wajong moeten met enige terughoudend worden behandeld, vanwege het geringe aantal Wajongers dat vanuit een beroep de Wajong is ingestroomd. Wajongers zitten op het moment van instroom meestal nog op school.

6.2.1 Beroep

In tabel 6.1a geven we een overzicht van de arbeidsmarktperspectieven van de belangrijkste beroepen van waaruit AO-uitkeringsgerechtigden zijn ingestroomd in de AO-uitkering. We geven in de tabellen in dit hoofdstuk alléén de beroepen waarvoor geldt dat minimaal 2,5% van de uitstromers, instromers of zittend bestand er werkt of heeft gewerkt. Ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden vanuit een 'rood' beroep, zoals boekhouder/secretaresse, verkoper, niet medisch verzorgend personeel of hulpkracht in de horeca of verzorging, zijn ingestroomd vanuit een beroep met matige of zelfs slechte arbeidsmarktperspectieven. Voor deze groepen instromers geldt dat re-integratie in het oude beroep op de middellange termijn minder gunstige perspectieven biedt. Weliswaar is re-integratie in het oude beroep ook voor deze instromers een eerste optie, maar omdat het aanbod van arbeid voor het oude beroep de komende jaren voldoende is of zelfs meer dan voldoende, om in de verwachte vraag te kunnen voorzien, kan het voor deze instromers interessant zijn goed te kijken naar alternatieve uitstroomberoepen met betere arbeidsmarktperspectieven. In paragraaf 6.3 gaan we uitgebreider in op de alternatieve uitstroomberoepen met de beste perspectieven.

Tabel 6.1a laat zien dat voor de ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden vanuit de beroepsgroep ‘verzorgende beroepen’ een terugkeer naar het oude beroep voor de middellange termijn niet per sé de beste keuze hoeft te zijn. De arbeidsmarktperspectieven voor verzorgend personeel zijn immers slecht. Het gaat hierbij overigens vooral om niet-medische verzorgende beroepen op lager niveau en buiten de gezondheidszorg, zoals kapper, schoonheidsspecialist of bedrijfshoofd van een wasserij of schoonmaakbedrijf.

Ook voor instromers vanuit de andere ‘rode’ beroepsgroepen boekhouders en secretaresses (w.o. magazijnbedienden en administratief medewerkers), verkopers (w.o. kas-samedewerkers en marktkooplui), hulpkrachten horeca en verzorging (w.o. serveersters, hulpkoks, alfhulpen en huishoudsters), commerciële medewerkers (w.o. artsen-bezoekers, verzekeringsdeskundige en beleggingsadviseurs), commercieel employés (w.o. verzekeringsagenten, makelaars en bankemployés) en therapeuten en verpleegkundigen is re-integratie in het oude beroep wellicht de eerste optie, maar op de middellange termijn niet per sé ook de beste.

Voor chauffeurs, bouwvakkers, aannemers en installateurs, monteurs en leraren basisonderwijs is re-integratie in het oude beroep juist wel een prima optie, als we afgaan op de arbeidsmarktperspectieven ten minste. Of voor een bouwvakker re-integratie als bouwvakker ook daadwerkelijk de beste optie is, hangt uiteraard volledig af van de individuele situatie. Is een bouwvakker uitgevallen met zware rugklachten dan kunnen de arbeidsmarktperspectieven voor bouwvakkers nog zo goed zijn, maar dan is re-integratie in het oude beroep van bouwvakker geen reële optie. Ook dan moet worden gezocht naar kansrijke uitwijkberoepen. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor een leraar basisonderwijs die uitvalt met zware psychische klachten.

Tabel 6.1a arbeidsmarktperspectieven beroepen, 2007-2012, *instromers*.

Beroepsgroep	Instromers van- uit beroep %	ITKB*	Typering
Boekhouders en secretaresses	6,1	0,865	Matig
Chauffeurs	5,2	0,806	Goed
Verkopers	4,8	0,871	Matig
Verzorgend personeel (niet medisch)	4,6	0,897	Slecht
Hulpkrachten horeca en verzorging	4,3	0,869	Matig
Bouwvakkers	4,2	0,743	Zeer goed
Receptionisten en administratieve employés	3,8	0,845	Redelijk
Commerciële employés	3,8	0,855	Matig
Aannemers en installateurs	3,3	0,754	Goed
Monteurs	3,0	0,765	Goed
Commerciële medewerkers	2,9	0,858	Matig
Therapeuten en verpleegkundigen	2,8	0,852	Matig
Leraar basisonderwijs	2,6	0,756	Goed
Andere beroepsgroepen	48,6	---	---

Bron: ROA/TNO.

* = Als de ITKB bijvoorbeeld de score 0,865 heeft, dan betekent dit 13,5% van de te verwachten baanopeningen tot 2012 niet kan worden vervuld met het aanbod van mensen met de anno 2006 gebruikelijke opleidingsachtergrond voor het betreffende beroep. De grenzen bij deze typering zijn gebaseerd op een statistische analyse van de spreiding van de arbeidsmarktsituatie van de verschillende opleidingstypen. Zie: Wieling, M.H., Grip, A. de en Willems, E.J.T.A. (1990) *Een systematische kwalitatieve typering van arbeidsmarktinformatie*. ROA-W-1990/8, Universiteit Maastricht.

6.2.2 Opleiding

In tabel 6.1b geven we de verdeling naar opleidingsachtergrond van in de AO-uitkeringen ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden. Omdat de arbeidsmarktperspectieven voor mensen met basisonderwijs niet meer dan redelijk zijn, en er dus ook voor de AO-uitkeringsgerechtigden met niet meer dan basisonderwijs maar beperkte re-integratiemogelijkheden zijn, ligt het voor de hand ook de mogelijkheden tot gerichte cq werkgerelateerde om- of opscholing tijdens de uitkeringsperiode nader te onderzoeken. Die mogelijkheden zijn uiteraard niet voor iedereen in alle gevallen even realistisch. Bovendien zijn aan scholing in het kader van re-integratie voorwaarden verbonden (zie tekstkader: “Scholingsprotocol UWV”).

Scholingsprotocol UWV

Scholing in het kader van re-integratie is anno 2008 gebonden aan een maximale duur van drie maanden. Een te volgen opleiding moet bovendien direct gerelateerd zijn aan werk. Dat betekent dat er in de regio vacatures dienen te zijn (of recent te zijn geweest) voor banen waar een opleiding toe opleidt. Beargumenteerd kan een langere opleiding worden gevolgd. Als de aard van de klachten van een uitkeringsgerechtigde afronding van een opleiding binnen 3 maanden niet toestaat, kan van de termijn worden afgeweken. Ook een baangarantie van een werkgever maakt afwijken van de 3 maanden mogelijk.

Tabel 6.1b Arbeidsmarktperspectieven naar opleidingsachtergrond, 2007-2012, *instromers*.

Opleidingscategorie	Instromers met opleiding %	ITA	Typering*
Basisonderwijs	19,5	1,03	Redelijk
VMBO Theorie (Theoretische Leerweg/ TL)	9,7	0,97	Goed
MBO Economie	9,7	1,08	Matig
MBO Techniek	8,8	0,90	Goed
MBO Dienstverlening en welzijn	8,7	1,08	Matig
HBO Onderwijs en sociaal-cultureel	7,1	0,97	Goed
VMBO Techniek	6,7	0,89	Goed
HAVO/VWO	5,9	1,00	Goed
VMBO Zorg en welzijn	4,9	1,11	Matig
VMBO Economie	3,5	1,14	Matig
MBO Gezondheidszorg	2,6	1,00	Goed
Andere opleidingscategorieën	12,9	---	---

Bron: ROA/TNO.

* = De grenzen bij deze typering zijn gebaseerd op een statistische analyse van de spreiding van de arbeidsmarktsituatie van de verschillende opleidingstypen. Zie: Wieling, M.H., Grip, A. de en Willems, E.J.T.A. (1990) *Een systematische kwalitatieve typering van arbeidsmarktinformatie*. ROA-W-1990/8, Universiteit Maastricht.

Het is de vraag in hoeverre op- of omscholingstrajecten onder de voorwaarden uit het scholingsprotocol mogelijk zijn. Daar waar opscholing echter mogelijk is, bijvoorbeeld doordat een instromer in de AO in eerdere banen zijn of haar competentieniveau dermate heeft opgeschroefd dat van een VMBO werk- en denkniveau (al dan niet erkend middels een EVC traject) al sprake is, verbetert een verkort traject naar een technische richting of de theoretische leerweg betere vooruitzichten voor de instromers.

Een en ander pleit er overigens wel voor om, voordat een traject wordt ingezet, goed te kijken naar het actuele werk- en denkniveau en niet enkel uit te gaan van de hoogstgenoten opleiding. Door verworven competenties te erkennen, kan een eventueel scholingstraject aanzienlijk worden ingekort en wellicht binnen de 3 maanden worden doorlopen.

6.2.3 Sector

In tabel 6.1c geven we een overzicht van de sectoren waaruit instromers in de AO-uitkering afkomstig zijn. We vermelden naast het percentage instromers dat afkomstig is uit een bepaalde sector, de uitbreidingsvraag tot 2012 en het gemiddelde aantal werkenden in de sector in 2005-2006. De uitbreidingsvraag (UV) is de vraag naar *nieuwe* arbeidskrachten die ontstaat door groei van de werkgelegenheid. Als er sprake is van een werkgelegenheidsdaling, dan is de uitbreidingsvraag negatief. In de sectoren waar een groei van de werkgelegenheid wordt verwacht die groter is dan 0,5% per jaar ($UV > 0,5\%$) noemen we de perspectieven ‘goed’. In sectoren met een jaarlijkse groei van maximaal 0,5% ($0\% \leq UV \leq 0,5\%$) noemen we de perspectieven ‘redelijk’. In sectoren die krimpen ($UV < 0\%$) typeren we de perspectieven als ‘matig’.

Tabel 6.1c Jaarlijkse uitbreidingsvraag in de bedrijfssectoren waar *instromers* werkzaam waren op of voorafgaand aan het moment van instroom, 2007-2012.

Bedrijfssector	Instromers werkzaam in sector %	Uitbreidings- vraag ¹⁹ %	Typering	Aantal werkenden 2005-2006
Gezondheidszorg	18,3	1,2	Goed	1.083.500
Horeca en zakelijke dienstverlening	17,6	2,9	Goed	1.258.500
Handel en reparatie	14,0	0,3	Redelijk	930.500
Overheid en onderwijs	12,3	0,5	Redelijk	1.030.500
Bouw	7,7	0,8	Goed	470.000
Overige industrie	7,1	-1,7	Matig	377.000
Metaal en elektrotechniek	5,3	-0,3	Matig	305.500
Transport	4,4	-0,7	Matig	326.000
Bank- en verzekeringswezen	3,2	0,7	Goed	257.500
Landbouw en visserij	2,9	-2,8	Matig	196.000
Voeding	2,9	-2,4	Matig	140.500
Andere sectoren	4,2	---	---	761.000
Totaal	100	0,8		6.996.000

Bron: ROA/TNO.

De uitbreidingsvraag van 1,2% voor de gezondheidszorg betekent dat deze sector tot 2012 jaarlijks zo'n 13.000 ($1.083.500 \cdot 0,012$) werknemers meer nodig heeft. Instromers in de AO-uitkering hebben vooral gewerkt in de gezondheidszorg, de horeca en zakelijke dienstverlening, de handel en reparatie en overheid en onderwijs. De gezondheidszorg en horeca en zakelijke diensten zijn beiden, zo blijkt uit tabel 6.1c, snel groeiende sectoren met goede perspectieven, vooral voor (para)medische beroepen op middelbaar en hoger niveau. In de sectoren overheid en onderwijs en handel en reparatie zijn de perspectieven redelijk.

¹⁹ In de tabel wordt alleen gekeken naar de uitbreidingsvraag, omdat we graag willen weten in hoeverre er *extra* ruimte ontstaat in een sector en er dus groei is. Om het arbeidsmarktperspectief te bepalen zijn daarnaast ook gegevens over de vervangingsvraag en de verwachte instroom van schoolverlaters in de bedrijfssectoren noodzakelijk.

6.3 Kansrijke beroepen voor re-integratie van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden

Welke zijn de kansrijke beroepen voor re-integratie (scholings- en re-integratietrajecten) voor ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden op basis van de arbeidsmarktperspectieven?

Voor werkzoekende arbeidsongeschikten die arbeidsongeschikt zijn geworden vanuit een beroep met matige of slechte arbeidsmarktperspectieven ('rode' beroepen) ligt het voor de hand te zoeken naar kansrijke beroepen voor passende en duurzame re-integratie. In deze paragraaf gaan we op zoek naar die uitwijkberoepen. Idealiter zou een dergelijke zoektocht starten bij het actuele werk- en denkniveau van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden dat is vastgesteld met behulp van bijvoorbeeld een EVC traject. In de data die we voor dit onderzoek gebruiken, ontbreekt echter informatie over het actuele werk- en denkniveau. We schatten het actuele werk- en denkniveau van de ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden daarom aan de hand van de hoogst afgeronde opleiding.

Om kansrijke beroepen te selecteren gaan we na wat de opleidingsachtergrond is van AO-uitkeringsgerechtigden die zijn ingestroomd vanuit de 'rode' beroepen. Vervolgens gebruiken we gegevens over de belangrijkste beroepsgroepen per opleidingsachtergrond uit het Arbeidsmarktinformatiesysteem van het ROA om de belangrijkste 'uitwijkberoepen' vast te stellen. Voor deze uitwijkberoepen bezien we dan de arbeidsmarktperspectieven. Zijn die arbeidsmarktperspectieven goed of zeer goed, dan beschouwen we een uitwijkberoep als een kansrijk alternatief voor AO-uitkeringsgerechtigden in relatief kwetsbare posities (rode beroepen).

6.3.1 *Opleidingsachtergrond van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden vanuit kansarme beroepen*

Tabel 6.2 laat zien welke opleidingsachtergrond de AO-uitkeringsgerechtigden hebben die in de AO-uitkering zijn ingestroomd vanuit de rode beroepen; de beroepen dus waarvoor voor de werkgever 'vrijwel geen' of 'geen' knelpunten worden verwacht in de personeelsvoorziening en waarvoor dus beperkte arbeidsmarktperspectieven gelden. Het is deze opleidingsachtergrond die mede bepalend is bij de selectie van kansrijke beroepen voor re-integratie, die volgt in tabel 6.3. In tabel 6.2 geven we de drie belangrijkste opleidingen weer. In bijlage 8.3 geven we het totale overzicht.

Veel voorkomende opleidingsachtergronden zijn HAVO/VWO, VMBO theoretische leerweg (voorheen: MAVO), Basisonderwijs, MBO handel, MBO verzorging. Ook MBO administratie en logistiek komen meerdere keren terug; de eerste vooral onder boekhouders en secretaresses en commerciële employés. We zien echter voor bepaalde beroepen ook meer specifieke opleidingsachtergronden. Van de ingestroomde therapeuten en verpleegkundigen heeft bijvoorbeeld bijna 60% een opleiding (fysio)therapie of verpleegkunde op HBO niveau.

Tabel 6.2 Belangrijkste opleidingsachtergrond van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden afkomstig uit perspectiefarme beroepen.

Perspectiefarme beroepsgroep	Opleidingsachtergrond	%
Therapeuten en verpleegkundigen (hoger) <i>Bijv. diëtist, fysiotherapeut, hoofd verpleegkundige, logopedist e.d.</i>	HBO (fysio)therapie	33
	HBO verpleegkunde	25
	HBO paramedisch overig	9
Boekhouders en secretaresses (middelbaar)	MBO administratie en logistiek	24
	HAVO/VWO	16
	MBO secretariaat	11
Commerciële employés (middelbaar) <i>Bijv. inkoper, bankemployé, verzekeringsagent e.d.</i>	MBO administratie en logistiek	18
	VMBO theoretische leerweg	15
	HAVO/VWO	11
Commerciële medewerkers (hoger) <i>Bijv. groothandelaar, beleggingsadviseur, bedrijfshoofd, uitgever e.d.</i>	HAVO/VWO	12
	MBO administratie en logistiek	11
	VMBO theoretische leerweg	6
	HBO bedrijfskunde	6
Verkopers (lagere verkoopberoepen) <i>Bijv. kassamedewerker, winkelbediende e.d.</i>	VMBO theoretische leerweg	20
	Basisonderwijs	18
	VMBO (uiterlijke) verzorging	15
Winkeliers (middelbare verkoopberoepen) <i>Bijv. detailhandelaar, filiaalhouder e.d.</i>	MBO handel	18
	VMBO theoretische leerweg (MAVO)	10
	HAVO/VWO	9
Hulpkrachten horeca en verzorging (lager) <i>Bijv. kelner, alfahulp, hulpkok, huishoudelijke hulp, e.d.</i>	Basisonderwijs	31
	VMBO (uiterlijke) verzorging	20
	VMBO theoretische leerweg (MAVO)	12
Ziekenverzorgenden (middelbaar)	MBO verzorging	70
	MBO verpleging	7
	MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	3
Verzorgend personeel (niet medisch) (middelbaar) <i>Bijv. kapper, chef kok, crècheleidster, bejaardenverzorgende e.d.</i>	MBO uiterlijke verzorging	26
	MBO verzorging	24
	MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	7

Bron: ROA/TNO.

6.3.2 Kansrijke beroepen voor re-integratie

In tabel 6.3 geven we een overzicht van de belangrijkste beroepen per opleidingsachtergrond. Daarbij vermelden we alleen de beroepen waarvoor gunstige arbeidsmarktperspectieven gelden; beroepen dus waarvoor we voor de werkgever grote of zeer grote knelpunten in de personeelsvoorziening verwachten. Wat tabel 6.3 laat zien is het volgende: Voor AO-uitkeringsgerechtigden die zijn ingestroomd vanuit bijvoorbeeld de beroepsgroep hulpkrachten horeca en verzorging gelden beperkte perspectieven. Voor diegenen van hen die het basisonderwijs hebben afgerond en zich niet verder hebben geschoold zijn er een aantal kansrijke uitwijkberoepen mogelijk. De belangrijkste daarvan staan per opleidingsachtergrond vermeld in kolom 2.

Voor ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden met alleen basisonderwijs zijn bijvoorbeeld de beroepen bouwvakker, mechanisch operator, metaalarbeider of monteur de kansrijke uitwijkberoepen. Dit zijn beroepen waarvoor de werkgever op de middellange termijn moeilijker mensen zal kunnen vinden en waarin potentiële werknemers dus relatief gemakkelijk een baan kunnen vinden en dus ook AO-uitkeringsgerechtigden een goede kans maken (ITKB typering is goed of zeer goed, kolom 5). Het aantal baanopeningen (laatste kolom) geeft vervolgens een indruk van de omvang van de vraag naar arbeid. Zo ontstaan er in de komende vijf jaren naar verwachting bijna 41.000 banen voor bouwvakkers. Voor metaalarbeiders zijn dat er heel wat minder, nog geen 12.000.

De tabel laat verder zien dat anno 2006 ruim 8% van de bouwvakkers zich niet verder heeft geschoold dan op het niveau van basisonderwijs (kolom 3). Kolom 4 laat zien dat dat percentage in de periode 2002-2006 is gestegen. Het percentage monteurs, mechanisch operators en metaalarbeiders met niet meer dan basisonderwijs is wat beperkter (zo'n 3%), maar de laatste jaren wel constant. In alle vier de beroepsgroepen ligt dus waarschijnlijk ruimte. Het beroep bouwvakker biedt echter als uitstroomberoep de beste kansen voor de ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden die alleen het basisonderwijs hebben doorlopen. De perspectieven zijn gunstig, het aantal baanopeningen is groot en het percentage bouwvakkers met basisonderwijs is al 8% en neemt de laatste jaren toe. Of het beroep van bouwvakker ook in de praktijk voor een individuele ongeschoolde kandidaat voor re-integratie het juiste uitstroomberoep is, hangt uiteraard vooral af van de aard en ernst van diens handicap en zijn of haar actuele kennis, ervaring, motivatie en interesse.

Kansrijk beroep kan ook het oude beroep zijn

We noemen in tabel 6.3 alle kansrijke beroepen voor mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond. Dat betekent dat bij de kansrijke beroepen ook het oude beroep van een ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigde kan staan, als dat ten minste een beroep is met goede tot zeer goede arbeidsmarktperspectieven. Een voorbeeld is het beroep van leraar basisonderwijs voor ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden met een HBO lerarenopleiding basisonderwijs (PABO). Leraar basisonderwijs is voor deze instromers echter het enige kansrijke uitstroomberoep. Wil of kan een ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigde vanuit het beroep van leraar basisonderwijs niet re-integreren in het oude beroep van leraar basisonderwijs, dan zijn er niet direct kansrijke alternatieven voorhanden die aansluiten op de gevolgde opleiding.

Geen kansrijk uitstroomberoep? Scholing?

Het komt regelmatig voor dat er voor een bepaalde opleidingsachtergrond geen direct kansrijke uitwijkberoepen zijn. In deze gevallen ligt het gezien de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt meer voor de hand om een re-integratietraject te starten met een om-, bij- of herscholingstraject dat zich richt op een arbeidsmarktsegment (beroep) met ruimte. Hoe een scholingstraject eruit zou moeten zien, hangt uiteraard ook weer vooral af van het actuele werk- en denkniveau van een ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigde, diens handicap of beperking en diens kennis, ervaring, motivatie en interesse. Op basis daarvan kan een kansrijk uitstroomberoep worden geselecteerd en op basis daarvan kan dan weer de best aansluitende opleiding worden gevonden die centraal kan staan in een eventueel scholingstraject.

Aantal baanopeningen bepaalt mede de kansen

In de laatste kolom van tabel 6.3 wordt voor de kansrijke beroepen voor re-integratie het aantal verwachte baanopeningen tot 2012 weergegeven. Voor sommige kansrijke beroepen voor re-integratie is het aantal baanopeningen dat beschikbaar komt dermate gering dat de kansrijkheid van een uitstroomberoep eveneens beperkt is. Zo zien we tot 2012 slechts 1500 baanopeningen voor monteurs en controleurs elektronische producten. Dat betekent dat er van 2007 tot 2012 jaarlijks vraag is naar zo'n 300 nieuwe monteurs en controleurs. Voor ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden met een opleiding VMBO elektrotechniek is het beroep van monteur van elektronische producten weliswaar perspectiefrijk, maar het aantal AO-uitkeringsgerechtigden dat zou kunnen uitstromen naar die beroepsgroep is zeer beperkt. Zeker als we daarbij ook nog zien dat in 2006 maar 3% van de monteurs werkzaam is met een VMBO opleiding elektrotechniek en dat dat percentage de laatste jaren sterk dalend is.

6.4 Arbeidsmarktperspectieven voor uitstromers en zittend bestand

- Welke zijn tot 2012 de arbeidsmarktperspectieven van de beroepen en sectoren waarin, en de opleidingsachtergrond waarmee, AO-uitkeringsgerechtigden zijn uitgestroomd?
- Welke zijn tot 2012 de arbeidsmarktperspectieven van de beroepen en sectoren waarin, en de opleidingsachtergrond waarmee, AO-uitkeringsgerechtigden

Voor uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden kijken we naar de arbeidsmarktperspectieven van beroep, opleiding en sector op of na het moment van uitstroom. Dit om na te gaan in hoeverre re-integratie heeft plaatsgevonden naar kansrijke danwel kansarme segmenten. Voor uitstromers naar perspectiefarme segmenten geldt dat zij bij een eventueel verlies van werk, mogelijk problemen zullen hebben bij het opnieuw vinden van werk. Voor het zittend bestand wordt gekeken naar de arbeidsmarktperspectieven voor het beroep en de sector waarin men naast de uitkering werkzaam is en de opleidingsachtergrond waarmee men werkzaam is. Dit om na te gaan in hoeverre AO-uitkeringsgerechtigden naast hun uitkering werkzaam zijn op kansarme segmenten. Naast de uitkering werken in een perspectiefarm beroep betekent dat bij verlies van werk relatief veel moeite gedaan zal moeten worden om aan het werk te blijven of weer aan het werk te komen.

6.4.1 *Uitstroom en zittend bestand; Beroep*

Tabel 6.4a laat zien dat AO-uitkeringsgerechtigden die uitstromen naar werk uitstromen naar een grote verscheidenheid aan beroepen. Belangrijkste uitstroomberoepen zijn boekhouders en secretaresses, verzorgend personeel (niet medisch) en chauffeurs. Tabel 6.4a laat verder zien dat ten minste één op de drie uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden aan het werk is (gegaan) in een beroepsgroep waarvoor matige tot slechte perspectieven gelden. AO-uitkeringsgerechtigden die werkzaam zijn naast hun uitkering (zittend bestand) zijn dat in ongeveer dezelfde beroepen als die waar uitstromers zijn gaan werken. Ook laat tabel 6.4a zien dat AO-uitkeringsgerechtigden naast de uitkering relatief vaak werkzaam zijn binnen de beroepsgroep *boekhouders en secretaresses* (waaronder ook magazijnbediendes en administratief medewerkers), een beroepsgroep met matige arbeidsmarktperspectieven. Een kleine 5% is naast de AO-uitkering werkzaam in de beroepsgroep verzorgend personeel (niet medisch), een beroepsgroep met slechte arbeidsmarktperspectieven.

Tabel 6.3 Kansrijke beroepen voor re-integratie gezien de opleidingsachtergrond van instromers afkomstig uit kwetsbare beroepen.

Opleidingstype	Kansrijk uitstroomberoep	%	Trend	ITKB typering	Baanopeningen
Basisonderwijs	Bouwvakkers	8	Stijgend	Zeer goed	40.800
	Mechanisch operators	3	Constant	Goed	12.300
	Metaalarbeiders	3	Constant	Goed	11.900
	Monteurs	3	Constant	Goed	28.900
VMBO elektrotechniek	Elektromonteurs	20	Constant	Zeer goed	11.100
	Monteurs	8	Constant	Goed	28.900
	Bouwvakkers	5	-	Zeer goed	40.800
	Aannemers en installateurs	5	-	Goed	37.100
	Mechanisch operators	4	Sterk stijgend	Goed	12.300
	Metaalarbeiders	3	Sterk stijgend	Goed	11.900
	Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	3	Sterk dalend	Goed	1.500
VMBO techniek overig	Bouwvakkers	14	Stijgend	Zeer goed	40.800
	Monteurs	9	Dalend	Goed	28.900
	Metaalarbeiders	5	Constant	Goed	11.900
	Aannemers en installateurs	5	Constant	Goed	37.100
VMBO consumptief en levensmiddelen techniek	Mechanisch operators	5	-	Goed	12.300
	Elektromonteurs	4	Sterk stijgend	Zeer goed	11.100
	Mechanisch operators	10	-	Goed	12.300
	Bouwvakkers	6	-	Zeer goed	40.800
MBO elektrotechniek	Metaalarbeiders	3	Sterk stijgend	Goed	11.900
	Elektromonteurs	27	Constant	Zeer goed	11.100
	Monteurs	12	Dalend	Goed	28.900
	Aannemers en installateurs	4	Dalend	Goed	37.100
MBO facilitaire dienstverlening	Monteurs	3	-	Goed	28.900
	Monteur	20	Dalend	Goed	28.900
	Bankwerkers en lassers	16	Constant	Goed	10.300
	Metaalarbeiders	6	Constant	Goed	11.900
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	Aannemers en installateurs	6	Dalend	Goed	37.100
	Procesoperators	3	Sterk stijgend	Goed	18.000
MBO overig	Leraar basisonderwijs	4	Sterk stijgend	Goed	37.500
	Aannemers en installateurs	3	-	Goed	37.100

HBO lerarenopleiding basisonderwijs	Leraar basisonderwijs	71	Constant	Goed	37.500
Tabel 6.3 (vervolg) Kansrijke beroepen voor re-integratie gezien de opleidingsachtergrond van instromers afkomstig uit kwetsbare beroepen.					
Opleidingstype	Kansrijk uitstroomberoep	%	Trend	ITKB typering	Baanopeningen
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	Docenten exacte, medisch/verzorgend (2e graads)	15	-	Zeer goed	3.200
	Docenten landbouw en techniek (2e graads)	12	Sterk dalend	Zeer goed	2.900
	Aannemers en installateurs	4	Sterk stijgend	Goed	37.100
	Bouwkundig projectleiders (en architecten)	4	Sterk stijgend	Goed	17.200
	Leraar basisonderwijs	3	Constant	Goed	37.500
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	Docenten exacte, medische/ verzorgend (2e graads)	19	-	Zeer goed	3.200
HBO milieukunde	Docenten 2 ^e graads zonder specialisatie	4	Sterk stijgend	Zeer goed	2.600
	Proces technologen	5	-	Goed	1.300
HBO bedrijfskunde	Proces operators	3	Constant	Goed	18.000
	Bouwkundig projectleiders (en architecten)	3	Sterk stijgend	Goed	17.200
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	Leraar basisonderwijs	4	Stijgend	Goed	37.500
HBO pedagogie	Leraar basisonderwijs	6	-	Goed	37.500
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	Docenten (talen en) expressie	7	Sterk dalend	Goed	7.200
	Leraar basisonderwijs	3	Sterk stijgend	Goed	37.500
HBO overig	Aannemers en installateurs	3	-	Goed	37.100
	Bouwkundig projectleiders (en architecten)	3	Constant	Goed	17.200
WO sociale wetenschappen	Docenten sociale vakken (1e graads)	3	Dalend	Goed	1.600
WO overig	Docenten talen en expressie	4	Sterk stijgend	Goed	7.200

Bron: ROA/TNO.

6.4.2 *Uitstroom en zittend bestand; Opleiding*

Tabel 6.4b geeft de arbeidsmarktperspectieven van de belangrijkste opleidingsachtergronden voor AO-uitkeringsgerechtigden die naar werk zijn uitgestroomd uit de AO-uitkering. De tabel laat bijvoorbeeld zien dat meer dan 30% van de uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden een opleidingsachtergrond heeft met matige arbeidsmarktperspectieven. In tabel 6.4b geven we ook de verdeling naar opleidingsachtergrond van AO-uitkeringsgerechtigden die naast hun uitkering werkzaam zijn. We zien een beeld dat vergelijkbaar is met het beeld voor de uitstromers in kolom 1 van de tabel. Ook van het zittend bestand is ongeveer 30% werkzaam ondanks een opleidingsachtergrond met matige perspectieven. Zowel uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden als zittend bestand AO-uitkeringsgerechtigden zijn vooral werkzaam met een opleidingsachtergrond Basisonderwijs, MBO economie of techniek en VMBO theoretische leerweg (MAVO).

Tabel 6.4a Arbeidsmarktperspectieven belangrijkste beroepen *uitstroom en zittend bestand*, 2007-2012.

Beroepsgroep ROA-typering (niveau)	Uitstroom werk- zaam in beroep %	Zittend bestand werkzaam in beroep %	ITKB*	Typering per- spectief AO'en
Boekhouders en secretaresses (middelbaar)	5,9	6,4	0,865	Matig
Verzorgend personeel (niet medisch) (middelbaar)	5,8	4,9	0,897	Slecht
Chauffeurs (lager)	5,6	4,9	0,806	Goed
Verkopers (lager)	5,0	4,6	0,871	Matig
Receptionisten/ administratieve employés (lager)	4,8	4,3	0,845	Redelijk
Commerciële employés (middelbaar)	4,0	3,8	0,855	Matig
Therapeuten en verpleegkundigen (hoger)	3,7	3,3	0,852	Matig
Hulpkrachten horeca en verzorging (lager)	3,4	3,3	0,869	Matig
Winkeliers (middelbaar)	3,0	.	0,866	Matig
Verplegenden en doktersassistenten (middelbaar)	2,9	2,6	0,837	Redelijk
Agrarische bedrijfshoofden (middelbaar)	2,8	.	0,829	Goed
Aannemers en installateurs (middelbaar)	2,8	2,8	0,754	Goed
Bouwvakkers (lager)	2,7	3,4	0,743	Zeer goed
Ziekenverzorgenden (middelbaar)	2,6	.	0,879	Matig
Leraar basisonderwijs (hoger)	.	2,9	0,756	Goed
Monteurs (middelbaar)	.	2,6	0,765	Goed
Commercieel medewerkers (hoger opgeleid)	.	2,5	0,858	Matig
Andere beroepsgroepen	45,0	47,6	---	---

Bron: ROA/TNO.

* = Als de ITKB bijvoorbeeld de score 0,865 heeft, dan betekent dit 13,5% van de te verwachten baanopeningen tot 2012 niet kan worden vervuld met het aanbod van mensen met de anno 2006 gebruikelijke opleidingsachtergrond voor het betreffende beroep.

. = < 2,5%

Tabel 6.4b Arbeidsmarktperspectieven *uitstroom* en *zittend bestand* naar opleidingsachtergrond, 2007-2012.

Opleidingscategorie	Uitstroom met oplei- ding	Zittend bestand werkzaam met oplei- ding	ITA	Typering Perspec- tief (ITA)
	%			
Basisonderwijs	14,6	15,4	1,03	Redelijk
MBO Techniek	10,9	9,4	0,90	Goed
MBO Economie	10,3	10,2	1,08	Matig
VMBO Theorie (Theoretische Leerweg/TL)	8,9	9,0	0,97	Goed
MBO Dienstverlening/ welzijn (sociaal-cultureel)	8,2	8,7	1,08	Matig
VMBO Techniek	7,4	6,6	0,89	Goed
HBO Onderwijs en sociaal-cultureel	7,0	7,9	0,97	Goed
HAVO/VWO	5,6	6,6	1,00	Goed
VMBO Zorg en welzijn (verzorging)	4,9	5,1	1,11	Matig
VMBO Economie	3,6	3,7	1,14	Matig
MBO Gezondheidszorg	3,2	2,9	1,00	Goed
Andere opleidingscategorieën	15,3	14,6	---	---

Bron: ROA/TNO.

6.4.3 *Uitstroom en zittend bestand; Sector*

Tabel 6.4c geeft de uitbreidingsvraag voor de sectoren waarin uitgestroomde AO'ers en zittend bestand AO werkzaam zijn. Tabel 6.4c laat zien dat uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden en zittend bestand AO het meest werkzaam zijn in de gezondheidszorg (20 tot 25%) of de horeca en zakelijke dienstverlening (16 tot 17%). In totaal zien we dat de helft van de uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden gaat werken in een 'groeisector'. Van het zittende bestand AO is dat percentage met 47% iets lager. Dit betekent overigens niet dat de helft van de uitstromers en het zittende bestand ook in banen werkt waarvoor gunstige perspectieven gelden. De groei in een sector kan zich immers concentreren in andere beroepen of op andere niveaus dan die waar uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden of zittend bestand AO werkzaam is. In de krimpsectoren werkt ongeveer 20% van de uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden. Ook van het zittende bestand AO is 1/5^e deel werkzaam in een krimpsector.

Tabel 6.4c Jaarlijkse uitbreidingsvraag²⁰ in de bedrijfssectoren waar *uitstromers* en *zittend bestand* werken, 2007-2012.

Bedrijfssector	Uit- stroom werk- zaam in sec- tor %	Zittend bestand werkzaam in sector %	Uitbrei- dings- vraag %	Typering perspectief	Gemiddeld aantal wer- kenden 2005-2006
Gezondheidszorg	24,6	20,4	1,2	Goed	1.083.500
Horeca en zakelijke dienstverlening	17,1	16,3	2,9	Goed	1.258.500
Handel en reparatie	13,5	14,7	0,3	Redelijk	930.500
Overheid en onderwijs	8,3	12,6	0,5	Redelijk	1.030.500
Overige industrie	7,1	7,5	-1,7	Matig	377.000
Bouw	5,8	6,6	0,8	Goed	470.000
Transport	5,5	4,9	-0,7	Matig	326.000
Metaal en elektrotechniek	4,4	4,8	-0,3	Matig	305.500
Landbouw en visserij	4,0	3,3	-2,8	Matig	196.000
Bank- en verzekeringswezen	3,2	2,7	0,7	Goed	257.500
Andere sectoren	6,5	6,2	---	---	761.000
Totaal	100		0,8		6.996.000

Bron: ROA/TNO.

6.5 Benutting van kansrijke trajecten

In deze paragraaf geven we een indruk van de mate waarin de in paragraaf 6.3 aangedragen kansrijke beroepen voor re-integratie in de periode 2000-2005 al werden gekozen als beroep door uitstromers uit de AO en zittend bestand AO. In tabel 6.5 laten we zien welk percentage van de uitstromers en welk percentage van het zittend bestand werkzaam is in één van de kansrijke beroepen voor re-integratie. Van het zittend bestand blijkt iets meer dan 18% werkzaam in één van de onderscheiden uitstroomberoepen. Van de uitstromers is dat nog geen 15%.

Onbenutte kansen in beroep 'procesoperator'

Een van de opvallendste 'gemiste kansen' waar het gaat om de re-integratie lijkt het beroep van procesoperator (zie tabel 6.5). In de komende jaren worden bijna 18.000 baanopeningen verwacht. Baanopeningen waarvoor de werkgever, zo prognosticeert het ROA, moeilijk mensen zal kunnen vinden. We zien echter geen uitstroom vanuit de AO-uitkering naar het beroep van procesoperator. Ook zijn er onder de personen die naast hun AO-uitkering in de periode 2000-2005 werkzaam zijn, nauwelijks procesoperators. In tabel 6.3 lieten we zien dat het beroep van procesoperator vooral kansen biedt aan personen met een HBO opleiding milieukunde of een MBO opleiding werktuigbouw en mechanische techniek. Die opleiding sluit redelijk aan bij het vak van procesoperator. We zagen bovendien dat het percentage procesoperators met als opleidingsachtergrond MBO werktuigbouw en mechanische techniek de laatste jaren sterk stijgt. Procesoperator is overigens wel een beroep op middelbaar niveau. We zagen in dit rapport al dat AO-uitkeringsgerechtigden relatief vaak lager opgeleid zijn.

²⁰ In de tabel wordt alleen gekeken naar de uitbreidingsvraag, omdat we graag willen weten in hoeverre er *extra* ruimte ontstaat in een sector en er dus groei is. Om het arbeidsmarktperspectief te bepalen zijn daarnaast ook gegevens over de vervangingsvraag en de verwachte instroom van schoolverlaters in de bedrijfssectoren noodzakelijk. Deze gegevens zijn echter niet beschikbaar.

Voor hoeveel AO-uitkeringsgerechtigden het beroep van procesoperator daadwerkelijk kansen biedt, valt dus te bezien. De aard van de handicap of ziekte van een individu is daarbij leidend.

Tabel 6.5 Percentage van zittend bestand en uitstroom dat werkt in 'kansrijke' beroepsgroepen.

Beroepsgroep	Zittend bestand %	Uitstromers %	Baanopeningen
Bouwvakkers	3	3	40.800
Leraar basisonderwijs	3	1	37.500
Aannemers en installateurs	3	3	37.100
Monteurs	3	2	28.900
Mechanisch operators	2	2	12.300
Metaalarbeiders	1	2	11.900
Docenten talen en expressie	1	1	7.200
Elektromonteurs	1	1	11.100
Architecten en bouwkundig projectleiders	1	1	17.200
Monteurs/ controleurs elektrotechnische producten	0,4	0,4	1.500
Docent exact, medisch, verzorgend (2e gr.)	0,4	0,3	3.200
Docenten landbouw en techniek (2e gr.)	0,3	0,1	2.900
Docenten sociale vakken (1e gr.)	0,2	0,1	1.600
Docenten 2e gr. zonder specialisatie	0,2	0,1	2.600
Procestechnologen	0,1	0,1	1.300
Procesoperators	0,0	0,0	18.000
Totaal (%)	18	15	

Bron: ROA/TNO.

Ook docentberoepen kansrijk, maar psychisch belastend

Andere nog nauwelijks benutte uitwijkberoepen zijn vooral de diverse docentberoepen waaronder het beroep van leraar in het basisonderwijs. Van docenten en leraren is echter bekend dat zij een psychisch belastend beroep hebben. Voor personen die zijn ingestroomd met psychische klachten bieden deze beroepen maar beperkte perspectieven. Voor andere instromers, die een MBO/HBO opleiding hebben, biedt het beroep van docent of leraar de komende jaren goede mogelijkheden voor duurzame re-integratie. Of zo'n traject realistisch is, hangt uiteraard af van de wensen en vermogens van een individuele kandidaat, maar banen zijn er in ieder geval wel te verwachten.

Zware beroepen kansrijk, maar fysiek belastend

Waar voor de docentberoepen geldt dat het psychisch belastende beroepen zijn, geldt voor beroepen als bouwvakker, monteur en metaalarbeider dat het fysiek zware beroepen zijn. Het zijn echter ook beroepen waar de komende jaren veel groei wordt verwacht. Zo is er de komende jaren behoefte aan meer dan 40.000 bouwvakkers. In de periode 2000-2005 stroomde bijna 3% van de AO-uitkeringsgerechtigden uit als bouwvakker. Voor on- of laaggeschoolde instromers (basisonderwijs of VMBO) die vanwege locomotore klachten instromen liggen deze beroepen niet voor de hand. Voor de on- of laaggeschoolde instromers met voornamelijk psychische klachten is het beroep van bouwvakker of metaalarbeider mogelijk interessant.

6.6 Conclusie

In dit zesde hoofdstuk laten we allereerst zien in welke beroepen, met welke opleidingsachtergrond en in welke sectoren instromers in de de AO-uitkeringen werkten op of voorafgaand aan het moment van instroom en welke arbeidsmarktperspectieven gelden voor die beroepen, sectoren en opleidingsachtergronden. Ook voor de beroepen, sectoren en opleidingsachtergrond van AO-uitkeringsgerechtigden, die naast de uitkering werken (zittend bestand) en uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden, laten we de arbeidsmarktperspectieven zien.

Re-integratie in het oude beroep voor instromers

Voor de AO-uitkeringsgerechtigden die zijn ingestroomd in de uitkering vanuit de beroepsgroep ‘niet medisch verzorgend personeel’ concluderen we dat re-integratie in het oude beroep, gezien de ontwikkelingen in de vraag naar en het aanbod van mensen voor die beroepen, ongunstige vooruitzichten geeft. De beroepsgroep verzorgend personeel (niet medisch) omvat bijvoorbeeld kappers, crècheleiders, schoonheidsspecialisten, chef-koks in kleine keukens en oberkelners. Ook instromers uit de beroepen boekhouder/secretaresse (w.o. administratief medewerkers), verkopers, hulpkracht horeca en verzorging (w.o. kelners, serveersters, maar ook manicure, pedicure en bijvoorbeeld hulp in de huishouding), commerciële employés (lager en middelbaar niveau, bijvoorbeeld baliemedewerkers) en commercieel medewerkers (middelbaar en hoger niveau, bijvoorbeeld artsenbezoekers of makelaars) doen er goed aan aandacht te hebben voor uitwijkberoepen met een gunstiger arbeidsmarktperspectief op de middellange termijn.

Kansrijke beroepen voor hulpkrachten horeca en verzorging, een voorbeeld

We kijken in dit hoofdstuk naar kansrijke uitwijkberoepen voor ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden vanuit beroepen waarvoor de arbeidsmarktperspectieven op de middellange termijn minder gunstig zijn. Voor hen is re-integratie in het oude beroep weliswaar de eerste optie, maar wellicht op de middellange en langere termijn niet de beste optie. Omzien naar perspectiefrijkere alternatieven is dan een optie. In dit hoofdstuk laten we bijvoorbeeld zien dat ‘hulpkracht in de horeca en verzorging’ een beroep is met ongunstige perspectieven. Dat betekent dat het aanbod van arbeid voor deze beroepsgroep de verwachte vraag de komende jaren zal (blijven) overstijgen.

Ruim 4% van de ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden komt uit deze beroepsgroep en voor die 4% biedt werkhervatting in het oude beroep (hulpkracht horeca en verzorging) ongunstige vooruitzichten (matige perspectieven). Arbeidsdeskundigen zouden in dit geval kunnen overwegen in overleg met een re-integratiekandidaat een ander beroep als doelstelling voor re-integratie te zoeken. Welk beroep dat zou kunnen zijn kan pas worden bepaald als het actuele werk- en denkniveau van een kandidaat duidelijk is. Omdat we voor deze studie niet kunnen beschikken over dergelijke gegevens gaan we bij het bepalen van de kansrijke beroepen voor re-integratie uit van de hoogst behaalde opleiding. Een redelijke benadering van het actuele werk- en denkniveau van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden. We pleiten er echter uitdrukkelijk voor om per direct te starten met het herkennen, erkennen en registreren van het actuele werk- en denkniveau van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden. Van de in de AO-uitkering ingestroomde hulpkrachten in de horeca heeft meer dan 30% alleen basisonderwijs. Voor de ingestroomde hulpkrachten in de horeca met alleen basisonderwijs laten we zien dat bouwvakker, mechanisch operator, metaalarbeider of monteur de meest kansrijke beroepen voor re-integratie zijn. Deze beroepsgroepen zijn kansrijk omdat de opleidingsachtergrond basisonderwijs erop aansluit en omdat de arbeidsmarktperspectieven voor deze beroepen goed tot zeer goed zijn.

Kansrijk uitstroomberoep ongeschoold; bijvoorbeeld bouwvakker

Van de genoemde kansrijke uitwijkberoepen biedt het beroep van bouwvakker de beste mogelijkheden voor ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden die werk zoeken omdat 1) werkgevers ook de komende jaren zeer grote problemen zullen hebben bij het vinden van bouwvakkers en 2) omdat het percentage bouwvakkers dat met alleen basisonderwijs aan het werk is als bouwvakker (nu bijna 8%) de laatste jaren stijgt. Er ontstaat dus meer ruimte voor mensen met basisonderwijs. Op deze wijze laten we in tabel 6.3 voor AO-uitkeringsgerechtigden in kwetsbare beroepen de belangrijkste kansrijke uitwijkberoepen zien. In tabel 6.3 laten we verder zien dat het beroep van bouwvakker tot 2012 ook in kwantitatieve zin veel ruimte biedt. Jaarlijks ontstaat er vraag naar een kleine 10.000 nieuwe bouwvakkers. De bouw is echter een zeer conjunctuurgevoelige sector. Het blijft van groot belang de actuele situatie in de arbeidsmarkt mee te wegen bij het beoordelen van de mate waarin een re-integratiebestemming perspectiefrijk is.

Wat is het actuele werk- en denkniveau? EVC instrumentarium centraal

Selecteren van kansrijke beroepen voor re-integratie op basis van de hoogst afgeronde opleiding, zoals we dat in deze studie hebben gedaan, doet onvoldoende recht aan de door re-integratiekandidaten tijdens de loopbaan opgedane kennis en ervaring. Voordat wordt overgegaan tot re-integratie naar perspectiefrijke(re) segmenten of tot opscholing of omscholing is het van cruciaal belang om per individu na te gaan in hoeverre iemands opleidingsachtergrond ook daadwerkelijk iemands actuele werk- en denkniveau weergeeft. Vaak hebben mensen in hun werk veel kennis en ervaring opgedaan, waardoor zij op een hoger niveau functioneren dan hun opleidingsachtergrond doet vermoeden. Zeker voor ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden zal dit het geval zijn. Re-integratie en de selectie van de meest perspectiefrijke uitstroomberoepen begint dus altijd met het herkennen, erkennen en ook registreren van het actuele niveau van een re-integratiekandidaat met gebruikmaking van bijvoorbeeld het EVC (Erkenning van Verworven Competenties) instrumentarium. In deze studie gaan we nog uit van de hoogst voltooide opleiding om het werk- en denkniveau in te schatten en op basis daarvan kansrijke beroepen voor re-integratie te selecteren. Met de beschikbare data is een betere inschatting van het actuele werk- en denkniveau niet mogelijk.

Geen actuele kansrijke uitwijkmogelijkheden?

Voor een groot aantal combinaties van beroepen en opleidingsachtergronden zijn niet direct perspectiefrijke segmenten voorhanden. Stromen mensen de AO-uitkering in, vanuit een beroep met ongunstige perspectieven en sluit de opleidingsachtergrond niet echt goed aan bij beroepen waarvoor wel gunstige arbeidsmarktperspectieven bestaan, dan zou allereerst gekeken kunnen worden naar de mogelijkheden om met gerichte op- of omscholing een kansrijk uitwijkberoep te vinden. Ook in dat geval is een goede analyse van actueel werk- en denkniveau het startpunt. Lukt dit niet, dan kan re-integratie op een lager niveau wellicht uitkomst bieden, maar daarbij dient dan wel rekening te worden gehouden met mogelijke verdringingseffecten.

7 Beschouwing en aanbevelingen

In dit slothoofdstuk geven we een beschouwing op de resultaten van dit onderzoek en de totstandkoming van die resultaten. Daarbij doen we enkele aanbevelingen voor verbeteringen in het bestaande re-integratie-instrumentarium en de registratiepraktijk. Deze aanbevelingen zijn erop gericht de re-integratiepraktijk te versterken door bij het uitstippelen van re-integratietrajecten meer aandacht te hebben voor de vraagkant van de arbeidsmarkt. Om die vraagkant van de arbeidsmarkt nauwer te betrekken blijkt echter ook een beter inzicht in de aanbodzijde noodzakelijk. Voor conclusies naar aanleiding van de centraal gestelde onderzoeksvragen verwijzen we naar de samenvatting van dit rapport. U vindt deze samenvatting voorin op de bladzijdes 7 tot en met 14.

Koppeling AO registraties aan EBB biedt veel analysemogelijkheden

Deze studie laat zien dat de gerealiseerde koppeling tussen AO-uitkeringsbestanden van het UWV met de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS een belangrijke meerwaarde heeft voor het beschrijven en analyseren van de actuele (arbeidsmarkt)positie van (ex-)AO-uitkeringsgerechtigden in Nederland. In dit rapport beschrijven we de arbeidsmarktpositie van AO-uitkeringsgerechtigden die naast de uitkering werkzaam zijn en van werkzame AO-uitkeringsgerechtigden die inmiddels zijn uitgestroomd uit de uitkering. We beschrijven ook de arbeidsmarktpositie van instromers in een AO-uitkering op of voorafgaand aan het moment van instroom. De EBB bevat echter nog veel meer informatie bijvoorbeeld over gezinssituatie, opleidingsdeelname, deelname aan vrijwilligerswerk of leefstijl. Het gekoppelde bestand biedt daarmee zeer interessante mogelijkheden voor verdiepend onderzoek naar de maatschappelijke positie van AO-uitkeringsgerechtigden. Niet alleen gedurende het verblijf in de uitkering, maar ook ervoor of erna.

Koppeling AO/EBB bestand aan AIS nog weinig bruikbaar

Zoveel kansen als de koppeling van de AO registratiebestanden aan de EBB biedt, zo beperkt blijkt vooralsnog de bruikbaarheid van een koppeling met het Arbeidsmarkt-informatiesysteem van ROA voor het bepalen van het arbeidsmarktperspectief van AO-uitkeringsgerechtigden. Het belangrijkste knelpunt is dat we bij het bepalen van de arbeidsmarktperspectieven voor de middellange termijn geen enkele correctie kunnen aanbrengen voor de resterende gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid. We kunnen ons enkel baseren op de opleidingsachtergrond van AO-uitkeringsgerechtigden. Daarbij doet zich echter nog een belangrijk knelpunt voor, namelijk de beperkte informatie over het actuele werk- en denkniveau van de AO-uitkeringsgerechtigden. Opleidingsniveau is een maar beperkt bruikbare proxy voor het vaststellen van dat actuele werk- en denkniveau.

Vaststellen van de arbeidsmarktperspectieven van (groepen) AO-uitkeringsgerechtigden op grond van opleidingsachtergrond heeft daardoor maar een beperkte waarde. Van AO-uitkeringsgerechtigden bijvoorbeeld die op latere leeftijd instromen in de AO, blijkt een belangrijk aandeel als hoogst afgeronde opleiding basisonderwijs te hebben. Deze instromers hebben vaak tientallen jaren gewerkt. In die jaren hebben zij veel kennis en ervaring opgebouwd, waardoor het actuele werk- en denkniveau best VMBO of zelfs MBO niveau zou kunnen zijn. Arbeidsmarktperspectieven voor deze instromers worden echter gebaseerd op de hoogst behaalde opleiding 'basisonderwijs' en zijn daarmee minder goed te gebruiken, want hoogstwaarschijnlijk een onderschatting.

Ook het bepalen van kansrijke beroepen voor re-integratie, zoals we dat in dit rapport in hoofdstuk 6 doen, kan vooralsnog alleen op basis van de informatie over de hoogst behaalde opleiding van de vanuit perspectiefarme segmenten van de arbeidsmarkt ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden. De methodiek die we presenteren biedt goed perspectieven, maar om tot goede en vooral bruikbare resultaten te komen is het nodig uit te gaan van het actuele werk- en denkniveau van re-integratiekandidaten en niet van de hoogst behaalde opleiding.

Arbeidsmarktprognose AO-uitkeringsgerechtigde vraagt afgestemde registraties

Een verdere aanbeveling is nader te onderzoeken of en hoe een correctie te maken is voor de gevolgen van de resterende arbeidsongeschiktheid van AO-uitkeringsgerechtigden voor hun arbeidsmarktperspectief. Een mogelijkheid zou zijn apart arbeidsmarktprognoses te doen voor AO-uitkeringsgerechtigden door arbeidsmarktstromen van (ex-) AO-uitkeringsgerechtigden in het recente verleden te volgen en deze gegevens te gebruiken bij het doen van prognoses specifiek voor AO-uitkeringsgerechtigden. In tabel 3.7 van dit rapport geven we een indruk van hoe stromen lopen.

We plaatsen echter ook de kanttekening dat het volgen van AO-uitkeringsgerechtigden van en naar de uitkering vereist dat gegevens over beroep, sector, actueel werk- en denkniveau, diagnose en AO% op het moment van instroom en op het moment van uitstroom of anderszins eenduidig worden geregistreerd. Momenteel wordt door UWV wel het beroep van instroom geregistreerd, maar dat gebeurt op een wijze die niet goed vergelijkbaar is met de registratie van beroepen in de EBB. Een vergelijking van het instroomberoep met het beroep na uitstroom of tijdens de uitkering, zoals we dat in hoofdstuk 3 doen, is daardoor niet goed mogelijk.

TNO pleit daarom voor een preciezere registratie van het (voormalige) beroep van AO instromers. Dit om een beter inzicht te krijgen in de aard van de stromen van en naar de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. Bij voorkeur dient dat beroep op basis van de SBC-codes (Standaard Beroepen Classificatie) van het CBS te worden geregistreerd. Op dit moment is het instroomberoep niet opgenomen in de registerbestanden van het UWV die voor analyse beschikbaar komen in het SSB.

Voor analysedoeleinden is het wenselijk om naast het opleidingsniveau het actuele werk- en denkniveau vast te leggen in de jaarlijkse registratiebestanden van UWV. Het actuele werk- en denkniveau zou zo moeten worden geregistreerd dat deze correspondeert met de SOI-indeling van het CBS (Standaard Opleidingsindeling), zodat koppeling met bijvoorbeeld AIS mogelijk is en arbeidsmarktperspectieven kunnen worden vastgesteld op basis van het actuele werk- en denkniveau.

Gebruik EVC instrumentarium om actueel niveau te peilen

Wij pleiten derhalve, mede naar aanleiding van deze studie, voor structureel gebruik van het EVC instrumentarium zodat het actuele werk- en denkniveau wordt herkend en erkend en zodat ook de bepaling van kansrijke beroepen voor re-integratie kan geschieden op basis van actuele informatie over iemands menselijk kapitaal. Ook hebben we in deze studie op meerdere plaatsen gepleit voor een verkenning van de mogelijkheden tot op- of omscholing als blijkt dat AO-uitkeringsgerechtigden beschikken over een opleidingsachtergrond die op de middellange termijn matige of zelfs slechte arbeidsmarktperspectieven biedt of die enkel aansluit bij beroepen die op de middellange termijn matige of slechte arbeidsmarktperspectieven bieden (vraag structureel kleiner dan aanbod).

Ook bij het overwegen van op- of omscholing naar perspectiefrijke(re) segmenten, is het van groot belang per individu na te gaan in hoeverre de opleidingsachtergrond iemands actuele werk- en denkniveau weergeeft. Re-integratie en de selectie van de meest perspectiefrijke (uitwijk)beroepen begint dan met een analyse van het actuele niveau van een re-integratiekandidaat met gebruikmaking van bijvoorbeeld het EVC (Erkenning van Verworven Competenties) instrumentarium.

Arbeidsmarktinformatie is aanvulling

Arbeidsmarktprognoses kunnen alleen een aanvulling zijn op de informatie die nu wordt gebruikt bij het uitstippelen van re-integratietrajecten. De informatie kan worden gebruikt bij het signaleren van perspectiefarme en perspectiefrijke arbeidsmarktsegmenten en bij het selecteren van kansrijke(re) beroepen voor re-integratie van ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden die werkzaam *waren* in beroepsgroepen met matige tot slechte arbeidsmarktperspectieven. Beroepen of sectoren die ‘krimpen’ of beroepen of sectoren waarvoor ook in de komende jaren ruim voldoende ‘gezond’ arbeidsaanbod beschikbaar is, bieden op de middellange en lange termijn aan AO-uitkeringsgerechtigden relatief beperktere kansen op duurzame arbeidsinpassing. Re-integratie op krimpsegmenten heeft immers een groter afbreukrisico dan re-integratie op groeisegmenten. We hebben in dit onderzoek ook moeten vaststellen dat kansrijke beroepen voor re-integratie vanwege gunstige arbeidsmarktperspectieven lang niet altijd ook kansrijke beroepen voor re-integratie zijn in individuele gevallen. Arbeidsmarktinformatie kan dus niet leidend zijn. Leidend zijn altijd de individuele beperkingen (fysiek, mentaal en sociaal-psychologisch) en de individuele mogelijkheden (kennis, kunde, wensen en motivatie) van een kandidaat voor re-integratie. Die bepalen de bestemming van een re-integratietraject. Arbeidsmarktprognoses bieden vervolgens aanvullende informatie over de perspectieven op de middellange termijn voor die bestemming.

Een nieuw arbeidsmarktprognosemodel voor re-integratie

We hebben in deze studie gebruik gemaakt van de arbeidsmarktprognoses van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt. Deze arbeidsmarktprognoses worden speciaal becijferd voor schoolverlaters. Tijdens dit onderzoek is ons tevens duidelijk geworden dat de arbeidsmarktpositie van WAO'ers op een aantal cruciale punten verschilt van die van schoolverlaters. Dat betekent ook dat de arbeidsmarktperspectieven, zoals die in de ROA prognoses voor schoolverlaters zijn berekend, niet goed bruikbaar zijn om voor WAO'ers de arbeidsmarktperspectieven vast te stellen, danwel perspectiefrijke segmenten voor re-integratie te onderscheiden. De aard van de aandoening van AO'ers komt op geen enkele wijze terug in de prognoses en er wordt nauwelijks rekening gehouden met tijdens de loopbaan verworven competenties. Beide aspecten zijn voor het bepalen van arbeidsmarktperspectieven van schoolverlaters overigens ook nauwelijks relevant, maar voor AO'ers en andere re-integratiekandidaten zijn het cruciale aspecten. TNO pleit ervoor bestaande arbeidsmarktprognosemodellen zo te verfijnen dat deze niet alleen de arbeidsmarktperspectieven in beeld brengen voor gezonde, jonge schoolverlaters, maar ook die van AO'ers en andere kandidaten voor re-integratie. Een model waarin ook verworven competenties (EVC) en fysieke c.q. mentale beperkingen kunnen worden meegewogen bij het vaststellen van arbeidsmarktperspectieven van het oude en eventueel ook een kansrijk nieuw beroep. De bouw van een dergelijk model start met het verzamelen van meer informatie over de loopbanen van AO'ers voor en na de uitkeringsperiode.

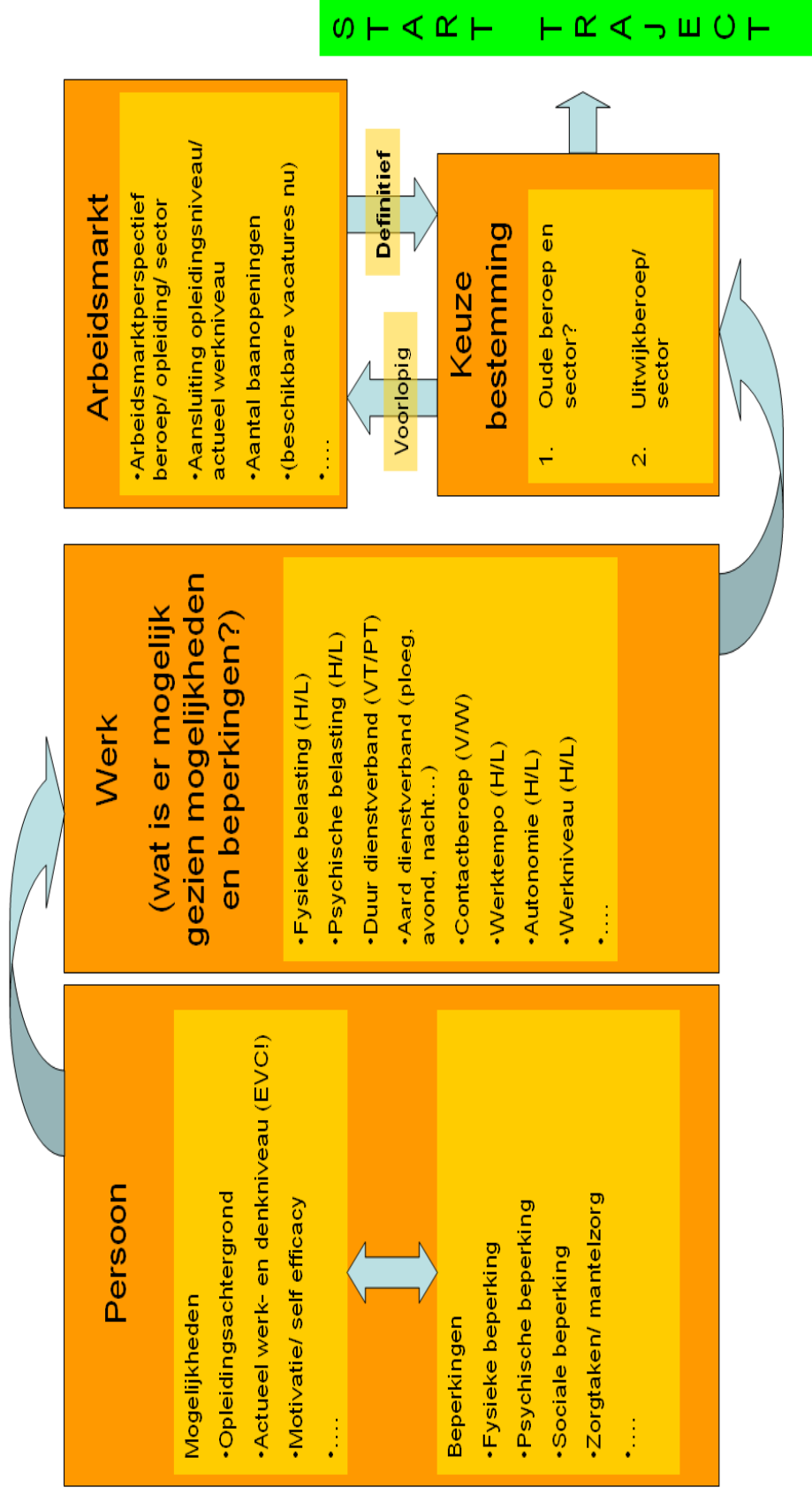
Nederlands Loopbanenbestand (volgen van AO'ers)

TNO pleit ervoor, mede ook naar aanleiding van onderzoek naar arbeidsmobiliteit in opdracht van de Raad voor Werk en Inkomen (RWI) en in het verlengde van de wens te komen tot nieuwe prognosemodellen voor AO'ers, te komen tot een Nationaal Loopbaanbestand (Nationaal Transitiebestand). Het Nationaal Loopbanenbestand is een analysebestand op basis van het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Binnen het SSB kan op basis van Banenbestanden, registratiebestanden van het UWV en de gemeenten (AO, WWB, WW) en het Zelfstandigenbestand een Loopbanenbestand worden gemaakt. Het Banenbestand bevat op basis van gegevens van de belastingdienst alle banen van alle werknemers in Nederland, inclusief de begin en eventuele einddatum van al deze banen. De registratiebestanden bevatten alle informatie over uitkeringen, inclusief begin- en eventuele einddatum. Het zelfstandigenbestand bevat alle zelfstandig werkende personen in Nederland. Helaas ontbreekt in het laatste bestand een begindatum. Door deze bestanden aaneen te koppelen kan de loopbaan van elke individuele werknemer worden vastgesteld. Ook kunnen met gebruikmaking van de datumvariabelen transities van en naar een uitkering worden vastgesteld.

Methodiek om kansrijke beroepen voor re-integratie te selecteren, waar ligt ruimte?

De arbeidsmarktprognoses, zoals ze er nu zijn, kunnen overigens wel degelijk behulpzaam zijn bij een meer vraaggerichte re-integratie. Zij kunnen echter onmogelijk leidend zijn. Wij stellen ter afsluiting van deze rapportage een meer vraaggerichte re-integratiemethodiek voor waarin naast de confrontatie van persoonlijke mogelijkheden met persoonlijke beperkingen van een kandidaat en de mogelijke kenmerken van het werk, ook het gebruik van arbeidsmarktinformatie en arbeidsmarktperspectieven een structurele plaats krijgt (figuur 7.1 op de volgende pagina). Nieuw is dat in het keuzeproces bij re-integratie niet alleen de informatie over de actuele arbeidsmarkt, zoals het aantal openstaande vacatures, een rol speelt, maar dat ook de middellange termijnperspectieven voor mogelijke bestemmingssectoren en -beroepen worden meegenomen. Startpunt in deze methodiek is echter, als vanouds, een gedegen diagnose van het actuele werk- en denkniveau van een re-integratiekandidaat.

Figuur 7.1: Integreren arbeidsmarktinformatie bij meer vraaggerichte re-integratie.

8 Bijlagen

8.1 Bronnen voor beroep bij instroom, uitstroom en zittende bestand

8.1.1 *Instroom*

Om het laatst uitgeoefende beroep van in de AO-uitkering ingestroomde AO-uitkeringsgerechtigden te achterhalen en deze informatie ook te kunnen gebruiken bij het bepalen van de perspectieven van AO-uitkeringsgerechtigden op de arbeidsmarkt, maken wij gebruik van de gekoppelde bestanden EBB en AO-uitkeringen. Via het AO-uitkeringenbestand beschikken wij over een persoonsgebonden code die ook in de EBB is opgenomen. Via deze code (RIN-code) wordt het AO-bestand gekoppeld aan de EBB en via dat bestand zijn wij in staat om voor een selectie van individuen informatie te krijgen over het beroep dat zij uitoefenden in de maand waarin zij instroomden in de AO-uitkeringen of op enig moment daaraan voorafgaand, doch na 2000 en maximaal 2 jaar voorafgaand aan het moment van instroom.

8.1.2 *Uitstroom*

Om het beroep en de sector van de AO-uitkeringsgerechtigden die uitstroomden uit de AO-uitkeringen naar werk vast te stellen hebben we een vergelijkbare methode gehanteerd. We koppelden AO bestanden aan de EBB en gaan vervolgens voor alle uit de uitkering uitgestroomde AO-uitkeringsgerechtigden die we ook terugvinden in de EBB en die werkzaam zijn na wat hun beroep is en in welke sector men werkt. Ook bij deze koppelingen gebruikten we de door het CBS versleutelde sofinummers (RIN-codes). We gebruiken in dit onderzoek alleen de gegevens van de AO-uitkeringsgerechtigden die in de EBB zijn bevraagd in de maand waarin ze zijn uitgestroomd uit de AO-uitkering of op een moment daarna, maar voor het jaar 2006 en binnen 2 jaar vanaf het moment van uitstroom.

8.1.3 *Zittend bestand*

De arbeidsmarktpositie van de AO-uitkeringsgerechtigden die gedurende de gehele onderzoeksperiode 2000-2005 een AO-uitkering ontvangen is eveneens vast te stellen na koppeling tussen de AO bestanden en de EBB. Omdat voor deze mensen geldt dat ze de gehele periode uitkeringsgerechtigd zijn, hebben we niet nader gekeken naar het precieze moment waarop de EBB enquête bij hen werd afgenomen, zolang dat maar binnen de periode 2000-2005 gebeurde.

8.2 Methodologie Arbeidsmarktprognoses

8.2.1 *Classificaties*

De prognoses worden opgesteld voor in totaal 127 beroepsgroepen en 102 opleidingstypen, gespreid over de volle breedte van de arbeidsmarkt. Van belang is dat de prognoses, en ook de overige opgenomen arbeidsmarktgegevens, in dit rapport worden gepubliceerd op het niveau van 11 beroepsklassen en 22 opleidingscategorieën. De onderliggende beroepsgroepen en opleidingstypen zijn opgenomen in Bijlage B van ROA (2007). Alle ROA-classificaties zijn koppelbaar met de verschillende classificaties van het CBS. De overzichten van de classificaties, de coderingen en de relaties tussen de ROA- en CBS-classificaties worden weergegeven in de digitale *Classificatiegids 2007*, welke van de website van het ROA te downloaden is.

8.2.2 *Uitbreidingsvraag*

Voor de berekening van de uitbreidingsvraag naar beroep en opleiding zijn er werkgelegenheidsprognoses op macro- en bedrijfssectorniveau benodigd. De macro-economische werkgelegenheidsprognoses in dit rapport zijn gebaseerd op CPB (2006), *Economische Verkenning 2008-2011*, CPB Document No. 129, november, Den Haag. In afwijking van deze middellangetermijnramingen voor de jaren tot 2012 is voor 2007 en 2008 gebruik gemaakt van CPB (2007), *Centraal Economisch Plan 2007*, april, Den Haag. Door het gebruik van deze kortetermijnprognoses worden de gehanteerde middellangetermijnramingen gecorrigeerd met de meer recente inzichten in de groei-verwachtingen van het CEP. Beide ramingen zijn iets voorzichtiger dan in de meer recente *Macro Economische Verkenning 2008* voor de kortetermijnprognoses en de *Actualisatie Economische Verkenning 2008-2011* voor de middellangetermijnprognoses. De gegevens in de laatste twee publicaties werden voor de doorberekening van de werkgelegenheidsprognoses naar beroep en opleiding in dit rapport te laat door het CPB gepubliceerd (september 2007).

Van belang is verder dat de macro-economische prognoses van het CPB op verzoek van het ROA door het EIM zijn gedifferentieerd naar 15 verschillende bedrijfssectoren.²¹ Deze sectordifferentiatie is gebaseerd op de Athena-indeling van het CPB. De sectorprognoses van het EIM zijn opgesteld volgens het zogenaamde PRISA-M model voor de middellange termijn.²² Voor de toepassing van dit verdeelmodel is uitgegaan van het macro-economische kader van het CPB. Het betreft hier niet alleen de prognoses voor de werkgelegenheid, maar ook voor de toegevoegde waarde, de investeringen in kapitaal en de P/A-ratio (i.e. personen versus arbeidsjaren).

In aansluiting op de prognoses van de uitbreidingsvraag voor bedrijfssectoren worden door het ROA prognoses gemaakt van de verschuivingen in de beroepenstructuur binnen de onderscheiden bedrijfssectoren. Hierdoor kan er rekening gehouden worden met het feit dat binnen een bedrijfssector bepaalde beroepsgroepen zich sneller ontwikkelen dan andere. Voorts zijn er in het zogenaamde beroepenmodel van de uitbreidingsvraag, naast de ontwikkeling van de omvang en structuur van de werkgelegenheid, verschillende verklarende variabelen (o.a. toegevoegde waarde en investeringen) gebruikt om de prognoses van de uitbreidingsvraag naar beroep samen te stellen.²³ Vervolgens wordt bepaald welke implicaties de voorspelde groei van de verschillende beroepsgroepen heeft voor de uitbreidingsvraag per opleidingstype. Hierbij wordt rekening gehouden met het optreden van verschuivingen in de opleidingenstructuur binnen beroepsgroepen.²⁴ De uitbreidingsvraag per opleidingstype heeft betrekking op het aantal personen met een bepaalde opleidingsachtergrond die werkgevers zouden willen aannemen om te kunnen voorzien in een grotere vraag naar goederen en diensten.

²¹ Het CPB publiceert wel nog ramingen voor de sector bedrijven, de zorgsector en de sector overheid en onderwijs. Deze sectorprognoses zijn door het EIM meegenomen in de doorberekening.

²² T. Kwaak (2006), PRISMA-M: een bedrijfstakkenmodel voor de middellange termijn, SCALES, februari, Zoetermeer.

²³ F. Cörvers en A. Dupuy (2007), Beroepenmodel voor het onderwijs en de zorg: werkgelegenheid en prognoses, ROA-W-2007/3, Universiteit Maastricht.

²⁴ A. Dupuy (2006), Measuring Skill-upgrading in the Dutch Labor Market, ROA-W-2006/3E, Universiteit Maastricht.

De feitelijke ontwikkeling van het aantal werkenden per opleidingstype zal hier doorgaans van afwijken door de interactie met de aanbodzijde van de arbeidsmarkt, en de als gevolg daarvan optredende *substitutieprocessen*.²⁵ Bij de analyse van de werkgelegenheidsontwikkeling naar beroep en opleiding wordt intensief gebruikt gemaakt van de *Enquête Beroepsbevolking* van het CBS.

8.2.3 *Vervangingsvraag*

Naast uitbreidingsvraag is er op de arbeidsmarkt sprake van *vervangingsvraag* door – al dan niet vervroegde – pensionering, arbeidsongeschiktheid, tijdelijke terugtreding van de arbeidsmarkt, beroepsmobiliteit, e.d. Om de uitstroom te bepalen worden tevens veronderstellingen gemaakt ten aanzien van de participatiegraden in de verschillende cohorten. Voor een prognose van de participatiegraden per cohort en geslacht is uitgegaan van het langetermijnsценario ‘Transatlantic Market’ van het CPB.²⁶ Er wordt overigens alleen van vervangingsvraag gesproken voor zover het vertrek van een werknemer ook daadwerkelijk leidt tot vraag naar een nieuwkomer. Als het vertrek van een arbeidskracht gebruikt wordt om een werkgelegenheidskrimp te effectueren, is er geen sprake van vervangingsvraag. Deze uitstroom is immers niet relevant voor nieuwkomers. Dit betekent dat niet de volledige arbeidsmarktuitstroom daadwerkelijk leidt tot vervangingsvraag.

Er is een belangrijk verschil tussen de vervangingsvraag per beroepsgroep en per opleidingstype. De beroepsmobiliteit is namelijk wel van invloed op de vervangingsvraag per beroepsgroep, maar heeft geen effect op de vervangingsvraag per opleidingstype. Het veranderen van beroep heeft immers geen gevolgen voor de opleidingsstructuur van de werkgelegenheid. Daarentegen kan een werkende door het afronden van een vervolgopleiding in feite ‘uitstromen’ naar een ander opleidingstype. In dat geval is er sprake van een vervangingsvraag bij het opleidingstype waartoe de vooropleiding van deze werkende wordt gerekend. Voor het vaststellen van de uitstroompatronen naar beroep en opleiding wordt eveneens gebruik gemaakt van de *Enquête Beroepsbevolking* van het CBS.

Bij toename van de werkgelegenheid vormen de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag tezamen de *baanopeningen voor nieuwkomers* op de arbeidsmarkt. Bij krimpende werkgelegenheid kan er alleen sprake zijn van baanopeningen uit hoofde van vervangingsvraag.

8.2.4 *Arbeidsmarktinstroom*

Tegenover de totale vraag naar nieuwkomers staat het verwachte aanbod van nieuwkomers, dat bestaat uit de toekomstige *arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters* en de *doorstroom naar een ander opleidingstype* vanwege het afronden van postinitiële vervolgopleidingen in de prognoseperiode en het nog boven de markt zwevende aanbod van *kortdurig werklozen* aan het begin van deze periode. Verondersteld wordt dat langdurig werklozen, die langer dan een jaar op zoek zijn naar werk, geen serieuze concurrenten meer vormen voor schoolverlaters. De prognoses van de instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt hebben als uitgangspunt de *Referentieraming 2007* van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OC&W) met betrekking tot de verwachte uitstroom uit het initiële onderwijs.

²⁵ F. Cörvers en H. Heijke (2004), Forecasting the labour market by occupation and education: Some key issues, ROA-W-2004/4, Universiteit Maastricht.

²⁶ CPB (2004), *Arbeidsaanbod in de lange-termijnsценario's voor Nederland*, CPB-Document 71, Den Haag; F. Cörvers, B. Kriechel en R. Montizaan (2006), *Scenario-analyse van de vervangingsvraag tot 2010*, ROA-W-2006/1, Universiteit Maastricht.

Door het ROA zijn deze prognoses nader verbijzonderd en aangevuld met prognoses van de doorstroom naar het postinitiële onderwijs, waarbij o.a. gegevens uit de *Onderwijsmatrix* en de *Enquête Beroepsbevolking* van het CBS en gegevens uit het *Schoolverlatersinformatiesysteem (SIS)* van het ROA zijn gebruikt²⁷.

8.2.5 *Toekomstige arbeidsmarktperspectieven*

Door de verwachte vraag- en aanbodstromen met elkaar te confronteren wordt per opleidingstype een indicatie verkregen van de *toekomstige arbeidsmarktperspectieven* voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt. De waarde van de *Indicator Toekomstig Arbeidsmarktperspectief (ITA)* geeft aan welke vraag-aanbod-discrepancie er per opleidingstype te verwachten is. Als het arbeidsaanbod kleiner is dan de vraag, en de ITA dus kleiner dan of gelijk is aan 1,00, wordt het arbeidsmarktperspectief als *goed* getypeerd. Als de waarde van de ITA zelfs kleiner dan of gelijk is aan 0,85 dan wordt gesproken van een *zeer goed* arbeidsmarktperspectief.²⁸ Wanneer de ITA daarentegen een waarde heeft tussen de 1,00 en 1,05 en het aanbodoverschot niet veel groter is dan wat als frictie kan worden beschouwd, wordt gesproken van een *redelijk* arbeidsmarktperspectief. Bij een hogere waarde van de ITA wordt het arbeidsmarktperspectief voor het desbetreffende opleidingstype als *matig*, of als de ITA zelfs groter is dan 1,15, als *slecht* aangeduid.

Een aanbodoverschot impliceert echter niet vanzelfsprekend dat de desbetreffende groep werkloos zal worden en een aanbodtekort betekent niet automatisch dat er sprake zal zijn van onvervulde vacatures. Het is immers ook mogelijk dat werkgevers in het hun eisen aanpassen en mensen aannemen met een andere opleidingsachtergrond dan aanvankelijk gevraagd werd. Schoolverlaters met een opleiding waarvoor het aanbod de vraag overtreft ervaren in een dergelijke situatie een verslechtering van hun positie doordat zij bijvoorbeeld vaker beneden hun niveau of buiten hun vakrichting moeten werken, slechter beloond worden of vaker genoeg moeten nemen met part-time werk, terwijl men liever een full-time betrekking had.²⁹ Omgekeerd zal bij een tekortschietend aanbod de positie van schoolverlaters verbeteren. Deze hoeven in dat geval minder vaak genoeg te nemen met een functie op een lager niveau, een lagere beloning e.d.

Bij de opleidingen die door opleidingstypen met een aanbodoverschot worden verdrongen, zal het aantal baanopeningen vanwege dit substitutieproces kleiner worden. Daarentegen zal er voor de opleidingen die verwant zijn aan de opleidingen met een tekortschietend aanbod juist sprake zijn van extra baanopeningen. Deze *passieve substitutie-effecten* zijn derhalve, wanneer er sprake is van knelpunten, van belang voor de arbeidsmarktperspectieven van de desbetreffende opleidingen.

De vraag-aanbodconfrontatie geeft voor elk opleidingstype ook een indicatie van de *toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening*. Daarbij bepalen de uitbreidings- en vervangingsvraag samen de *rekruteringsbehoefte* per opleidingstype.

²⁷ F. Cörvers en B. Golsteyn (2003), *De invloed van voortijdige schooluitval op de instroomprognoses van schoolverlaters op de arbeidsmarkt*, ROA-W-2003/1, Universiteit Maastricht.

²⁸ Deze grenzen zijn gebaseerd op een statistische analyse van de spreiding van de arbeidsmarktsituatie van de verschillende opleidingstypen. Zie M.H. Wieling, A. de Grip en E.J.T.A. Willems (1990), *Een systematische kwalitatieve typering van arbeidsmarktinformatie*, ROA-W-1990/8, Universiteit Maastricht.

²⁹ M. Wieling en L. Borghans (2001), 'Discrepancies between supply and demand and adjustment processes in the labour market', *Labour*, Vol. 15, pp. 33-56.

Bij krimpende werkgelegenheid voor een bepaald opleidingstype wordt deze rekruteringsbehoefte op een andere wijze berekend dan het aantal baanopeningen voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt. In dat geval bestaat immers vanuit het perspectief van bedrijven de mogelijkheid om de gedwongen uitstroom van het zittende personeel te verminderen. Zeker wanneer bedrijven geconfronteerd worden met een krappe arbeidsmarkt voor een bepaald opleidingstype, mag worden aangenomen dat zij van deze mogelijkheid gebruik zullen maken. Er wordt, naast een getalsmatige indicatie, een kwalitatieve typering gegeven van de prognose. Het doel van deze kwalitatieve typeringen is tweeledig. Enerzijds vereenvoudigt de typering de interpretatie van de cijfers. Anderzijds wordt door middel van deze kwalitatieve typeringen rekening gehouden met de onzekerheidsmarges waarmee het opstellen van prognoses gepaard gaat.

8.3 Overzichtstabel: Belangrijkste opleidingsachtergrond van AO-uitkeringsgerechtigden afkomstig uit perspectiefarme beroepen

Perspectiefarme beroepsgroep	Opleidingstype	%
Therapeuten en verpleegkundigen	HBO (fysio)therapie	32,7
	HBO verpleegkunde	25,2
	HBO paramedisch overig	8,8
	MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	5,4
	MBO verpleging	4,8
	HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	4,8
	MBO beweging en therapie	4,1
	HAVO/VWO	3,4
	MBO verzorging	2,7
	Andere opleidingstypen	8,2
Boekhouders en secretaresses	MBO administratie en logistiek	23,6
	HAVO/VWO	15,5
	MBO secretariaat	11,2
	VMBO tl	8,4
	MBO facilitaire dienstverlening	4,3
	Basisonderwijs	2,8
	MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	2,8
	Andere opleidingstypen	31,4
Commercieel employés	MBO administratie en logistiek	17,8
	VMBO tl	14,9
	HAVO/VWO	11,4
	Basisonderwijs	5,4
	MBO handel	5
	VMBO administratie, handel en mode	3
	MBO voeding, natuur en milieu	3
	Andere opleidingstypen	39,6
Commercieel medewerkers	HAVO/VWO	12,3
	MBO administratie en logistiek	11
	VMBO tl	5,8
	HBO bedrijfskunde	5,8
	HBO commerciële economie	5,2
	MBO facilitaire dienstverlening	3,9
	MBO elektrotechniek	3,2
	MBO handel	3,2
	HBO lerarenopleiding basisonderwijs	2,6

	Andere opleidingstypen	47,1
Perspectiefarme beroepsgroep	Opleidingstype	%
Verkopers	VMBO tl	19,8
	Basisonderwijs	18,3
	VMBO (uiterlijke) verzorging	14,8
	MBO handel	8,2
	VMBO administratie,handel en mode	7
	HAVO/VWO	5,8
	MBO uiterlijke verzorging	4,7
	Andere opleidingstypen	21,4
Winkeliers	MBO handel	18
	VMBO tl	9,8
	HAVO/VWO	9
	VMBO administratie,handel en mode	7,4
	Basisonderwijs	5,7
	MBO facilitaire dienstverlening	5,7
	MBO verzorging	3,3
	MBO administratie en logistiek	3,3
	HBO bedrijfskunde	3,3
	Andere opleidingstypen	34,4
Hulpkrachten horeca/ verzorging	Basisonderwijs	30,5
	VMBO (uiterlijke) verzorging	20,4
	VMBO tl	11,9
	MBO verzorging	5,3
	VMBO administratie,handel en mode	4,9
	MBO horeca	3,1
	MBO handel	3,1
	Andere opleidingstypen	20,8
Ziekenverzorgenden	MBO verzorging	70,2
	MBO verpleging	7,4
	MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	3,3
	Andere opleidingstypen	19
Verzorgend personeel (niet medisch)	MBO uiterlijke verzorging	26,3
	MBO verzorging	24,3
	MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	7,3
	HAVO/VWO	5,7
	MBO horeca	5,3
	VMBO (uiterlijke) verzorging	4
	HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	2,8
	Andere opleidingstypen	24,3

8.4 Overzichtstabel: Toekomstige arbeidsmarktperspectieven voor instromers, uitstromers en zittend bestand naar geslacht en soort uitkering

Doelgroep	Gunstig %	Redelijk %	Ongun- stig %	Totaal %
Instroom WAJONG Man	37	58	5	100
Instroom WAJONG Vrouw	37	52	11	100
Instroom WAO Man	58	29	13	100
Instroom WAO Vrouw	36	35	29	100
Instroom WAZ Man	53	31	16	100
Instroom WAZ Vrouw	30	29	41	100
Zittend bestand WAJONG Man	45	49	7	100
Zittend bestand WAJONG Vrouw	42	43	15	100
Zittend bestand WAO Man	60	27	13	100
Zittend bestand WAO Vrouw	38	34	29	100
Zittend bestand WAZ Man	54	29	17	100
Zittend bestand WAZ Vrouw	35	28	38	100
Uitstroom WAJONG Man	46	44	11	100
Uitstroom WAJONG Vrouw	39	33	28	100
Uitstroom WAO Man	59	29	12	100
Uitstroom WAO Vrouw	37	33	30	100
Uitstroom WAZ	48	37	15	100
Uitstroom WAZ Vrouw	38	26	36	100
Instroom Man	54	34	12	100
Instroom Vrouw	36	36	28	100
Zittend bestand Man	58	30	12	100
Zittend bestand Vrouw	38	34	29	100
Uitstroom Man	57	31	12	100
Uitstroom Vrouw	37	32	31	100
Man	57	31	12	100
Vrouw	37	34	29	100
<i>Totale beroepsbevolking (2006):</i>				
Werkzaam (2006)	57	24	20	100
Werkloos (2006)	48	28	24	100
• Beschikbaar (2006)	49	28	24	100
• Niet beschikbaar (2006)	44	31	25	100

Bron: ROA/TNO.

8.5 Arbeidsmarktperspectieven beroepen naar uitkeringsgrondslag

Beroepsgroep <i>instroom Wajong</i>	Instromers van- uit beroep %	ITKB	Typering
Agrarische arbeiders	16,0	0,837	Redelijk
Hulpkrachten horeca en verzorging	16,0	0,869	Matig
Verkopers	13,0	0,871	Matig
Bouwvakkers	4,8	0,743	Zeer goed
Receptionisten en administratieve employés	4,8	0,845	Redelijk
Mechanisch operators	3,8	0,785	Goed
Aannemers en installateurs	2,9	0,754	Goed
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	2,9	0,781	Goed
Chauffeurs	2,9	0,806	Goed
Boekhouders en secretaresses	2,9	0,865	Matig
Commercieel employés	2,9	0,855	Matig
Andere beroepsgroepen	26,0	-	

Beroepsgroep <i>zittend bestand Wajong</i>	Naast uitkering werkzaam in beroep %	ITKB	Typering
Agrarische arbeiders	16,0	0,837	Redelijk
Verkopers	11,0	0,871	Matig
Hulpkrachten horeca en verzorging	9,4	0,869	Matig
Bouwvakkers	5,6	0,743	Zeer goed
Receptionisten en administratieve employés	4,5	0,845	Redelijk
Chauffeurs	3,8	0,806	Goed
Verzorgend personeel (niet medisch)	3,8	0,897	Slecht
Commercieel employés	3,5	0,855	Matig
Assembleurs	3,1	0,775	Goed
Mechanisch operators	3,1	0,785	Goed
Boekhouders en secretaresses	3,1	0,865	Matig
Metaalarbeiders	2,8	0,752	Goed
Andere beroepsgroepen	31,0		

Beroepsgroep <i>uitstroom Wajong</i>	Uitgestroomd naar werk in beroep %	ITKB	Typering
Agrarische arbeiders	15,0	0,829	Goed
Chauffeurs	8,5	0,806	Goed
Bouwvakkers	6,2	0,743	Zeer goed
Receptionisten en administratieve employés	6,2	0,845	Redelijk
Boekhouders en secretaresses	6,2	0,865	Matig
Metaalarbeiders	4,6	0,752	Goed
Bankwerkers en lassers	3,1	0,744	Zeer goed
Mechanisch operators	3,1	0,785	Goed
Commercieel employés	3,1	0,855	Matig
Verkopers	3,1	0,871	Matig
Hulpkrachten horeca en verzorging	3,1	0,869	Matig
Andere beroepsgroepen	38,0		

Beroepsgroep <i>instroom WAZ</i>	Instromers van- uit beroep %	ITKB	Typering
Verzorgend personeel (niet me- disch)	12,0	0,897	Slecht
Agrarische bedrijfshoofden	9,2	0,829	Goed
Winkeliers	9,1	0,866	Matig
Therapeuten en verpleegkundigen	6,8	0,852	Matig
Commercieel medewerkers	6,4	0,858	Matig
Aannemers en installateurs	6,1	0,754	Goed
Bouwvakkers	5,2	0,743	Zeer goed
Artsen	4,9	0,831	Redelijk
Andere beroepsgroepen	41,0		

Beroepsgroep <i>zittend bestand WAZ</i>	Naast uitkering werkzaam in beroep %	ITKB	Typering
Verzorgend personeel (niet me- disch)	12,0	0,897	Slecht
Winkeliers	10,0	0,866	Matig
Agrarische bedrijfshoofden	8,9	0,829	Goed
Therapeuten en verpleegkundigen	7,6	0,852	Matig
Artsen	6,1	0,831	Redelijk
Commercieel medewerkers	5,0	0,858	Matig
Aannemers en installateurs	4,5	0,754	Goed
Bouwvakkers	4,2	0,743	Zeer goed
Verkopers	4,2	0,871	Matig
Andere beroepsgroepen	38,0		

Beroepsgroep <i>uitstroom</i> WAZ	Uitgestroomd naar werk in beroep %	ITKB	Typering
Agrarische bedrijfshoofden	14,0	0,829	Goed
Verzorgend personeel (niet medisch)	13,0	0,897	Slecht
Winkeliers	11,0	0,866	Matig
Therapeuten en verpleegkundigen	7,3	0,852	Matig
Artsen	6,1	0,831	Redelijk
Verkopers	5,6	0,871	Matig
Commercieel medewerkers	3,5	0,858	Matig
Andere beroepsgroepen	39,0		
Beroepsgroep <i>instroom</i> WAO	Instromers van- uit beroep %	ITKB	Typering
Boekhouders en secretaresses	6,8	0,865	Matig
Chauffeurs	5,7	0,806	Goed
Verkopers	5,0	0,871	Matig
Receptionisten en administratieve employés	4,4	0,845	Redelijk
Hulpkrachten horeca en verzorging	4,3	0,869	Matig
Commercieel employés	4,1	0,855	Matig
Bouwvakkers	4,0	0,743	Zeer goed
Verzorgend personeel (niet medisch)	3,6	0,897	Slecht
Monteurs	3,3	0,765	Goed
Leraar basisonderwijs	3,1	0,756	Goed
Aannemers en installateurs	2,8	0,754	Goed
Verplegenden en doktersassistenten	2,7	0,837	Redelijk
Ziekenverzorgenden	2,7	0,879	Matig
Andere beroepsgroepen	48,0		

Beroepsgroep <i>zittend bestand</i> WAO	Naast uitkering werkzaam in beroep %	ITKB	Typering
Boekhouders en secretaresses	7,2	0,865	Matig
Chauffeurs	5,4	0,806	Goed
Receptionisten en administratieve employés	4,8	0,845	Redelijk
Verkopers	4,5	0,871	Matig
Commercieel employés	4,2	0,855	Matig
Verzorgend personeel (niet me- disch)	3,9	0,897	Slecht
Leraar basisonderwijs	3,4	0,756	Goed
Hulpkrachten horeca en verzorging	3,4	0,869	Matig
Bouwvakkers	3,2	0,743	Zeer goed
Verplegenden en doktersassistenten	2,9	0,837	Redelijk
Monteurs	2,8	0,765	Goed
Ziekenverzorgenden	2,7	0,879	Matig
Therapeuten en verpleegkundigen	2,6	0,852	Matig
Aannemers en installateurs	2,6	0,754	Goed
Andere beroepsgroepen	46,0		

Beroepsgroep <i>uitstroom</i> WAO	Uitgestroomd naar werk in beroep %	ITKB	Typering
Boekhouders en secretaresses	6,7	0,865	Matig
Chauffeurs	6,4	0,806	Goed
Receptionisten en administratieve employés	5,7	0,845	Redelijk
Verkopers	5,0	0,871	Matig
Commercieel employés	4,4	0,855	Matig
Verzorgend personeel (niet me- disch)	4,4	0,897	Slecht
Hulpkrachten horeca en verzorging	3,7	0,869	Matig
Verplegenden en doktersassistenten	3,3	0,837	Redelijk
Ziekenverzorgenden	3,1	0,879	Matig
Aannemers en installateurs	3,0	0,754	Goed
Therapeuten en verpleegkundigen	3,0	0,852	Matig
Medewerkers sociaal-cultureel werk/ p&a	2,9	0,889	Slecht
Activiteitenbegeleiders/ mw ar- beidsbemiddeling	2,8	0,894	Slecht
Bouwvakkers	2,7	0,743	Zeer goed
Andere beroepsgroepen	43,0		